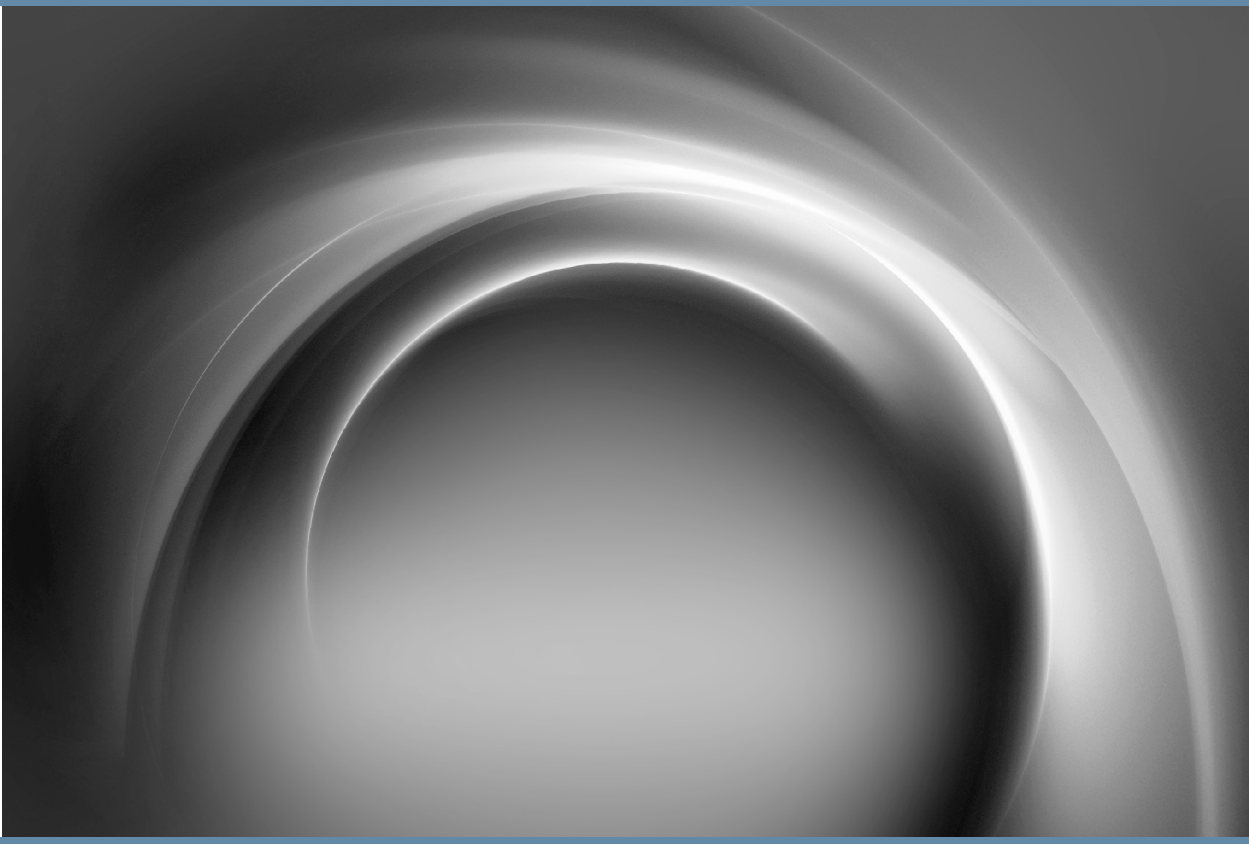
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΞΕΛΙΞΕΩΝ
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2013

Μελέτες (Studies) / 26

Η συμβολή του συστήματος κοινωνικής προστασίας στην οικονομική μεγέθυνση

ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΑΦΕΡΜΟΣ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΟΣ ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ, ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ

Η συμβολή του συστήματος κοινωνικής προστασίας στην οικονομική μεγέθυνση

Η συμβολή του συστήματος κοινωνικής προστασίας στην οικονομική μεγέθυνση

Γιάννης Δαφέρμος

Χρίστος Παπαθεοδώρου

Δεκέμβριος 2013

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ

Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων

Εμμανουήλ Μπενάκη 71Α
106 81, Αθήνα
Τηλ. +30 2103327779
Fax +30 2103327770
www.ineobservatory.gr

Οι απόψεις που διατυπώνονται στο παρόν κείμενο
είναι των συγγραφέων και δεν εκφράζουν κατ' ανάγκη
τις θέσεις της ΓΣΕΕ.

Επιμέλεια εξωφύλλου: Βάσω Αβραμοπούλου

Γλωσσική επιμέλεια – Διορθώσεις: Γιώτα Γ. Χρόνη

Φωτογραφία εξωφύλλου: www.shutterstock.com

Ηλεκτρονική σελιδοποίηση: Αμαλία Χριστακοπούλου

Εκτύπωση – Παραγωγή: ΚΑΜΠΥΛΗ ΑΕΒΕ

© ΙΝΕ ΓΣΕΕ
ISBN: 978-960-9571-53-1

Η παρούσα έρευνα χρηματοδοτήθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού» 2007-2013.

Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων

Το Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων του Ινστιτούτου Εργασίας της ΓΣΕΕ αποτελεί έναν χώρο έρευνας και δράσης που απευθύνεται στους εργαζομένους, στην ακαδημαϊκή κοινότητα, στους φορείς χάραξης πολιτικής και στο σύνολο των πολιτών. Στόχος του είναι να προσφέρει επιστημονικά τεκμηριωμένες αναλύσεις για μια σειρά κοινωνικών και οικονομικών ζητημάτων που βρίσκονται στο επίκεντρο της τρέχουσας συγκυρίας και που έχουν άμεση σχέση με τα συμφέροντα του κόσμου της εργασίας. Το Παρατηρητήριο είναι σημείο συνάντησης και δημιουργικού διαλόγου πληθώρας ερευνητών, με απώτερο στόχο την ανάδειξη διαστάσεων των σύγχρονων οικονομικών και κοινωνικών φαινομένων που έχουν ιδιαίτερη αξία για την οπτική των εργαζομένων και των συνδικάτων. Παράλληλα, η ερευνητική του δραστηριότητα εντάσσεται σε μια ευρύτερη προσπάθεια καταγραφής πολιτικών που δύνανται να συνεισφέρουν με ουσιαστικό τρόπο στην επίλυση των σημαντικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει στην τρέχουσα περίοδο ο κόσμος της εργασίας.

Η δραστηριότητα του Παρατηρητηρίου επικεντρώνεται σε τρεις βασικούς τομείς: α) στην οικονομία και την ανάπτυξη, β) στο κοινωνικό κράτος και το μέλλον της εργασίας και γ) στην ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού σε περιβάλλον δημοκρατίας και ισότητας. Ο πρώτος τομέας αφορά τα αίτια και τις επιπτώσεις της πρόσφατης οικονομικής κρίσης, τις σύγχρονες προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει ο δημόσιος τομέας και η δημοσιονομική πολιτική στην Ελλάδα, καθώς και τις αλλαγές που είναι αναγκαίο να πραγματοποιηθούν στο αναπτυξιακό πρότυπο της χώρας. Ο δεύτερος τομέας αναφέρεται στην ασκούμενη κοινωνική πολιτική, στα ζητήματα της φτώχειας και των ανισοτήτων, στις εργασιακές σχέσεις και στο θεσμικό πλαίσιο των αγορών εργασίας. Ιδιαίτερη έμφαση δίνει στην ανάλυση της τρέχουσας συγκυρίας και στην αποδόμηση που επιχειρείται σε μια σειρά δικαιω-

μάτων και κατακτήσεων των εργαζομένων. Τέλος, ο τρίτος τομέας επικεντρώνεται σε θέματα που αφορούν την εκπαίδευση και την κατάρτιση των εργαζομένων, τις ποιοτικές και ποσοτικές διαστάσεις της ανεργίας, τον κοινωνικό αποκλεισμό και το ρατσισμό που βιώνει σημαντική μερίδα των εργαζομένων και των ανέργων στη χώρα.

Είναι προφανές ότι οι τρεις προαναφερθέντες τομείς έχουν επικαλύψεις μεταξύ τους. Μέσα από τα κείμενά του το Παρατηρητήριο επιδιώκει να αναδείξει αυτές τις επικαλύψεις και να φέρει στην επιφάνεια τα οφέλη που μπορεί να προκύψουν από την πολύπλευρη ανάλυση των σύγχρονων οικονομικών και κοινωνικών φαινομένων. Στο πλαίσιο της προσπάθειας που επιχειρείται, θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική η κατάθεση παρατηρήσεων, προτάσεων αλλά και εναλλακτικών προσεγγίσεων από όσους και όσες επιθυμούν να συνεισφέρουν στην ερευνητική δραστηριότητα του Παρατηρητηρίου.

Γιάννης Παναγόπουλος
Πρόεδρος ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Περιεχόμενα

1 Εισαγωγή 9

2 Οι επιδράσεις του συστήματος κοινωνικής προστασίας στην οικονομική μεγέθυνση: Θεωρητικές προσεγγίσεις και εμπειρικές μελέτες 13

2.1 Θεωρητικές προσεγγίσεις 13

2.2 Εμπειρικές μελέτες 33

3 Οι κοινωνικές μεταβιβάσεις της γενικής κυβέρνησης και οι επιδράσεις τους στο ΑΕΠ: Η Ελλάδα σε σύγκριση με την ΕΕ 41

4 Αναλύοντας τις κοινωνικές μεταβιβάσεις στην Ελλάδα: Συγκρίσεις με την ΕΕ και προτάσεις για την ενίσχυση της οικονομικής μεγέθυνσης 53

5 Συμπεράσματα 65

Βιβλιογραφία 69

Παράρτημα: Ταξινόμηση και περιγραφή των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε χρήμα και σε είδος 75

1. Εισαγωγή

Σύμφωνα με τη συμβατική αντίληψη στην οικονομική επιστήμη και στη διαδικασία χάραξης πολιτικής, οι δαπάνες που σχετίζονται με το σύστημα κοινωνικής προστασίας σε μια χώρα δεν έχουν άμεση θετική επίδραση στην οικονομική μεγέθυνση. Έτσι, στον δημόσιο και ακαδημαϊκό διάλογο κυριαρχεί η άποψη ότι η οικονομική μεγέθυνση είναι ανεξάρτητη από τις αποφάσεις που αφορούν το ύψος και τη διάρθρωση των δαπανών για το σύστημα κοινωνικής προστασίας. Η όποια σχέση θεωρείται ότι υπάρχει μεταξύ οικονομικής μεγέθυνσης και κοινωνικής προστασίας συνήθως περιορίζεται στην αντίληψη ότι η αύξηση του ΑΕΠ δημιουργεί πόρους που στη συνέχεια μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την παροχή επιδομάτων, προκειμένου να αντιμετωπιστούν κοινωνικά προβλήματα και να διασφαλιστεί η κοινωνική συνοχή.

Ωστόσο, οι δαπάνες για κοινωνικά επιδόματα[1] σχετίζονται άμεσα με την οικονομική μεγέθυνση, καθώς επηρεάζουν τη δημόσια και την ιδιωτική κατανάλωση, που αποτελούν βασικές συνιστώσες του ΑΕΠ. Η επίδραση στη δημόσια κατανάλωση απορρέει από την παροχή των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε είδος, η οποία συνήθως αφορά αγαθά και υπηρεσίες που παράγονται ή προσφέρονται από το ίδιο το κράτος και από τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα. Οι επιδράσεις στην ιδιωτική κατανάλωση σχετίζονται με τις κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα, οι οποίες αυξάνουν το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών (ιδίως εκείνων που βρίσκονται στα χαμηλότερα εισοδηματικά κλιμάκια). Η αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος οδηγεί σε υψηλότερη ιδιωτική κατανάλωση και άρα και σε υψηλότερο ΑΕΠ, εφόσον αφαιρεθεί το κομμάτι εκείνο της κατανάλωσης που καλύπτε-

1. Στις δαπάνες για κοινωνικά επιδόματα περιλαμβάνονται κατά κύριο λόγο οι κοινωνικές μεταβιβάσεις. Οι τελευταίες είναι παροχές σε είδος ή σε χρήμα που δεν προσφέρονται ως αντάλλαγμα στην παραγωγή κάποιου αγαθού ή στην παροχή κάποιας υπηρεσίας.

ται με εισαγωγές. Επίσης, η ιδιωτική κατανάλωση επηρεάζεται έμμεσα και από τις μεταβιβάσεις σε είδος, καθώς οι τελευταίες καλύπτουν βασικές ανάγκες των νοικοκυριών, απελευθερώνοντας έτσι πόρους και εισόδημα.

Το γεγονός αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τη διαδικασία χάραξης πολιτικών που στοχεύουν στην ενίσχυση του προϊόντος το οποίο παράγεται από μια οικονομία. Δεδομένου ότι οι δαπάνες για κοινωνική προστασία συμμετέχουν με άμεσο τρόπο στη διαμόρφωση του ΑΕΠ, η συζήτηση για το ύψος και τη διαδικασία παροχής τους δεν πρέπει να εξαντλείται μόνο στο πώς θα επιτυγχάνεται αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων, αλλά είναι αναγκαίο να λαμβάνει υπόψη και τον τρόπο με τον οποίο οι δαπάνες αυτές μπορούν να συνεισφέρουν στην οικονομική μεγέθυνση.

Ειδικότερα στο πλαίσιο της τρέχουσας κρίσης, το ζήτημα της επίδρασης του συστήματος κοινωνικής προστασίας στην οικονομική μεγέθυνση είναι κομβικής σημασίας αφενός για την αξιολόγηση της ασκούμενης πολιτικής και αφετέρου για τον προσδιορισμό του μείγματος πολιτικών που είναι αναγκαίες για την αντιμετώπιση της παρατεταμένης ύφεσης στην ελληνική οικονομία. Είναι γεγονός ότι η μείωση της δημόσιας και της ιδιωτικής κατανάλωσης έχει ήδη συντελέσει σημαντικά στη μεγάλη συρρίκνωση του ΑΕΠ τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα. Στο βαθμό που το σύστημα κοινωνικής προστασίας μπορεί να συμβάλει στην αύξηση της ιδιωτικής και της δημόσιας κατανάλωσης, άρα και του ΑΕΠ, η συζήτηση για τη συνεισφορά του στην αντιμετώπιση της ύφεσης της ελληνικής οικονομίας χρειάζεται να βρεθεί άμεσα στο επίκεντρο του δημόσιου διαλόγου. Θα πρέπει μάλιστα να επισημανθεί ότι η συγκεκριμένη επίδραση των δαπανών για κοινωνική προστασία στο ΑΕΠ δεν εξαρτάται αποκλειστικά από το συνολικό τους ύψος· σημαντικό ρόλο παίζει και η ίδια η διάρθρωσή τους. Κατά συνέπεια, η συζήτηση αυτή δεν θα πρέπει να εστιαστεί μόνο στο ύψος των δαπανών για κοινωνικά επιδόματα, αλλά θα πρέπει να επεκταθεί και στον προσδιορισμό εκείνων των δαπανών και παροχών που έχουν μεγαλύτερη συμβολή στην αύξηση του ΑΕΠ. Κάτι τέτοιο θα επιτρέψει μια ορθότερη διάρθρωση των παροχών κοινωνικής προστασίας και των αντίστοιχων δαπανών, με γνώμονα τη συνεισφορά τους στην οικονομική μεγέθυνση.

Ο στόχος της παρούσας μελέτης είναι να συμβάλει στο διάλογο για την επίδραση του συστήματος κοινωνικής προστασίας στην οικονομική μεγέθυνση. Η μελέτη αρχικά αναλύει τους μηχανισμούς μέσω των οποίων το σύστημα κοινω-

νικής προστασίας επηρεάζει σε θεωρητικό επίπεδο την οικονομική μεγέθυνση, παρουσιάζοντας τόσο τη συμβατική όσο και την κεϊνσιανή αντίληψη στο ζήτημα αυτό (Ενότητα 2). Στην παρουσίαση της κεϊνσιανής αντίληψης ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ανάλυση του διαφορετικού ρόλου που έχουν οι κοινωνικές μεταβιβάσεις σε είδος σε σχέση με τις κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα. Ο ρόλος αυτός περιγράφεται μέσω του υποδείγματος του δημοσιονομικού πολλαπλασιαστή. Στην ίδια ενότητα γίνεται μια συνοπτική επισκόπηση των εμπειρικών μελετών που έχουν εξετάσει την επίδραση του συστήματος κοινωνικής προστασίας στην οικονομική μεγέθυνση. Στη συνέχεια (Ενότητα 3) αναλύονται οι κοινωνικές μεταβιβάσεις τόσο σε χρήμα όσο και σε είδος της γενικής κυβέρνησης στην Ελλάδα σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ-15. Επιπλέον, στην ενότητα αυτή γίνονται ορισμένες προσεγγιστικές εκτιμήσεις για τους πολλαπλασιαστές των κοινωνικών μεταβιβάσεων στην Ελλάδα και σε χώρες της ΕΕ-15. Στην Ενότητα 4 παρουσιάζονται τα ποσά που δαπανώνται στην Ελλάδα για τις επιμέρους κατηγορίες των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε χρήμα και των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε είδος, στο πλαίσιο μιας συγκριτικής ανάλυσης με τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ-15. Με βάση τα συγκριτικά αυτά δεδομένα, προσδιορίζονται κατηγορίες δαπανών οι οποίες θα μπορούσαν να αυξηθούν με στόχο την ενίσχυση της οικονομικής μεγέθυνσης στην Ελλάδα, έχοντας ως αναφορά το θεωρητικό πλαίσιο που περιγράφεται στην Ενότητα 2 και τους πολλαπλασιαστές που εκτιμώνται στην Ενότητα 3. Η μελέτη ολοκληρώνεται με την παρουσίαση των βασικών συμπερασμάτων (Ενότητα 5).

2. Οι επιδράσεις του συστήματος κοινωνικής προστασίας στην οικονομική μεγέθυνση: Θεωρητικές προσεγγίσεις και εμπειρικές μελέτες

2.1 Θεωρητικές προσεγγίσεις

Παραδοσιακά και σύμφωνα με τη συμβατική αντίληψη στην οικονομική σκέψη,[2] οι παρεμβάσεις που συνδέονται με το σύστημα κοινωνικής προστασίας έχουν δυσμενή επίδραση στην οικονομική μεγέθυνση.[3] Οι μηχανισμοί μέσω των οποίων υποστηρίζεται ότι το σύστημα κοινωνικής προστασίας επηρεάζει αρνητικά την οικονομική μεγέθυνση είναι κυρίως οι εξής:[4] Πρώτον, η παροχή κοινωνικών επιδομάτων μπορεί να μειώσει τόσο τα κίνητρα για συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό όσο και την ίδια την προσπάθεια για αύξηση της απόδοσης.

2. Η συμβατική αντίληψη στην οικονομική σκέψη έχει ως αναφορά το ευρύτερο θεωρητικό παράδειγμα της νεοκλασικής θεωρίας. Το παράδειγμα αυτό έχει κυριαρχήσει στην ακαδημαϊκή διδασκαλία και έρευνα, και ανταποκρίνεται σε συγκεκριμένο πρότυπο διαχείρισης των σύγχρονων οικονομιών. Σύμφωνα με το πρότυπο αυτό, η ελεύθερη αγορά αναγνωρίζεται ως ο πιο αποτελεσματικός μηχανισμός για την παραγωγή των αγαθών και την κατανομή των πόρων.

3. Βέβαια, αυτό δεν σημαίνει ότι οι εν λόγω παρεμβάσεις δεν θεωρούνται αναγκαίες, αφού αναγνωρίζεται ότι συνεισφέρουν στην επίτευξη υψηλότερης κοινωνικής ευημερίας.

4. Οι μηχανισμοί αυτοί αφορούν τόσο τις άμεσες επιδράσεις του συστήματος κοινωνικής προστασίας στην οικονομική επίδοση όσο και τις έμμεσες, οι οποίες προκύπτουν από τις μεταβολές που αυτό προκαλεί στην ανισότητα. Για μια συνοπτική παρουσίαση των εν λόγω επιδράσεων βλ. Arjona et al. (2002).

Για παράδειγμα, σύμφωνα με τη συμβατική οικονομική αντίληψη, όταν τα επιδόματα ανεργίας σε μια οικονομία είναι υψηλά και δεν απέχουν πολύ από τον κατώτατο μισθό, ένας μεγαλύτερος αριθμός ατόμων θα αποφύγει να αναζητήσει εργασία, ενώ και οι εργαζόμενοι δεν θα έχουν πολύ ισχυρό κίνητρο να εργαστούν περισσότερο αποδοτικά και να βελτιώσουν τις δεξιότητές τους. Αυτό εκτιμάται ότι έχει αρνητικές επιπτώσεις στο παραγόμενο προϊόν.

Δεύτερον, στο βαθμό που η παροχή κοινωνικών επιδομάτων δημιουργεί κίνητρα για μικρότερη ιδιωτική αποταμίευση,[5] η συνολική αποταμίευση της οικονομίας είναι πιθανόν να μειώνεται λόγω της παροχής των προαναφερθέντων επιδομάτων (συγκεκριμένα, στην περίπτωση που η μείωση της ιδιωτικής αποταμίευσης δεν αναιρείται από αύξηση της δημόσιας). Στα νεοκλασικά υποδείγματα η αποταμίευση θεωρείται ο βασικός προσδιοριστικός παράγοντας της επένδυσης. Συνεπώς, η μείωσή της έχει δυσμενείς επιδράσεις στη συσσώρευση κεφαλαίου και στην οικονομική μεγέθυνση.

Τρίτον, η άντληση πόρων μέσω φορολόγησης και ασφαλιστικών εισφορών, η οποία είναι απαραίτητη για τη χρηματοδότηση του συστήματος κοινωνικής προστασίας, αυξάνει το κόστος παραγωγής μειώνοντας τις προσδοκώμενες αποδόσεις των επενδύσεων. Έτσι, επηρεάζονται αρνητικά τα κίνητρα για την πραγματοποίηση νέων επενδύσεων. Αυτό εκτιμάται ότι έχει αρνητικές συνέπειες στη μεγέθυνση. Επίσης, με βάση τη συμβατική αντίληψη στην οικονομική σκέψη, η κάλυψη του κόστους του συστήματος κοινωνικής προστασίας μέσω φορολογίας μπορεί να οδηγεί σε αύξηση στις τιμές των προϊόντων, καθώς οι επιχειρήσεις μετακυλίουν μερικώς ή πλήρως το κόστος της φορολόγησης στις τιμές. Η αύξηση των τιμών μπορεί να έχει δυσμενείς επιπτώσεις στο ΑΕΠ, ιδιαίτερα σε μια ανοιχτή οικονομία.

Ωστόσο, στη σχετική βιβλιογραφία, και ιδιαίτερα στην πιο πρόσφατη, έχουν διατυπωθεί επιχειρήματα μέσω των οποίων υποστηρίζεται ότι η οικονομική μεγέθυνση μπορεί να επηρεάζεται θετικά από το σύστημα κοινωνικής προστασίας. Τα συγκεκριμένα επιχειρήματα βασίζονται είτε σε παραλλαγές του παραδοσια-

5. Ένας από τους βασικούς λόγους που τα άτομα αποταμιεύουν είναι για να προστατευτούν από μελλοντικούς κινδύνους. Σύμφωνα με τη συμβατική αντίληψη, εάν αυτοί οι κίνδυνοι καλύπτονται από το σύστημα κοινωνικής προστασίας (π.χ. επιδόματα ανεργίας, αναπηρίας, ασθένειας κ.λπ.), τα άτομα δεν έχουν κίνητρο να αποταμιεύουν.

κού συμβατικού πλαισίου ανάλυσης είτε σε πιο κριτικές ως προς αυτό προσεγγίσεις. Ορισμένα από αυτά είναι τα ακόλουθα:[6] Πρώτον, το δίχτυ προστασίας ή ασφάλειας που δημιουργείται χάρη στο σύστημα κοινωνικής προστασίας δύναται να αυξήσει το κίνητρο των ατόμων ή των επιχειρήσεων να αναλάβουν υψηλότερο ρίσκο. Έτσι, παρόλο που η φορολογία και οι εισφορές, οι οποίες είναι αναγκαίες για τη χρηματοδότηση του συστήματος, μειώνουν τις αποδόσεις των επενδύσεων υψηλού ρίσκου, η ασφάλεια που δημιουργείται είναι πιθανόν να έχει θετικό αποτέλεσμα στα σχετικά κίνητρα.

Δεύτερον, το σύστημα κοινωνικής προστασίας μπορεί να συμβάλλει στην οικονομική μεγέθυνση μέσω αυτού που αποκαλείται «κοινωνική επένδυση», δηλαδή μέσω της επίδρασης που ασκεί στη βελτίωση των ικανοτήτων και των δυνατοτήτων των ατόμων, στην αύξηση της παραγωγικότητάς τους και στη συμμετοχή τους στην απασχόληση και την κοινωνική ζωή (βλ. Hemerijck, 2012 και Morel et al., 2012). Για παράδειγμα, η παροχή εισοδηματικών ενισχύσεων και η προσφορά συγκεκριμένων υπηρεσιών (όπως είναι η εκπαίδευση) σε φτωχά στρώματα του πληθυσμού επιτρέπει την ανάπτυξη των δυνατοτήτων τους, την αύξηση της παραγωγικότητάς τους και κατ' επέκταση τη μεγαλύτερη συνεισφορά τους στην οικονομική μεγέθυνση, κάτι που διαφορετικά δεν θα ήταν εφικτό. Επιπλέον, συγκεκριμένες κοινωνικές παροχές, όπως αυτές που αφορούν την προσχολική φροντίδα, φαίνεται ότι έχουν σημαντική συνεισφορά στη βελτίωση και την αξιοποίηση των έμφυτων ικανοτήτων των ατόμων, καθώς και στην άμβλυνση των άνισων ευκαιριών που αυτά αντιμετωπίζουν λόγω οικογενειακής προέλευσης (Esping-Andersen, 2005). Τέτοιου τύπου παροχές διευκολύνουν επίσης την εργασία των γονέων, με αποτέλεσμα την αύξηση της απασχόλησης και την πληρέστερη αξιοποίηση του εργατικού δυναμικού.

Τρίτον, έχει διατυπωθεί η άποψη ότι το σύστημα κοινωνικής προστασίας μπορεί να αμβλύνει τις εισοδηματικές απώλειες που έχουν συγκεκριμένα τμήματα του πληθυσμού από την υλοποίηση διαρθρωτικών αλλαγών στο παραγωγικό σύστημα ή από μεταρρυθμίσεις. Προστατεύοντας τις συγκεκριμένες ομάδες, μπορούν πιο εύκολα να προωθηθούν οι διαρθρωτικές αυτές αλλαγές ή οι μεταρρυθμίσεις που εκτιμάται ότι έχουν μακροπρόθεσμα θετικά οφέλη στην οικονομική μεγέθυνση.

6. Βλ., μεταξύ άλλων, Korpi (1985), Castles and Dowrick (1990) και Arjona et al. (2002).

Αξίζει επίσης να σημειώσουμε ότι τις τελευταίες δεκαετίες έχει επικρατήσει η διάκριση των παρεμβάσεων που απορρέουν από το σύστημα κοινωνικής προστασίας σε αυτές που χαρακτηρίζονται *ενεργητικές* και σε εκείνες που αποκαλούνται *παθητικές*. Οι ενεργητικές πολιτικές είναι κατά κύριο λόγο αυτές που συνδέονται με την κατάρτιση των ανέργων και την παροχή κινήτρων σε επιχειρήσεις για αύξηση της απασχόλησης που προσφέρουν. Βασικός στόχος των εν λόγω πολιτικών είναι η ενίσχυση της ικανότητας των ατόμων να αντλούν εισοδήματα από την αγορά. Οι παθητικές πολιτικές ουσιαστικά αναφέρονται στην παροχή επιδομάτων από το σύστημα κοινωνικής προστασίας για την ενίσχυση των εισοδημάτων.[7] Εκτιμάται ότι οι ενεργητικές πολιτικές συνεισφέρουν πολύ περισσότερο στην οικονομική μεγέθυνση συγκριτικά με τις παθητικές.

Λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των παραπάνω επιχειρημάτων, η επικρατούσα αντίληψη συνήθως δεν αποδίδει στο σύστημα κοινωνικής προστασίας κάποιον ξεκάθαρο ρόλο ως προς τη συμβολή του στην οικονομική μεγέθυνση. Αναγνωρίζοντας ότι υπάρχουν μηχανισμοί μέσω των οποίων οι κοινωνικές μεταβιβάσεις επηρεάζουν έμμεσα τόσο θετικά όσο και αρνητικά την οικονομική δραστηριότητα, υιοθετείται ως περισσότερο ασφαλής η υπόθεση ότι η διαδικασία της οικονομικής μεγέθυνσης δεν επηρεάζεται (τουλάχιστον σημαντικά) από τις δαπάνες του συστήματος κοινωνικής προστασίας.

Ωστόσο, ένα σημαντικό μειονέκτημα της επικρατούσας αντίληψης είναι ότι δεν λαμβάνει υπόψη ή δίνει ελάχιστη σημασία σε ένα επιπρόσθετο βασικό επιχείρημα που έχει διατυπωθεί για τον θετικό ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει το σύστημα κοινωνικής προστασίας στην ενίσχυση της οικονομικής μεγέθυνσης. Το επιχείρημα αυτό σχετίζεται με τις άμεσες μακροοικονομικές επιδράσεις που έχουν οι δαπάνες για κοινωνική προστασία στο παραγόμενο προϊόν μιας οικονομίας, χάρη στην αύξηση που προκαλούν στη δημόσια και την ιδιωτική κατανάλωση (βλ., για παράδειγμα, Korpi, 1985· Furceri and Zdzienicka, 2012).

Τα θεωρητικά σχήματα τα οποία ενσωματώνουν τις συγκεκριμένες άμεσες επιδράσεις έχουν συνήθως ως αφετηρία τους το κεϊνσιανό πλαίσιο απεικόνισης της λειτουργίας του μακροοικονομικού συστήματος. Σύμφωνα με το συγκεκριμένο πλαίσιο, στις καπιταλιστικές οικονομίες η οικονομική δραστηριότητα

7. Για μια κριτική αξιολόγηση της διάκρισης ανάμεσα στις ενεργητικές και τις παθητικές πολιτικές απασχόλησης βλ. Γράβαρης (2003).

προσδιορίζεται τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα από τη ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες, θεωρώντας ότι στις περισσότερες περιπτώσεις οι οικονομίες αυτές λειτουργούν χωρίς να χρησιμοποιείται πλήρως το παραγωγικό τους δυναμικό (κεφάλαιο και εργασία).[8] Κατά συνέπεια, ο ρόλος της δημοσιονομικής πολιτικής είναι καθοριστικός στον προσδιορισμό της οικονομικής δραστηριότητας, καθώς αυτή επηρεάζει τόσο άμεσα όσο και έμμεσα τη συναθροιστική ζήτηση.[9] Οι άμεσες επιδράσεις της δημοσιονομικής πολιτικής στη συναθροιστική ζήτηση απορρέουν από τις καταναλωτικές και τις επενδυτικές δαπάνες που πραγματοποιεί η κυβέρνηση είτε για αγορά αγαθών και υπηρεσιών από τον ιδιωτικό τομέα είτε για παραγωγή που γίνεται από τον ίδιο τον δημόσιο τομέα. Οι έμμεσες επιδράσεις αφορούν τις μεταβιβάσεις και τους φόρους, που μεταβάλλουν το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών και τα κέρδη των επιχειρήσεων, επηρεάζοντας την ιδιωτική κατανάλωση και επένδυση. Έτσι, η δημοσιονομική πολιτική συμβάλλει σημαντικά στον προσδιορισμό της οικονομικής δραστηριότητας, έχοντας παράλληλα τη δυνατότητα να αμβλύνει την ένταση των οικονομικών κύκλων με την ενίσχυση της συναθροιστικής ζήτησης όταν ο ιδιωτικός τομέας δεν καταναλώνει και δεν επενδύει επαρκώς, αλλά και εφαρμόζοντας πιο περιοριστική δημοσιονομική πολιτική όταν συμβαίνει το αντίθετο.[10]

Σε αυτό το πλαίσιο, οι δαπάνες για κοινωνικές μεταβιβάσεις, ως μέρος των δημοσιονομικών δαπανών, αποκτούν έναν ιδιαίτερο ρόλο στη διαδικασία της οικονομικής μεγέθυνσης. Οι κοινωνικές μεταβιβάσεις μπορούν να διακριθούν σε δύο γενικές κατηγορίες: σε αυτές που παρέχονται σε είδος και εκείνες που παρέχονται σε χρήμα. Οι κοινωνικές μεταβιβάσεις σε είδος αφορούν την προσφορά αγαθών ή υπηρεσιών στους δικαιούχους. Παραδείγματα μεταβιβάσεων σε είδος είναι οι υπηρεσίες υγείας, τα εκπτωτικά κουπόνια για τα μέσα μαζικής μεταφοράς ή για πολιτιστικές εκδηλώσεις, η φροντίδα παιδιών ή ηλικιωμένων, η μετακίνηση μαθητών ή ατόμων με ειδικές ανάγκες και η κατάρτιση ανέργων.

8. Βλ., για παράδειγμα, Arestis (1996).

9. Η συναθροιστική ζήτηση αναφέρεται στη συνολική καταναλωτική και επενδυτική ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες που παράγονται ή προσφέρονται από τον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα μιας οικονομίας.

10. Για μια αναλυτικότερη παρουσίαση του ρόλου της δημοσιονομικής πολιτικής από κεϊνσιανή σκοπιά βλ. ενδεικτικά Arestis and Sawyer (2004, 2010), Davidson (2009), Kregel (2010) και Arestis (2012).

Οι κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα αφορούν την παροχή χρηματικών ποσών χωρίς οι αποδέκτες τους να δεσμεύονται για τον τρόπο με τον οποίο θα δαπανήσουν τα ποσά που λαμβάνουν. Παραδείγματα τέτοιων μεταβιβάσεων είναι τα επιδόματα ανεργίας, οι συντάξεις, τα οικογενειακά επιδόματα κ.λπ.

Οι μεταβιβάσεις σε είδος διαφέρουν από τις μεταβιβάσεις σε χρήμα ως προς την επίδραση που έχουν στο ΑΕΠ. Οι πρώτες έχουν τόσο άμεσα όσο και έμμεσα αποτελέσματα στην οικονομική δραστηριότητα. Όταν η κυβέρνηση προσλαμβάνει κάποιο άτομο προκειμένου αυτό να προσφέρει μια υπηρεσία σε δικαιούχους των κοινωνικών μεταβιβάσεων ή όταν η κυβέρνηση προσφέρει κάποιο κουπόνι μέσω του οποίου οι δικαιούχοι προμηθεύονται κάποιο αγαθό ή αποκτούν πρόσβαση σε κάποια υπηρεσία, δημιουργείται εγχώρια προστιθέμενη αξία, η οποία αυξάνει το ΑΕΠ.[11] Αυτή είναι η άμεση επίδραση των μεταβιβάσεων σε είδος στην οικονομική μεγέθυνση. Παράλληλα όμως τα άτομα τα οποία θα προσφέρουν το αντίστοιχο αγαθό ή την υπηρεσία θα καταναλώσουν ένα μέρος του εισοδήματος που θα λάβουν αυξάνοντας περαιτέρω τη συναθροιστική ζήτηση. Αυτό είναι το έμμεσο αποτέλεσμα των μεταβιβάσεων σε είδος στην οικονομική δραστηριότητα. Στην περίπτωση των μεταβιβάσεων σε χρήμα δεν υπάρχουν άμεσες επιδράσεις στο ΑΕΠ. Τα αποτελέσματα είναι μόνο έμμεσα και έχουν να κάνουν με την επίδραση των κοινωνικών μεταβιβάσεων στην ιδιωτική κατανάλωση χάρη στην αύξηση που προκαλούν στο εισόδημα των δικαιούχων.

Ο Minsky (1986) έχει αναλύσει μεταξύ άλλων τη σημαντική διαφορά που υπάρχει ως προς τα αποτελέσματα στο παραγόμενο ΑΕΠ ανάμεσα σε δαπάνες που αφορούν αγορά ή παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών και σε δαπάνες που αφορούν παροχή κοινωνικών επιδομάτων σε χρήμα. Έχει επισημάνει μάλιστα ότι, πέρα από τις ευνοϊκότερες επιδράσεις στο προϊόν και στην απασχόληση που έχουν οι πρώτες σε σχέση με τις δεύτερες, ένα επιπρόσθετο πλεονέκτημά τους είναι πως είναι λιγότερο πληθωριστικές. Η υπόθεση στην οποία στηρίζεται το συγκεκριμένο επιχείρημα είναι ότι ο πληθωρισμός αυξάνεται περισσότερο όταν τα εισοδήματα ενισχύονται μέσω μεταβιβάσεων σε χρήμα, οι οποίες εξ ορισμού δεν αυξάνουν άμεσα το ΑΕΠ, παρά μέσω μεταβιβάσεων σε είδος, οι οποίες οδηγούν

11. Το τι καθορίζει τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του αγαθού ή της υπηρεσίας που προσφέρεται καθώς και ποιες από τις παροχές σε είδος είναι προτιμότερο και πιο αποτελεσματικό να παράγονται από τον ιδιωτικό ή από τον δημόσιο τομέα αποτελούν ιδιαίτερα ζητήματα, η εξέταση των οποίων είναι πέραν των στόχων της παρούσας μελέτης.

σε άμεση αύξηση της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών. Επιπρόσθετα, έχοντας ως βάση τα σχετικά πλεονεκτήματα των δαπανών για παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών έναντι των δαπανών που αφορούν μεταβιβάσεις σε χρήμα, ο Minsky έχει υποστηρίξει ότι η καθιέρωση προγραμμάτων απασχόλησης των ανέργων έναντι των παραδοσιακών προγραμμάτων που παρέχουν επιδόματα ανεργίας σε χρήμα θα συνέβαλλε περισσότερο στη σταθερότητα του μακροοικονομικού συστήματος.[12]

Ωστόσο, η επίδραση των κοινωνικών μεταβιβάσεων στο ΑΕΠ γίνεται πιο περίπλοκη όταν ληφθεί υπόψη ο ρόλος των εισαγωγών. Σε μια ανοιχτή οικονομία ένα μέρος των καταναλωτικών αναγκών των νοικοκυριών καλύπτεται μέσω εισαγόμενων αγαθών ή υπηρεσιών. Επιπλέον, ένα κομμάτι των δαπανών της κυβέρνησης για αγορά αγαθών και υπηρεσιών απορροφάται από μη εγχώριους παραγωγούς ή παρόχους υπηρεσιών. Συνεπώς, οι επιδράσεις των κοινωνικών μεταβιβάσεων στο ΑΕΠ είναι εκ φύσεως λιγότερο ισχυρές σε μια ανοιχτή παρά σε μια κλειστή οικονομία. Εντούτοις, είναι ενδιαφέρον ότι σε μια ανοιχτή οικονομία η σχετική αποτελεσματικότητα των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε είδος (συγκριτικά με τις μεταβιβάσεις σε χρήμα) ως προς την οικονομική μεγέθυνση αναμένεται να είναι υψηλότερη. Ο λόγος είναι ότι η ροπή των κοινωνικών μεταβιβάσεων προς εισαγωγές είναι γενικά χαμηλή καθώς οι μεταβιβάσεις αυτές παρέχονται κυρίως από εγχώριους παραγωγούς ή παρόχους υπηρεσιών. Αντίθετα, η ροπή προς εισαγωγές της ιδιωτικής κατανάλωσης είναι συνήθως αρκετά υψηλότερη. Έτσι, όταν μεταβαίνουμε από μια κλειστή σε μια ανοιχτή οικονομία, η επίδραση των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε χρήμα στο ΑΕΠ αναμένεται να μειώνεται πολύ περισσότερο σε σχέση με την αντίστοιχη επίδραση των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε είδος.

Η χρήση του απλού εγχειριδιακού υποδείγματος του δημοσιονομικού πολλαπλασιαστή μπορεί να συμβάλει στην πληρέστερη κατανόηση αλλά και την αλγεβρική αποτύπωση των προαναφερόμενων επιδράσεων των κοινωνικών μεταβιβάσεων στο ΑΕΠ. Αν και το υπόδειγμα του δημοσιονομικού πολλαπλασιαστή αποτελεί μια απλουστευμένη αποτύπωση της πραγματικότητας, μπορεί να

12. Για μια αναλυτική περιγραφή των προγραμμάτων απασχόλησης που έχει προτείνει ο Minsky καθώς και για τις δυνατότητες εφαρμογής τέτοιων προγραμμάτων στην Ελλάδα βλ. Αντωνοπούλου κ.ά. (2011).

αποδειχθεί ένα χρήσιμο εργαλείο στην κατανόηση των επιδράσεων της δημοσιονομικής πολιτικής στο ΑΕΠ, ιδιαίτερα σε περιόδους ύφεσης, όπως η τρέχουσα. Σε τέτοιες περιόδους οι ανεπτυγμένες οικονομίες διαθέτουν μεγάλα αποθέματα αναξιοποίητου κεφαλαιακού και εργατικού δυναμικού. Η ύπαρξη αυτών των αποθεμάτων συνεπάγεται ότι οι πληθωριστικές πιέσεις από μια πιθανή αύξηση της ζήτησης δεν είναι σημαντικές και συνεπώς η πλευρά της προσφοράς μπορεί για λόγους απλούστευσης να αγνοηθεί στο πλαίσιο μιας βραχυπρόθεσμης ανάλυσης, την οποία εξυπηρετεί το υπόδειγμα του δημοσιονομικού πολλαπλασιαστή.

Βέβαια, ακόμη και αν αγνοήσει κάποιος τον πληθωρισμό, το υπόδειγμα του δημοσιονομικού πολλαπλασιαστή χαρακτηρίζεται εξ ορισμού από βραχυπρόθεσμη λογική. Όπως έχουν δείξει οι Godley and Lavoie (2007: 68-78), κάνοντας χρήση ενός δυναμικού πλαισίου ανάλυσης των αποθεμάτων και των ροών σε μια οικονομία, το υπόδειγμα αυτό δεν λαμβάνει υπόψη τις μακροχρόνιες επιδράσεις των ροών εισοδήματος (οι οποίες προκύπτουν από τις κυβερνητικές δαπάνες) στον πλούτο των νοικοκυριών και κατ' επέκταση στην κατανάλωση. Επιπλέον, είναι αναγκαίο να επισημάνουμε ότι το υπόδειγμα του δημοσιονομικού πολλαπλασιαστή κάνει μια σειρά επιπρόσθετων απλουστεύσεων, αφού δεν ενσωματώνει, για παράδειγμα, τις επιδράσεις στην οικονομική δραστηριότητα που προκύπτουν από μεταβολές στη διανομή του εισοδήματος, στον ιδιωτικό δανεισμό, στα επιτόκια ή στις συναλλαγματικές ισοτιμίες.

Το υπόδειγμα του πολλαπλασιαστή που περιγράφεται παρακάτω βασίζεται σχεδόν εξολοκλήρου στις εργασίες των Palley (2009-2010), Laski et al. (2010) και Pusch (2012), στις οποίες το παραδοσιακό υπόδειγμα του δημοσιονομικού πολλαπλασιαστή επεκτείνεται προκειμένου να ενσωματώνεται με ολοκληρωμένο τρόπο ο ρόλος των εισαγωγών. Στην παρακάτω ανάλυση το υπόδειγμα των εργασιών αυτών έχει προσαρμοστεί έτσι ώστε να μπορούμε να επικεντρωθούμε στην επίδραση των κοινωνικών μεταβιβάσεων στο ΑΕΠ. Επιπλέον, για τους σκοπούς της ανάλυσης, οι κυβερνητικές δαπάνες που ενσωματώνονται στο υπόδειγμα του πολλαπλασιαστή είναι οι εξής: α) οι δαπάνες για παροχή κοινωνικών μεταβιβάσεων σε είδος (*GSK*), β) οι δαπάνες για παροχή άλλων αγαθών ή υπηρεσιών (*GOK*), γ) οι δαπάνες για παροχή κοινωνικών μεταβιβάσεων σε χρήμα (*GSC*) και δ) οι δαπάνες για παροχή άλλων (μη κοινωνικών μεταβιβάσεων) σε χρήμα προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα της οικονομίας (*GOC*). Να σημειωθεί ότι από τις παραπάνω κατηγορίες μόνο η (α) και η (β) επηρεάζουν άμεσα τη συναθροι-

στική ζήτηση και το ΑΕΠ. Αντίθετα, οι κατηγορίες (γ) και (δ) έχουν μόνο έμμεσες επιδράσεις λόγω των μεταβολών που προκαλούν στο εισόδημα του ιδιωτικού τομέα. Τα έσοδα της κυβέρνησης που περιλαμβάνονται στο υπόδειγμα του δημοσιονομικού πολλαπλασιαστή αφορούν τα έσοδα τα οποία εισπράττονται από τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα και έχουν να κάνουν κατά κύριο λόγο με φόρους και εισφορές κοινωνικής ασφάλισης.

Το υπόδειγμα αποτελείται από τις ακόλουθες εξισώσεις:

$$Y = AD \quad (1)$$

$$AD = C + I + GSK + GOK + X - M \quad (2)$$

$$C = c_0 + c_1 \cdot (Y - GR + GSC + GOC) \quad (3)$$

$$GSK = GSK_0 - g_k \cdot Y \quad (4)$$

$$GSC = GSC_0 - g_C \cdot Y \quad (5)$$

$$GOK = GOK_0 \quad (6)$$

$$GOC = GOC_0 \quad (7)$$

$$GR = GR_0 + g_R \cdot Y \quad (8)$$

$$I = I_0 \quad (9)$$

$$X = X_0 \quad (10)$$

$$M = M_C + M_I + M_{GSK} + M_{GOK} + M_X \quad (11)$$

$$M_C = m_1 \cdot C \quad (12)$$

$$M_I = m_2 \cdot I \quad (13)$$

$$M_{GSK} = m_3 \cdot GSK \quad (14)$$

$$M_{GOK} = m_4 \cdot GOK \quad (15)$$

$$M_X = m_5 \cdot X \quad (16)$$

Σύμφωνα με την Εξίσωση (1), το προϊόν (Y) που παράγεται είναι ίσο με τη συναθροιστική ζήτηση (AD). Η συναθροιστική ζήτηση ισούται με το άθροισμα των ιδιωτικών καταναλωτικών δαπανών (C), της ιδιωτικής επένδυσης (I), των κυβερνητικών δαπανών για παροχή κοινωνικών μεταβιβάσεων σε είδος (GSK) και για αγορά άλλων αγαθών και υπηρεσιών (GOK) και των εξαγωγών (X), μείον τις εισαγωγές (M) (Εξίσωση [2]). Η ιδιωτική κατανάλωση είναι συνάρτηση του εισοδήματος του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας, το οποίο, με βάση την Εξίσωση

(3), ισούται με το συνολικό εισόδημα (προϊόν) της οικονομίας συν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα (*GSC*) και τις λοιπές (μη κοινωνικές μεταβιβάσεις) σε χρήμα (*GOC*), μείον τα κυβερνητικά έσοδα (*GR*). Η παράμετρος c_o>0 αντικατοπτρίζει εξωγενείς παράγοντες που επηρεάζουν την ιδιωτική κατανάλωση, ενώ η παράμετρος c_1 είναι η ροπή προς κατανάλωση του εισοδήματος του ιδιωτικού τομέα (ισχύει: 0<c_1<1).

Σύμφωνα με τις Εξισώσεις (4) και (5), τόσο οι κοινωνικές μεταβιβάσεις σε είδος όσο και εκείνες σε χρήμα αποτελούνται από ένα τμήμα που καθορίζεται εξωγενώς με βάση την κυβερνητική πολιτική και από ένα τμήμα που αλλάζει ενδογενώς με βάση τη μεταβολή του προϊόντος (ισχύει: 0<g_k, g_C<1). Η λογική είναι ότι όταν το προϊόν αυξάνεται η ανάγκη για υποστήριξη των νοικοκυριών μέσω μεταβιβάσεων μειώνεται. Το αντίθετο συμβαίνει όταν το προϊόν μειώνεται.[13] Οι Εξισώσεις (6) και (7) δείχνουν ότι οι κυβερνητικές δαπάνες που αφορούν παροχή αγαθών και υπηρεσιών εκτός των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε είδος καθώς και οι καθαρές δαπάνες για μεταβιβάσεις και εισοδήματα προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα της οικονομίας προσδιορίζονται εξωγενώς. Επιπλέον, ένα μέρος των εσόδων της κυβέρνησης προκύπτει εξωγενώς, ενώ το υπόλοιπο είναι αρνητική συνάρτηση του προϊόντος, δεδομένου ότι το μεγαλύτερο μέρος των εσόδων μεταβάλλεται κυκλικά (Εξίσωση [8]).

Οι ιδιωτικές επενδύσεις και οι εξαγωγές προσδιορίζονται εξωγενώς (Εξισώσεις [9] και [10]). Το σύνολο των εισαγωγών δίνεται από την Εξίσωση (11). Οι Εξισώσεις (12)-(16) δείχνουν τις εισαγωγές που σχετίζονται με την ιδιωτική κατανάλωση (M_C), την επένδυση (M_I), τις δαπάνες της κυβέρνησης για μεταβιβάσεις σε είδος (M_{GSK}), τις κυβερνητικές δαπάνες για παροχή άλλων αγαθών ή υπηρεσιών (M_{GOK}) και τις εξαγωγές (M_X). Οι παράμετροι m_1, m_2, m_3, m_4, m_5 εκφράζουν τη ροπή προς εισαγωγές των επιμέρους συνιστωσών του ΑΕΠ (ισχύει: 0 < m_1, m_2, m_3, m_4, m_5 <1). Όλες οι μεταβλητές του υποδείγματος αναφέρονται σε ονομαστικά μεγέθη.

13. Για τον αντικυκλικό χαρακτήρα των συγκεκριμένων μεταβιβάσεων βλ., λόγου χάρη, Darby and Melitz (2008).

Κάνοντας τις αναγκαίες αντικαταστάσεις στην Εξίσωση (2) και επιλύοντας την εξίσωση που προκύπτει ως προς το προϊόν, παίρνουμε το ονομαστικό προϊόν ισορροπίας (Y^*):

$$Y^* = \frac{(1-m_1)\cdot(c_0-c_1\cdot GR_0+c_1\cdot GSC_0+c_1\cdot GOC_0)+(1-m_2)\cdot I_0+(1-m_3)\cdot GSK_0+(1-m_4)\cdot GOK_0+(1-m_5)\cdot X_0}{1-(1-m_1)\cdot(1-g_c-g_R)\cdot c_1+g_K\cdot(1-m_3)} \quad (17)$$

Σημειώνεται ότι η ισορροπία στην αγορά προϊόντος προϋποθέτει πως $1-(1-m_1)\cdot(1-g_c-g_R)\cdot c_1+g_K\cdot(1-m_3)>0$. Ο πολλαπλασιαστής ορίζεται ως η μεταβολή που προκαλείται στο ονομαστικό προϊόν από μια αύξηση κατά 1 ευρώ στην υπό εξέταση δαπάνη.[14] Από την Εξίσωση (17) προκύπτει ότι ο πολλαπλασιαστής που αντιστοιχεί στις κοινωνικές μεταβιβάσεις σε είδος είναι:

$$M_K = \frac{dY^*}{dGSK_0} = \frac{(1-m_3)}{1-(1-m_1)\cdot(1-g_C-g_R)\cdot c_1+g_K\cdot(1-m_3)} \quad (18)$$

Ο πολλαπλασιαστής που αναφέρεται στις κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα δίνεται από τον τύπο:

$$M_C = \frac{dY^*}{dGSC_0} = \frac{(1-m_3)\cdot c_1}{1-(1-m_1)\cdot(1-g_C-g_R)\cdot c_1+g_K\cdot(1-m_3)} \quad (19)$$

Από τα παραπάνω διαπιστώνεται ότι $M_K > M_C$ όταν $(1 - m_3)>(1 - m_1)\cdot c_1$. Συνεπώς, δεδομένου ότι $c_1 <1$, επαρκής συνθήκη για να ισχύει ότι ο πολλαπλασιαστής των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε είδος είναι υψηλότερος από τον πολλαπλασιαστή των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε χρήμα είναι το m_3 να είναι χαμηλότερο από το m_1. Κάτι τέτοιο είναι γενικά λογικό να συμβαίνει αν λάβουμε υπόψη ότι οι κοινωνικές μεταβιβάσεις σε είδος παρέχονται σχεδόν εξολοκλήρου από ημεδαπούς παραγωγούς και συγκεκριμένα είτε από την ίδια την κυβέρνηση

14. Εναλλακτικά, ο πολλαπλασιαστής θα μπορούσε να οριστεί με βάση τις επιδράσεις των δημοσιονομικών δαπανών στο πραγματικό, αντί στο ονομαστικό, προϊόν. Ο ορισμός του πολλαπλασιαστή με βάση το ονομαστικό προϊόν διευκολύνει τη σύνδεσή του με τη βιωσιμότητα του χρέους, που γίνεται παρακάτω, όπως επίσης και με τις ποσοτικές εκτιμήσεις που γίνονται στην Ενότητα 3. Πρέπει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι, αν η δημοσιονομική επέκταση αυξάνει τον πληθωρισμό και η δημοσιονομική συρρίκνωση τον μειώνει, τότε ο πολλαπλασιαστής που ορίζεται με βάση το πραγματικό προϊόν αναμένεται να είναι χαμηλότερος συγκριτικά με αυτόν που ορίζεται σύμφωνα με το ονομαστικό προϊόν (βλ. επίσης Eyraud and Weber, 2013).

(π.χ. δημόσια νοσοκομεία) είτε από εγχώριες ιδιωτικές επιχειρήσεις ή οργανισμούς (π.χ. ιδιωτικά ιατρεία, φαρμακεία, διαγνωστικά κέντρα, ιδιωτικά κέντρα κατάρτισης κ.λπ.). Αντίθετα, η ροπή της ιδιωτικής κατανάλωσης προς εισαγωγές είναι συνήθως υψηλότερη. Επομένως είναι εύλογο να υποθέσει κάποιος πως στις περισσότερες περιπτώσεις θα ισχύει ότι $m_1 > m_3$ και κατ' επέκταση ότι $M_K > M_C$. Παράλληλα, όσο υψηλότερη είναι η τιμή της παραμέτρου m_1 και όσο χαμηλότερες είναι οι τιμές των παραμέτρων m_3 και c_1 τόσο μεγαλύτερο είναι το όφελος στο ΑΕΠ από μια ανακατανομή πόρων από τις κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα στις μεταβιβάσεις σε είδος.

Στο σημείο αυτό είναι χρήσιμη μια ποσοτική εκτίμηση των πιθανών τιμών που μπορούν να πάρουν οι προαναφερθέντες πολλαπλασιαστές. Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται οι τιμές των δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών που αντιστοιχούν σε εύλογες τιμές των παραμέτρων στις Εξισώσεις (18) και (19). Για την επιλογή των τιμών των παραμέτρων έχουμε βασιστεί στις εργασίες των Palley (2009-2010), Laski et al. (2010), Pusch (2012) και Leão (2013), όπως επίσης και σε μια μελέτη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (European Commission, 2005). Τα όρια των τιμών που έχουμε χρησιμοποιήσει για κάθε παράμετρο είναι τα εξής: 0,7 και 0,85 για την παράμετρο c_1, 0,2 και 0,3 για την παράμετρο m_1, 0,05 και 0,15 για την παράμετρο m_3, 0,35 και 0,5 για την παράμετρο g_R και 0,005 και 0,05 για τις παραμέτρους g_K και g_C.

Από τον Πίνακα 1 διαπιστώνουμε τα εξής: Πρώτον, για το εύρος των εύλογων τιμών που έχουν χρησιμοποιηθεί ο πολλαπλασιαστής που αφορά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις σε είδος (M_K) κυμαίνεται από 1,03 έως 1,68. Αυτό σημαίνει ότι μια αύξηση κατά 1 ευρώ στις κοινωνικές μεταβιβάσεις σε είδος μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση του ονομαστικού ΑΕΠ κατά 1,03-1,68 ευρώ. Ο πολλαπλασιαστής αυτός παίρνει υψηλότερες τιμές όσο αυξάνεται η ροπή προς κατανάλωση (c_1) και όσο μειώνεται η ροπή προς εισαγωγές της ιδιωτικής κατανάλωσης (m_1) καθώς και των μεταβιβάσεων σε είδος (m_3). Δεύτερον, ο πολλαπλασιαστής που αναφέρεται στις κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα (M_C) κυμαίνεται μεταξύ 0,59 και 1,20. Ο συγκεκριμένος πολλαπλασιαστής γίνεται υψηλότερος όσο αυξάνεται η ροπή προς κατανάλωση (c_1) και όσο μειώνεται η ροπή προς εισαγωγές της ιδιωτικής κατανάλωσης (m_1). Τρίτον, ο πολλαπλασιαστής των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε είδος είναι πάντα υψηλότερος από τον πολλαπλασιαστή των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε χρήμα. Η μεταξύ τους διαφορά είναι εντονότερη όσο πιο υψηλή είναι η παράμετρος m_1 και όσο πιο χαμηλές είναι οι παράμετροι m_3 και c_1.

Πίνακας 1: Εκτιμήσεις των πολλαπλασιαστών των κοινωνικών μεταβιβάσεων χρησιμοποιώντας εναλλακτικές τιμές για τις παραμέτρους των Εξισώσεων (18) και (19)

c_1	m_1	m_3	g_R	g_K=g_C	M_K	M_C	M_K/M_C
0,70	0,20	0,05	0,35	0,005	1,48	0,87	1,70
0,70	0,20	0,05	0,35	0,050	1,34	0,79	1,70
0,70	0,20	0,05	0,50	0,005	1,31	0,77	1,70
0,70	0,20	0,05	0,50	0,050	1,19	0,70	1,70
0,70	0,20	0,15	0,35	0,005	1,32	0,87	1,52
0,70	0,20	0,15	0,35	0,050	1,20	0,79	1,52
0,70	0,20	0,15	0,50	0,005	1,17	0,77	1,52
0,70	0,20	0,15	0,50	0,050	1,08	0,71	1,52
0,70	0,30	0,05	0,35	0,005	1,38	0,71	1,94
0,70	0,30	0,05	0,35	0,050	1,26	0,65	1,94
0,70	0,30	0,05	0,50	0,005	1,25	0,64	1,94
0,70	0,30	0,05	0,50	0,050	1,15	0,59	1,94
0,70	0,30	0,15	0,35	0,005	1,24	0,71	1,73
0,70	0,30	0,15	0,35	0,050	1,14	0,65	1,73
0,70	0,30	0,15	0,50	0,005	1,12	0,64	1,73
0,70	0,30	0,15	0,50	0,050	1,03	0,60	1,73
0,85	0,20	0,05	0,35	0,005	1,68	1,20	1,40
0,85	0,20	0,05	0,35	0,050	1,49	1,06	1,40
0,85	0,20	0,05	0,50	0,005	1,42	1,02	1,40
0,85	0,20	0,05	0,50	0,050	1,28	0,92	1,40
0,85	0,20	0,15	0,35	0,005	1,50	1,20	1,25
0,85	0,20	0,15	0,35	0,050	1,34	1,07	1,25
0,85	0,20	0,15	0,50	0,005	1,27	1,02	1,25
0,85	0,20	0,15	0,50	0,050	1,15	0,92	1,25
0,85	0,30	0,05	0,35	0,005	1,53	0,96	1,60
0,85	0,30	0,05	0,35	0,050	1,38	0,86	1,60
0,85	0,30	0,05	0,50	0,005	1,34	0,84	1,60
0,85	0,30	0,05	0,50	0,050	1,22	0,76	1,60
0,85	0,30	0,15	0,35	0,005	1,37	0,96	1,43
0,85	0,30	0,15	0,35	0,050	1,24	0,87	1,43
0,85	0,30	0,15	0,50	0,005	1,20	0,84	1,43
0,85	0,30	0,15	0,50	0,050	1,10	0,77	1,43

Σημείωση: Υπενθυμίζεται ότι c_1*: ροπή προς κατανάλωση,* m_1*: ροπή προς εισαγωγές της ιδιωτικής κατανάλωσης,* m_3*: ροπή προς εισαγωγές των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε είδος,* g_R*: ευαισθησία των κυβερνητικών εσόδων στο ΑΕΠ,* g_K*: ευαισθησία των μεταβιβάσεων σε είδος στο ΑΕΠ,* g_C*: ευαισθησία των μεταβιβάσεων σε χρήμα στο ΑΕΠ,* M_K*: πολλαπλασιαστής των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε είδος,* M_C*: πολλαπλασιαστής των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε χρήμα.*

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, το βασικό συμπέρασμα που συνάγεται από την κεϊνσιανή προσέγγιση αναφορικά με το ρόλο του συστήματος κοινωνικής προστασίας στην οικονομική μεγέθυνση είναι ότι οι δαπάνες για κοινωνικά επιδόματα δύνανται, ως κομμάτι της δημοσιονομικής πολιτικής, να παίξουν καθοριστικό ρόλο στην ενίσχυση της οικονομικής δραστηριότητας. Ο ρόλος αυτός είναι πιο ισχυρός σε οικονομίες (ή/και σε χρονικές περιόδους) στις οποίες η ροπή προς κατανάλωση είναι υψηλή και οι ροπές προς εισαγωγές είναι γενικά χαμηλές. Επιπλέον, από την κεϊνσιανή προσέγγιση προκύπτει ότι οι κοινωνικές μεταβιβάσεις σε είδος χαρακτηρίζονται από υψηλότερη αποτελεσματικότητα στην προώθηση της οικονομικής μεγέθυνσης συγκριτικά με τις μεταβιβάσεις σε χρήμα. Έτσι, μια ανακατανομή πόρων από τις κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα προς τις κοινωνικές μεταβιβάσεις σε είδος θα μπορούσε να έχει θετικές επιπτώσεις στο ΑΕΠ. Επίσης, θα ήταν περισσότερο επωφελής για την οικονομική μεγέθυνση μια δημοσιονομική επέκταση που θα λάμβανε χώρα μέσω αύξησης των μεταβιβάσεων σε είδος παρά μέσω αύξησης των μεταβιβάσεων σε χρήμα. Αυτό ισχύει στις περιπτώσεις εκείνες όπου η ιδιωτική κατανάλωση χαρακτηρίζεται από υψηλή ροπή προς εισαγωγές συγκριτικά με αυτή των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε είδος, καθώς και όταν η ροπή προς κατανάλωση στην υπό εξέταση οικονομία είναι χαμηλή.

Ωστόσο, στο σημείο αυτό χρειάζεται να αναφερθούμε σε μια κριτική που συχνά γίνεται στην κεϊνσιανή προσέγγιση για το ρόλο που αυτή αποδίδει στη δημοσιονομική πολιτική – και κατ' επέκταση στην κοινωνική πολιτική. Υποστηρίζεται ότι στις κεϊνσιανές αναλύσεις αγνοείται ο πιθανός εκτοπισμός (crowding out) της ιδιωτικής κατανάλωσης και της ιδιωτικής επένδυσης από τη δραστηριότητα του δημόσιου τομέα. Στη σχετική βιβλιογραφία έχουν προταθεί διάφοροι μηχανισμοί μέσω των οποίων θεωρείται ότι λαμβάνει χώρα ο συγκεκριμένος εκτοπισμός (βλ. ενδεικτικά Ball and Mankiw, 1996· Elmendorf and Mankiw, 1999· Hemming et al., 2002· Gale and Orszag, 2004· Buiter, 2010). Σύμφωνα με έναν από τους βασικούς αυτούς μηχανισμούς, η αύξηση του δημόσιου δανεισμού οδηγεί σε ισόποση αύξηση της αποταμίευσης των νοικοκυριών (αφήνοντας αμετάβλητη την εθνική αποταμίευση). Η λογική του επιχειρήματος είναι ότι τα νοικοκυριά αποταμιεύουν περισσότερο γιατί εκτιμούν ότι στο μέλλον οι φόροι θα αυξηθούν προκειμένου να αποπληρωθεί το δημόσιο χρέος που δημιουργείται εξαιτίας της δημοσιονομικής επέκτασης. Ως εκ τούτου, συσσωρεύουν πλούτο για να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις μελλοντικές αυξήσεις φόρων. Έτσι, το συνολικό αποτέλεσμα είναι η

μείωση της ιδιωτικής κατανάλωσης, γεγονός που καθιστά αναποτελεσματική τη δημοσιονομική επέκταση.[15]

Σύμφωνα με έναν εναλλακτικό μηχανισμό, ο οποίος στη σχετική βιβλιογραφία θεωρείται πιο πιθανός, η αύξηση της ιδιωτικής αποταμίευσης δεν αναιρεί πλήρως την πτώση της δημόσιας αποταμίευσης (όπως στον προαναφερόμενο μηχανισμό) και συνεπώς η εθνική αποταμίευση πέφτει. Έτσι, η ιδιωτική κατανάλωση δεν μειώνεται ισόποσα. Ωστόσο, η πτώση της εθνικής αποταμίευσης πυροδοτεί μια σειρά άλλων δυσμενών εξελίξεων στον ιδιωτικό τομέα. Συγκεκριμένα, η χαμηλότερη αποταμίευση δύναται να οδηγεί σε άνοδο των επιτοκίων, η οποία αφενός επιδρά αρνητικά στην ιδιωτική κατανάλωση και στην ιδιωτική επένδυση και αφετέρου μπορεί να οδηγήσει σε ανατίμηση του εθνικού νομίσματος μειώνοντας τις καθαρές εξαγωγές της χώρας. Η άνοδος των επιτοκίων μπορεί, με βάση τη συγκεκριμένη προσέγγιση, να αποτραπεί μόνο όταν υπάρχει επαρκής εισροή κεφαλαίων από το εξωτερικό, η οποία υποκαθιστά την πτώση της εθνικής αποταμίευσης. Και σε αυτή όμως την περίπτωση εκτιμάται ότι η άνοδος του δανεισμού από το εξωτερικό έχει μακροπρόθεσμα δυσμενείς επιπτώσεις.

Άλλοι μηχανισμοί μέσω των οποίων έχει υποστηριχθεί ότι τα δημοσιονομικά ελλείμματα εκτοπίζουν τη δραστηριότητα του ιδιωτικού τομέα είναι οι εξής: Πρώτον, η αύξηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων μπορεί να επιφέρει υψηλότερο πληθωρισμό είτε λόγω της αύξησης που προκαλείται στη συναθροιστική ζήτηση (η οποία μακροπρόθεσμα οδηγεί σε άνοδο των μισθών και των τιμών) είτε λόγω της αύξησης στην προσφορά χρήματος που μπορεί να είναι αναγκαία για τη χρηματοδότηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Η άνοδος αυτή του πληθωρισμού εκτιμάται ότι επιδρά αρνητικά στη δραστηριότητα του ιδιωτικού τομέα. Δεύτερον, υποστηρίζεται ότι η επέκταση του δημόσιου τομέα υποκαθιστά σε πολλές περιπτώσεις απευθείας τη λειτουργία του ιδιωτικού, ιδιαίτερα όταν ο πρώτος παράγει αγαθά και προσφέρει υπηρεσίες που μπορούν να παραχθούν ή να προσφερθούν από τον δεύτερο. Έτσι, όταν, για παράδειγμα, ο δημόσιος τομέας επενδύει, υπάρχει η εκτίμηση ότι αυτό περιορίζει τη δυνατότητα για ιδιωτικές επενδύσεις. Τρίτον, στη σχετική βιβλιογραφία η άνοδος των δημοσιονομικών ελλειμμάτων θεωρείται συχνά ότι επηρεάζει δυσμενώς τις προσδοκίες στις χρηματαγορές από τις οποίες δανείζεται ο δημόσιος τομέας. Αυτό μπορεί να οδηγεί σε

15. Αυτό στη σχετική βιβλιογραφία αποκαλείται ρικαρδιανή ισοδυναμία (Ricardian equivalence).

άνοδο των επιτοκίων δανεισμού του δημόσιου τομέα, γεγονός ικανό να επιφέρει αυξήσεις και στα επιτόκια δανεισμού του ιδιωτικού τομέα.

Η λεπτομερής εξέταση του βαθμού εγκυρότητας των προαναφερθέντων ή άλλων παρόμοιων επιχειρημάτων υπερβαίνει τους στόχους της ανάλυσής μας. Στη σχετική βιβλιογραφία μπορεί κανείς να εντοπίσει πληθώρα μελετών που αναλύουν τα ζητήματα αυτά από μια κριτική σκοπιά, θέτοντας υπό αμφισβήτηση το ρεαλισμό αρκετών από τις παραπάνω παραδοχές ή αποσαφηνίζοντας τις προϋποθέσεις που είναι αναγκαίες ώστε οι συγκεκριμένες παραδοχές να ισχύουν (π.χ. Fazzari, 1994-1995· Arestis and Sawyer, 2004· Arestis, 2012). Ωστόσο, στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης χρειάζεται να δώσουμε έμφαση σε δύο κρίσιμα ζητήματα.

Το πρώτο είναι σε τι βαθμό οι κοινωνικές μεταβιβάσεις αποτελούν ένα είδος κυβερνητικής δαπάνης που, αν μειωνόταν, ο ιδιωτικός τομέας θα αναλάμβανε να την παρέχει αντί του Δημοσίου. Στην περίπτωση των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε χρήμα, υποστηρίζεται ότι αυτό μπορεί να γίνει ορισμένες φορές για κάποιο κομμάτι των συντάξεων που μπορούν να αναλάβουν τα ιδιωτικά ασφαλιστικά ταμεία. Στην περίπτωση των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε είδος, ανάλογο επιχείρημα υπάρχει συνήθως για τις παροχές υγείας μέσω ιδιωτικών φορέων (ασφαλιστικές εταιρείες και ιδιωτικά νοσοκομεία).

Ωστόσο, δύσκολα ο ιδιωτικός τομέας δύναται να παίξει τον μακροοικονομικό ρόλο του δημόσιου τομέα.[16] Κατ' αρχάς, ο ιδιωτικός τομέας αναγκαστικά ακολουθεί την πορεία του οικονομικού κύκλου. Αν, για παράδειγμα, οι αποδόσεις στις χρηματαγορές αυξάνονται, οι συντάξεις που παρέχουν τα ιδιωτικά ασφαλιστικά ταμεία μπορεί να είναι υψηλότερες, ενώ το αντίθετο συμβαίνει όταν πέφτουν οι αποδόσεις. Σε αντιδιαστολή, ο δημόσιος τομέας μπορεί να λειτουργήσει αντικυκλικά σταθεροποιώντας το μακροοικονομικό σύστημα. Επιπλέον, σε ό,τι αφορά τις παροχές σε είδος, ο δημόσιος τομέας έχει τη δυνατότητα να κάνει επιλογές που ελαχιστοποιούν τη ροπή προς εισαγωγές, αυξάνοντας την εγχώρια προστιθέμενη αξία, κάτι που δεν αποτελεί απαραίτητα προτεραιότητα του ιδιωτικού τομέα.

16. Επιπλέον, εγείρονται θέματα αποτελεσματικότητας αλλά και δικαιοσύνης αναφορικά με το ρόλο του ιδιωτικού τομέα στα συστήματα ασφάλισης και υγείας. Ωστόσο, η διερεύνηση των ζητημάτων αυτών είναι πέραν των στόχων της μελέτης μας.

Αυτό, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, είναι κρίσιμης σημασίας προκειμένου οι κοινωνικές δαπάνες να έχουν τις μέγιστες δυνατές επιδράσεις στο ΑΕΠ.

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι επίσης ότι ο δημόσιος τομέας προσφέρει παροχές σε είδος σε τμήματα του πληθυσμού που δεν θα είχαν τη δυνατότητα να καταφύγουν στον ιδιωτικό τομέα αν οι δημόσιες παροχές μειώνονταν. Ακόμη όμως και όταν οι δημόσιες παροχές προσφέρονται σε άτομα που θα είχαν τη δυνατότητα να τις καλύψουν από το εισόδημά τους, η προσφορά των παροχών αυτών από το κράτος απελευθερώνει εισόδημα που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για άλλους καταναλωτικούς σκοπούς. Έτσι, η απώλεια ιδιωτικής κατανάλωσης σε αγαθά ή υπηρεσίες που παρέχονται από το κράτος μπορεί να αντισταθμιστεί σχεδόν εξολοκλήρου από την ιδιωτική κατανάλωση άλλων αγαθών ή υπηρεσιών. Επίσης, ένα σημαντικό κομμάτι των κοινωνικών μεταβιβάσεων δεν θα μπορούσε εξ ορισμού να το προσφέρει ο ιδιωτικός τομέας στο εύρος που το κάνει ο δημόσιος (όπως, για παράδειγμα, τα επιδόματα ανεργίας ή τα επιδόματα αναπηρίας).

Το δεύτερο ζήτημα αφορά το εάν και σε ποιο βαθμό οι μηχανισμοί μέσω των οποίων υποστηρίζεται ότι δημιουργείται εκτοπισμός της ιδιωτικής κατανάλωσης και επένδυσης από τις δημόσιες δαπάνες ενεργοποιούνται σε συνθήκες οικονομικής ύφεσης, όπως οι σημερινές. Με αφορμή την πρόσφατη παγκόσμια κρίση, πληθώρα οικονομολόγων φαίνεται να συμφωνούν ότι σε περιόδους παρατεταμένης συρρίκνωσης της οικονομικής δραστηριότητας οι θετικές επιδράσεις μιας δημοσιονομικής επέκτασης μπορεί να είναι ιδιαίτερα σημαντικές, με το ρόλο του όποιου πιθανού εκτοπισμού του ιδιωτικού τομέα να είναι σχετικά ασήμαντος (βλ. ενδεικτικά Palley, 2009-2010· Baum et al., 2012· Corsetti et al., 2012· DeLong and Summers, 2012). Σε τέτοιες περιόδους υπάρχει πλεονάζον παραγωγικό δυναμικό (κεφάλαιο και εργασία), ενώ είναι πολύ πιθανόν το επιτόκιο της κεντρικής τράπεζας να παραμένει σταθερά κοντά στο μηδέν ως αποτέλεσμα της προσπάθειας των νομισματικών αρχών να τονώσουν τη ζήτηση και να αποτρέψουν τις αποπληθωριστικές πιέσεις. Έτσι, η όποια αύξηση της ζήτησης λόγω της δημοσιονομικής επέκτασης δεν προκαλεί κάποια σημαντική αύξηση του πληθωρισμού και δεν οδηγεί σε αύξηση των επιτοκίων, πράγμα που σημαίνει ότι η ιδιωτική επένδυση και κατανάλωση δεν επηρεάζονται δυσμενώς. Επίσης, σε αυτές τις περιόδους το ποσοστό των νοικοκυριών που το εισόδημά τους δεν επαρκεί για να επιτύχουν την επιθυμητή κατανάλωση αυξάνεται. Ως συνέπεια, η ενίσχυση των εισοδημάτων μέσω της δημοσιονομικής επέκτασης οδηγεί περισσότερο

σε υψηλότερη κατανάλωση παρά σε μεγαλύτερη αποταμίευση. Τέλος, εξαιτίας της υψηλής αβεβαιότητας και της υψηλής προτίμησης ρευστότητας, ο ιδιωτικός τομέας είναι λιγότερο διατεθειμένος να επενδύσει. Σε αυτό το περιβάλλον οι δημοσιονομικές δαπάνες όχι μόνο δεν εκτοπίζουν τις ιδιωτικές αλλά είναι πιθανόν να τις ενισχύουν, καθώς βελτιώνουν την οικονομική κατάσταση των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών, άρα και τις προσδοκίες για την επιτυχία νέων επενδυτικών πλάνων.

Δεν είναι τυχαίο ότι πρόσφατα οικονομολόγοι του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (βλ. IMF, 2012: 41-43· Blanchard and Leigh, 2013) παρουσίασαν εκτιμήσεις βάσει των οποίων προκύπτει ότι οι δημοσιονομικοί πολλαπλασιαστές έχουν αυξηθεί σημαντικά μετά το ξέσπασμα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης.[17] Οι εκτιμήσεις για την ύπαρξη υψηλότερων δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών σε περιόδους οικονομικής συρρίκνωσης επιβεβαιώνονται και από άλλες πρόσφατες εμπειρικές μελέτες (βλ., για παράδειγμα, Baum et al., 2012· Corsetti et al., 2012 · Auerbach and Gorodnichenko, 2013).

Με βάση τα παραπάνω, ακόμη και αν αποδεχθεί κάποιος το ρεαλισμό ορισμένων επιχειρημάτων που αμφισβητούν την αποτελεσματικότητα των δημοσιονομικών δαπανών, αυτά δεν φαίνεται να επιβεβαιώνονται (ή να έχουν ισχύ) σε περιόδους οικονομικής κρίσης ή όταν οι υπό εξέταση δαπάνες αφορούν την κοινωνική προστασία. Σε αυτές τις περιπτώσεις, δεν δείχνει ρεαλιστικό να υποθέσει κάποιος ότι μια αύξηση (ή μείωση) των δαπανών του Δημοσίου κατά *x* ευρώ επιφέρει μείωση (ή αύξηση) κατά ένα αντίστοιχο ποσό στις δαπάνες που απορρέουν από τον ιδιωτικό τομέα. Σε ό,τι αφορά τις περιόδους υψηλών ρυθμών οικονομικής μεγέθυνσης, η πιθανή ύπαρξη κάποιων μηχανισμών εκτόπισης των ιδιωτικών δαπανών από τις δημόσιες μπορεί να μειώνει το μέγεθος της επίδρασης των κοινωνικών μεταβιβάσεων στο ΑΕΠ. Ωστόσο, σύμφωνα με την κεϊνσιανή αντίληψη, η επίδραση αυτή παραμένει θετική, καθώς οι όποιες αρνητικές επιπτώσεις δεν φαίνονται ικανές να αντισταθμίσουν τα θετικά αποτελέσματα.

17. Είναι ενδιαφέρον ότι οι εκτιμήσεις αυτές πυροδότησαν μια έντονη αντιπαράθεση σε ακαδημαϊκό και πολιτικό επίπεδο αναφορικά με την αποτελεσματικότητα των μέτρων δημοσιονομικής λιτότητας που έχουν υιοθετηθεί από πολλές χώρες, ιδιαίτερα στην Ευρωζώνη, μετά την έναρξη της κρίσης.

Τέλος, αξίζει να αναφερθούμε σε ένα πολύ σημαντικό συμπέρασμα που προκύπτει για τη σχέση μεταξύ των δαπανών του συστήματος κοινωνικής προστασίας και της βιωσιμότητας του δημόσιου χρέους, αν κάποιος υιοθετήσει την κεϊνσιανή προσέγγιση. Σύμφωνα με την επικρατούσα τακτική, η βιωσιμότητα του δημόσιου χρέους μιας οικονομίας προσδιορίζεται με βάση τη δυναμική που αναπτύσσει ο λόγος του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ της οικονομίας.[18] Ακολουθώντας την απλή μαθηματική ανάλυση του Leão (2013),[19] η επίδραση των εξωγενών δαπανών για κοινωνικές μεταβιβάσεις (GS_0) στο ακαθάριστο δημόσιο χρέος (D) ως ποσοστό του ΑΕΠ προκύπτει από τον παρακάτω τύπο:

$$\frac{d\left(\frac{D}{Y}\right)}{dGS_0} = \frac{\frac{dD}{dGS_0}Y - \frac{dY}{dGS_0}D}{Y^2} \tag{20}$$

Από την Εξίσωση (20) φαίνεται ότι οι δαπάνες αυτές μειώνουν το λόγο του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ αν ισχύει η παρακάτω συνθήκη:

18. Στη σχετική βιβλιογραφία έχει επισημανθεί ότι ο λόγος του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ χαρακτηρίζεται από ορισμένα προβλήματα όταν χρησιμοποιείται ως δείκτης για τη βιωσιμότητα του δημόσιου χρέους. Για παράδειγμα, ο λόγος αυτός δεν λαμβάνει υπόψη τα περιουσιακά στοιχεία της κυβέρνησης, τα οποία αποτελούν δυνητικές πηγές ρευστότητας για την αποπληρωμή του χρέους (βλ. Arestis and Sawyer, 2010). Επίσης, η σχέση του ΑΕΠ με τα έσοδα από φορολογία και εισφορές διαφέρει μεταξύ χωρών, καθώς υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις ως προς το είδος και την αποτελεσματικότητα των συστημάτων είσπραξης εσόδων. Έτσι, το ΑΕΠ, το οποίο βρίσκεται στον παρονομαστή του λόγου του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ, δεν αντικατοπτρίζει πλήρως τις εισροές του δημόσιου τομέα και συνεπώς τη δυνατότητά του να εκπληρώνει χωρίς προβλήματα τις δανειακές του υποχρεώσεις. Επιπλέον, ο αριθμητής του λόγου, δηλαδή το σύνολο του χρέους, δεν αποτυπώνει το χρονοδιάγραμμα των δανειακών υποχρεώσεων και το κόστος εξυπηρέτησης του χρέους, που είναι σημαντικά στοιχεία για τον προσδιορισμό της ρευστότητας και κατ' επέκταση της φερεγγυότητας του δημόσιου τομέα (βλ. Αργείτης και Νικολαΐδη, 2011). Ωστόσο, παρά τα μειονεκτήματά του ο λόγος του χρέους προς το ΑΕΠ αποτελεί τη μεταβλητή η οποία χρησιμοποιείται κατεξοχήν στις σχετικές αξιολογήσεις που γίνονται από τους διεθνείς οργανισμούς και τους διεθνούς οίκους αξιολόγησης. Επιπρόσθετα, ως μεταβλητή υπολογίζεται και ερμηνεύεται με ευκολία.

19. Βλ. επίσης Eyraud and Weber (2013).

$$\frac{D}{Y} > \frac{\frac{dD}{dGS_0}}{\frac{dY}{dGS_0}} \quad (21)$$

Χρησιμοποιώντας τις Εξισώσεις (4)-(8) και θεωρώντας ότι η οικονομία παράγει το προϊόν ισορροπίας που ορίζεται από την Εξίσωση (17), έχουμε ότι:

$$D=D_{-1} + GSK_0 + GOK_0 + GSC_0 + GOC_0 - g_K \cdot Y^* - g_C \cdot Y^* - GR_0 - g_R \cdot Y^* + NGF + SFA \quad (22)$$

όπου D_{-1} είναι το χρέος την προηγούμενη περίοδο, *NGF* είναι οι καθαρές μεταβιβάσεις και τα καθαρά εισοδήματα που παρέχονται από την κυβέρνηση προς αλλοδαπούς και *SFA* είναι οι προσαρμογές ελλείμματος-χρέους (stock-flow adjustment).[20]

Παραγωγίζοντας την Εξίσωση (22) ως προς GSK_0 και χρησιμοποιώντας την Εξίσωση (18), προκύπτει ότι:

$$\frac{dD}{dGSK_0} = 1 - (g_K + g_C + g_R) \cdot M_K \quad (23)$$

Θέτοντας $dY / dGS_0 = dY^* / dGSK_0 = M_K$ και $dD / dGS_0 = dD / dGSK_0$ στην Ανισότητα (21) και χρησιμοποιώντας την Εξίσωση (23), οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι η αύξηση των δαπανών σε είδος για κοινωνική προστασία μειώνει το λόγο του χρέους προς το ΑΕΠ όταν:

$$\frac{D}{Y} > \frac{1}{M_K} - (g_K + g_C + g_R) \quad (24)$$

Με άλλα λόγια, όσο πιο υψηλές είναι οι τιμές του αρχικού λόγου του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ, του δημοσιονομικού πολλαπλασιαστή και των παραμέτρων που αφορούν την ευαισθησία των δημοσιονομικών δαπανών και εσόδων στο ΑΕΠ, τόσο πιο πιθανό είναι μια αύξηση των δαπανών για κοινωνική προστασία σε είδος να μειώνει το λόγο του χρέους προς το ΑΕΠ.

20. Οι προσαρμογές ελλείμματος-χρέους αναφέρονται στη διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στο έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης και στη μεταβολή του ακαθάριστου χρέους της λόγω μεταβολών στα υπόλοιπα στοιχεία του ισολογισμού της. Για μια περιγραφή των στοιχείων που συνιστούν τις προσαρμογές ελλείμματος-χρέους και μια παρουσίαση των σχετικών δεδομένων για τις χώρες της ΕΕ βλ. Eurostat (2013).

Αναδιατάσσοντας την (24), προκύπτει η τιμή για τον πολλαπλασιαστή πάνω από την οποία η αύξηση των δαπανών για κοινωνικές μεταβιβάσεις σε είδος οδηγεί σε μείωση του λόγου του χρέους προς το ΑΕΠ:

$$M_K^T = \frac{1}{\frac{D}{Y} + (g_K + g_C + g_R)} \tag{25}$$

Εφαρμόζοντας την ίδια μαθηματική ανάλυση και για τις κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα, προκύπτει ότι η τιμή του πολλαπλασιαστή πάνω από την οποία οι δαπάνες αυτές συνεισφέρουν στη βιωσιμότητα του χρέους δίνεται από τον τύπο:

$$M_C^T = \frac{1}{\frac{D}{Y} + (g_K + g_C + g_R)} \tag{26}$$

Έχει ενδιαφέρον ότι αν το χρέος προς ΑΕΠ είναι ίσο με 0,6 (όσο δηλαδή ορίζεται από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ) και το άθροισμα $g_K + g_C + g_R$ είναι ίσο ή υψηλότερο του 0,4 (κάτι που με βάση τις εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής [European Commission, 2005] φαίνεται ότι ισχύει για τις περισσότερες χώρες της ΕΕ) τότε αρκεί ο πολλαπλασιαστής των κοινωνικών μεταβιβάσεων να είναι υψηλότερος από τη μονάδα προκειμένου η αύξηση των συγκεκριμένων δαπανών να οδηγεί σε μείωση του χρέους προς ΑΕΠ, συμβάλλοντας έτσι θετικά στη βιωσιμότητα του χρέους. Για υψηλότερες τιμές του χρέους προς το ΑΕΠ και των παραμέτρων που αφορούν την ευαισθησία των κυβερνητικών δαπανών και εσόδων στο ΑΕΠ, η βιωσιμότητα του χρέους επηρεάζεται θετικά από την αύξηση των κοινωνικών μεταβιβάσεων, ακόμη και με έναν πολλαπλασιαστή που είναι μικρότερος της μονάδας.

2.2 Εμπειρικές μελέτες

Στην παρούσα υποενότητα γίνεται σύντομη επισκόπηση των εμπειρικών μελετών που έχουν πραγματοποιηθεί τις τελευταίες τρεις δεκαετίες αναφορικά με την επίδραση του συστήματος κοινωνικής προστασίας στην οικονομική μεγέθυνση.[21] Στην πλειονότητά τους οι μελέτες αυτές εξετάζουν τη συγκεκριμέ-

21. Η επισκόπηση περιορίζεται στις έρευνες που αφορούν αποκλειστικά ανεπτυγμένες οικονομίες.

νη επίδραση εκτιμώντας οικονομετρικές παλινδρομήσεις στις οποίες ο ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ ή του κατά κεφαλήν ΑΕΠ χρησιμοποιείται ως εξαρτημένη μεταβλητή και οι δαπάνες για κοινωνική προστασία (ως ποσοστό του ΑΕΠ ή σε κατά κεφαλήν όρους) είναι μεταξύ των ερμηνευτικών μεταβλητών.

Η εμπειρική έρευνα στο πεδίο αυτό δεν έχει οδηγήσει σε ασφαλή συμπεράσματα ως προς το αν τελικά το σύστημα κοινωνικής προστασίας συνεισφέρει ή όχι στην ενίσχυση της οικονομικής δραστηριότητας. Στη σχετική αρθρογραφία εντοπίζονται τόσο μελέτες που διαπιστώνουν την ύπαρξη θετικής συνεισφοράς όσο και μελέτες που οδηγούνται στο αντίθετο συμπέρασμα. Επίσης, υπάρχουν αρκετές έρευνες τα ευρήματα των οποίων δείχνουν ότι το σύστημα κοινωνικής προστασίας δεν έχει κάποια επίδραση στην οικονομική μεγέθυνση.

Αρχικά επικεντρώνουμε την προσοχή μας στις μελέτες στις οποίες συμπεραίνεται σε γενικές γραμμές μια δυσμενής επιρροή των δαπανών για κοινωνική προστασία στην οικονομική μεγέθυνση. Μια τέτοια μελέτη είναι αυτή του Weede (1986), ο οποίος κάνει χρήση εμπειρικών δεδομένων για 19 χώρες του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) την περίοδο 1960-1982. Οι οικονομετρικές του εκτιμήσεις δείχνουν ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική αρνητική επίδραση των δαπανών για κοινωνική προστασία (ως ποσοστού του ΑΕΠ) στο ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ και του κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει η κύρια οικονομετρική ανάλυση σε μια μεταγενέστερη μελέτη του ίδιου συγγραφέα (Weede, 1991), η οποία αφορά τις ίδιες χώρες και ένα ελαφρώς μεγαλύτερο χρονικό διάστημα.[22] Ωστόσο, παρουσιάζει ενδιαφέρον το γεγονός ότι στη συγκεκριμένη μελέτη η αρνητική σχέση των κοινωνικών δαπανών με τη μεγέθυνση δεν επιβεβαιώνεται όταν στα οικονομετρικά υποδείγματα εισάγονται ψευδομεταβλητές που αφορούν χώρες και επιλεγμένες χρονικές περιόδους. Επίσης, ορισμένες από τις εκτιμήσεις του δείχνουν ότι η σχέση μεταξύ οικονομικής μεγέθυνσης και δαπανών για κοινωνική προστασία πιθανόν να μην είναι γραμμική. Πιο συγκεκριμένα, η σχέση αυτή εμφανίζεται να είναι θετική όταν οι δαπάνες για κοινωνική προστασία βρίσκονται σε χαμηλό επίπεδο, ενώ μετατρέπεται σε αρνητική όταν οι δαπάνες για κοινωνική προστασία είναι υψηλές.

22. Επιπλέον, στην πιο πρόσφατη μελέτη χρησιμοποιείται ως εξαρτημένη μεταβλητή και ο ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ ανά εργαζόμενο.

Οι Hansson and Henrekson (1994) μελετούν την επίδραση των κυβερνητικών δαπανών στο ρυθμό μεγέθυνσης του προϊόντος που παράγεται από τον ιδιωτικό τομέα σε διάφορους κλάδους της οικονομίας σε 14 χώρες του ΟΟΣΑ την περίοδο 1970-1987. Στις εκτιμώμενες παλινδρομήσεις οι συνολικές μεταβιβάσεις της κυβέρνησης (ως ποσοστό του ΑΕΠ) εμφανίζονται να επιδρούν αρνητικά στο ρυθμό μεγέθυνσης του προϊόντος. Οι κοινωνικές μεταβιβάσεις (ως ποσοστό του ΑΕΠ) έχουν και αυτές μια αρνητική επίδραση, η οποία όμως είναι ποσοτικά μικρότερη από αυτή των συνολικών μεταβιβάσεων και οριακά δεν είναι στατιστικά σημαντική.

Οι Arjona et al. (2002) διερευνούν την επίδραση των δαπανών για κοινωνική προστασία στην οικονομική μεγέθυνση σε 21 χώρες του ΟΟΣΑ το διάστημα 1970-1998. Χρησιμοποιώντας οικονομετρικές τεχνικές πάνελ, διαπιστώνουν ότι οι δαπάνες για κοινωνική προστασία στο σύνολό τους ασκούν μια στατιστικά σημαντική αρνητική επίδραση στο ρυθμό μεγέθυνσης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, χωρίς ωστόσο η επίδραση αυτή να είναι σε ποσοτικούς όρους ιδιαίτερα υψηλή. Επιπλέον, όταν οι ερευνητές κάνουν διάκριση ανάμεσα στις δαπάνες που συνδέονται με ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης (όπως είναι, για παράδειγμα, τα προγράμματα εκπαίδευσης των ανέργων ή τα προγράμματα που βοηθούν τους ανέργους στην αναζήτηση εργασίας) και στις υπόλοιπες δαπάνες, οι οικονομετρικές τους εκτιμήσεις δείχνουν ότι οι πρώτες ενισχύουν την οικονομική μεγέθυνση ενώ οι δεύτερες επιδρούν αρνητικά.

Σε αντιδιαστολή με τις παραπάνω μελέτες, υπάρχει ένας σημαντικός αριθμός ερευνών των οποίων τα ευρήματα υποδηλώνουν την ύπαρξη μιας θετικής επίδρασης των δαπανών για κοινωνική προστασία στην οικονομική μεγέθυνση. Εκτιμώντας ορισμένες απλές οικονομετρικές παλινδρομήσεις για 17 χώρες του ΟΟΣΑ την περίοδο 1953-1970, ο Korpi (1985) διαπιστώνει ότι υπάρχει μια θετική στατιστικά σημαντική επίδραση των δαπανών για κοινωνική προστασία στο ρυθμό μεγέθυνσης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Παρόμοιο συμπέρασμα προκύπτει από την οικονομετρική ανάλυση των McCallum and Blais (1987), η οποία αφορά 17 χώρες του ΟΟΣΑ το διάστημα 1960-1983. Οι συγκεκριμένοι ερευνητές διαπιστώνουν ότι σε όλες τις παλινδρομήσεις που εκτιμούν ο ρυθμός μεγέθυνσης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ επηρεάζεται θετικά από τις δαπάνες για κοινωνική προστασία. Ενδιαφέρον παρουσιάζει, ωστόσο, πως σε ορισμένες από τις παλινδρομήσεις τους οι θετικές επιδράσεις των δαπανών για κοινωνική προστασία στο ΑΕΠ

παύουν να υφίστανται όταν οι τελευταίες ξεπερνούν (ως ποσοστό του ΑΕΠ) ένα συγκεκριμένο όριο.

Οι Castles and Dowrick (1990) διερευνούν τη σχέση μεταξύ κυβερνητικών δαπανών και οικονομικής μεγέθυνσης κάνοντας χρήση δεδομένων για 18 χώρες του ΟΟΣΑ την περίοδο 1960-1985. Με την ανάλυσή τους, η οποία βασίζεται στη χρήση μιας πληθώρας εναλλακτικών μεθοδολογιών, καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι δαπάνες για κοινωνικές μεταβιβάσεις φαίνεται να έχουν γενικά θετική επίδραση στην οικονομική μεγέθυνση, χωρίς ωστόσο αυτή να είναι ιδιαίτερα ισχυρή.

Θετική εμφανίζεται να είναι η επίδραση του συστήματος κοινωνικής προστασίας στην οικονομική μεγέθυνση και στη μελέτη του Cashin (1994), στην οποία αξιοποιούνται δεδομένα για 23 ανεπτυγμένες οικονομίες την περίοδο 1971-1988. Συγκεκριμένα, στις παλινδρομήσεις που εκτιμώνται, στις οποίες η εξαρτημένη μεταβλητή είναι ο ρυθμός μεγέθυνσης του προϊόντος ανά εργαζόμενο, το πρόσημο των δαπανών για κοινωνική προστασία (ως ποσοστό του ΑΕΠ) είναι θετικό και στατιστικά σημαντικό.

Οι Herce et al. (2000) πραγματοποιούν ορισμένες οικονομετρικές εκτιμήσεις για την επίδραση των δαπανών για κοινωνική προστασία στην οικονομική μεγέθυνση αξιοποιώντας δεδομένα πάνελ για την ΕΕ-12 την περίοδο 1970-1994. Σύμφωνα με τα αποτελέσματά τους, οι κατά κεφαλήν δαπάνες για κοινωνική προστασία ασκούν στο σύνολό τους στατιστικά σημαντική θετική επίδραση στο ρυθμό μεγέθυνσης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Όταν εξετάζεται ο ρόλος των επιμέρους κατηγοριών, διαπιστώνεται ότι θετική επίδραση στην οικονομική μεγέθυνση έχουν οι δαπάνες για υγεία, για τη στήριξη της οικογένειας καθώς και οι συντάξεις. Αντίθετα, με βάση τα οικονομετρικά ευρήματα, οι δαπάνες που αφορούν προγράμματα απασχόλησης και κατοικίας δεν εμφανίζονται να επηρεάζουν τη μεγέθυνση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ.

Η οικονομετρική ανάλυση των Herce et al. (2001) διερευνά τη σχέση αιτίας-αιτιατού ανάμεσα στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ και στις κατά κεφαλήν κοινωνικές μεταβιβάσεις. Η ανάλυση της σχέσης αυτής γίνεται ξεχωριστά για καθεμία από τις χώρες της ΕΕ-12. Σε 7 από τις υπό εξέταση χώρες (Βέλγιο, Γερμανία, Ιρλανδία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Πορτογαλία και Ισπανία) οι κοινωνικές μεταβιβάσεις επιδρούν θετικά στην οικονομική μεγέθυνση χωρίς να διαπιστώνεται κάποια αντίστροφη επίδραση της οικονομικής μεγέθυνσης στο ύψος των κοινωνικών

μεταβιβάσεων. Στις υπόλοιπες 5 υπό μελέτη χώρες (Δανία, Γαλλία, Ελλάδα, Ιταλία και Ηνωμένο Βασίλειο) δεν διαπιστώνεται καμία στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στην οικονομική μεγέθυνση και στις κοινωνικές μεταβιβάσεις.

Οι Ezcurra and Rodríguez-Pose (2011) μελετούν την επίδραση των δαπανών για κοινωνική προστασία στο ρυθμό μεγέθυνσης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε 20 χώρες του ΟΟΣΑ την περίοδο 1990-2005. Η ανάλυσή τους δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην εξέταση του ρόλου που μπορεί να έχει η αποκέντρωση στη χρήση των πόρων για κοινωνική προστασία. Διαπιστώνεται –με βάση τις παλινδρομήσεις που εκτιμώνται– ότι όσο πιο υψηλή είναι η αποκέντρωση αυτή τόσο πιο υψηλή είναι και η οικονομική μεγέθυνση (με δεδομένους όλους τους υπόλοιπους παράγοντες). Επιπλέον, προκύπτει ότι οι συνολικές δαπάνες για κοινωνική προστασία (ως ποσοστό του ΑΕΠ) έχουν στατιστικά θετική επίδραση στην οικονομική μεγέθυνση σε όλες τις παλινδρομήσεις στις οποίες χρησιμοποιούνται ως επεξηγηματική μεταβλητή.

Σε μια πιο πρόσφατη μελέτη, στην οποία γίνεται χρήση δεδομένων για ένα σύνολο χωρών του ΟΟΣΑ το διάστημα 1980-2005, οι Furceri and Zdzienicka (2012) διερευνούν τις βραχυπρόθεσμες επιδράσεις των δαπανών για κοινωνική προστασία στην οικονομική δραστηριότητα. Σύμφωνα με τα ευρήματα της εμπειρικής τους ανάλυσης, η αύξηση των εν λόγω δαπανών επιδρά θετικά στο ΑΕΠ. Μάλιστα, η θετική αυτή επίδραση είναι πιο ισχυρή σε περιόδους οικονομικής συρρίκνωσης. Ο πολλαπλασιαστής των δαπανών για κοινωνική προστασία είναι κοντά στο 0,6, ελαφρώς υψηλότερος από τον πολλαπλασιαστή που αφορά το σύνολο των δαπανών της κυβέρνησης. Μεταξύ των επιμέρους κατηγοριών των δαπανών για κοινωνική προστασία οι περισσότερο θετικές επιδράσεις απορρέουν από τις δαπάνες για υγεία και τα επιδόματα ανεργίας. Επιπλέον, η ανάλυση των συγγραφέων δείχνει ότι οι κοινωνικές δαπάνες επιδρούν σημαντικά στην κατανάλωση, ενώ αφήνουν σχεδόν ανεπηρέαστες τις ιδιωτικές επενδύσεις.

Υπάρχει, ωστόσο, και ένας σημαντικός αριθμός μελετών στις οποίες δεν διαπιστώνεται κάποια στατιστικά σημαντική (αρνητική ή θετική) επίδραση των δαπανών για κοινωνική προστασία στην οικονομική μεγέθυνση. Ειδικότερα, ο Landau (1985) σε μια οικονομετρική διερεύνηση όπου χρησιμοποιούνται δεδομένα για 16 χώρες του ΟΟΣΑ την περίοδο 1952-1976 διαπιστώνει ότι οι συνολικές μεταβιβάσεις της κυβέρνησης (ως ποσοστό του ΑΕΠ) δεν έχουν ως μεταβλητή κάποια στατιστικά σημαντική επίδραση στη μεγέθυνση του κατά κεφαλήν

ΑΕΠ. Ομοίως, στις παλινδρομήσεις που εκτιμούν οι Persson and Tabellini (1994) οι κοινωνικές δαπάνες (ως ποσοστό του ΑΕΠ) εμφανίζονται να έχουν αρνητικό πρόσημο, χωρίς όμως αυτό να είναι στατιστικά σημαντικό. Η ανάλυσή τους αναφέρεται σε 13 χώρες του ΟΟΣΑ την περίοδο 1960-1985. Σε μια πιο πρόσφατη μελέτη, ο Benos (2009) ερευνά με τη χρήση οικονομετρικών τεχνικών πάνελ πώς οι επιμέρους κατηγορίες των κυβερνητικών δαπανών και εσόδων επηρεάζουν τη μεγέθυνση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Η ανάλυσή του αφορά 14 χώρες της ΕΕ την περίοδο 1990-2006. Σύμφωνα με τα ευρήματά του, οι δαπάνες για κοινωνική προστασία (ως ποσοστό του ΑΕΠ) δεν ασκούν κάποια στατιστικά σημαντική επίδραση στην οικονομική μεγέθυνση.

Εκτός όλων των παραπάνω μελετών, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν και μια σειρά εμπειρικών ερευνών οι οποίες επικεντρώνονται στην εξέταση του ρόλου που έχουν οι δαπάνες του συστήματος κοινωνικής προστασίας για την εξομάλυνση του οικονομικού κύκλου. Μία από τις πρώτες μελέτες που εστιάζονται στο εν λόγω ζήτημα είναι αυτή των Arreaza et al. (1998). Οι ερευνητές κάνουν χρήση μιας οικονομετρικής μεθοδολογίας που επιτρέπει την αποτύπωση του βαθμού στον οποίο συγκεκριμένες κατηγορίες των δημοσιονομικών δαπανών και των εσόδων της κυβέρνησης εξομαλύνουν εξωγενείς μεταβολές στο ΑΕΠ μιας οικονομίας. Η εμπειρική τους ανάλυση αφορά τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ΟΟΣΑ την περίοδο 1971-1993. Από τα ευρήματά τους προκύπτει, μεταξύ άλλων, ότι οι κοινωνικές μεταβιβάσεις αμβλύνουν εξωγενείς μεταβολές στο ΑΕΠ περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη κατηγορία εσόδων ή δαπανών τόσο στην ΕΕ όσο και στον ΟΟΣΑ. Το ποσοστό της εξομάλυνσης κυμαίνεται από 17% έως 19%. Ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης το εύρημα ότι στις χώρες της ΕΕ η εξομάλυνση που επιτυγχάνεται μέσω των κοινωνικών μεταβιβάσεων είναι υψηλότερη σε περιόδους μείωσης παρά σε περιόδους αύξησης του ΑΕΠ. Η ίδια ασυμμετρία δεν παρατηρείται, ωστόσο, στο σύνολο των χωρών του ΟΟΣΑ.

Η οικονομετρική μεθοδολογία που χρησιμοποιείται από τους Arreaza et al. (1998) αξιοποιείται και από δύο μεταγενέστερες μελέτες, αυτή των Afonso and Furceri (2008) και εκείνη του Furceri (2010). Η ανάλυση των Afonso and Furceri (2008) αφορά τις χώρες της ΕΕ-15, της ΕΕ-25 και της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ) την περίοδο 1980-2005. Σε αντιστοιχία με τα ευρήματα των Arreaza et al. (1998) διαπιστώνεται ότι τα κοινωνικά επιδόματα εξομαλύνουν τις μεταβολές στο ΑΕΠ περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη

κατηγορία δημοσιονομικών δαπανών ή εσόδων. Το ποσοστό της εξομάλυνσης κυμαίνεται μεταξύ 7% και 9%.

Ο Furceri (2010) εξετάζει τον σταθεροποιητικό ρόλο τόσο του συνόλου των δαπανών για κοινωνική προστασία όσο και των επιμέρους κατηγοριών τους. Αξιοποιώντας δεδομένα πάνελ για 23 χώρες του ΟΟΣΑ το διάστημα 1980-2005, οδηγείται στις εξής διαπιστώσεις: Πρώτον, οι δαπάνες για κοινωνική προστασία είναι ικανές να εξομαλύνουν, κατά μέσο όρο, το 15% μιας εξωγενούς μεταβολής στο ΑΕΠ. Μάλιστα, η σταθεροποιητική τους επίδραση είναι υψηλότερη από αυτή του συνόλου των δαπανών της κυβέρνησης. Δεύτερον, μεταξύ των επιμέρους κατηγοριών των δαπανών εκείνες οι οποίες αφορούν τους ηλικιωμένους, την υγεία και την ανεργία εμφανίζονται να διαδραματίζουν έναν πιο σταθεροποιητικό ρόλο. Τρίτον, οι σταθεροποιητικές επιδράσεις των κοινωνικών δαπανών είναι υψηλότερες στις χώρες όπου το μέγεθος των δαπανών αυτών είναι μεγαλύτερο και η διαχρονική μεταβολή τους περισσότερο σταθερή.

Ο σταθεροποιητικός ρόλος των δαπανών για κοινωνική προστασία υποστηρίζεται και από τα εμπειρικά ευρήματα της μελέτης των Darby and Melitz (2008). Οι συγκεκριμένοι ερευνητές χρησιμοποιούν δεδομένα για 21 χώρες του ΟΟΣΑ την περίοδο 1982-2003. Σύμφωνα με τη βασική οικονομετρική ανάλυσή τους, για κάθε μείωση (αύξηση) του ΑΕΠ κατά 1 εκατοστιαία μονάδα σε σύγκριση με το δυνητικό προϊόν οι κοινωνικές δαπάνες αυξάνονται (μειώνονται) κατά 0,36 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ. Πιο έντονος εμφανίζεται να είναι ο σταθεροποιητικός ρόλος των δαπανών για συντάξεις και για υγεία.

Επιπλέον, σε μια άλλη μελέτη, αυτή των Dolls et al. (2010), στην οποία χρησιμοποιούνται τα υποδείγματα προσομοίωσης EUROMOD και TAXSIM, διαπιστώνεται ότι το σύστημα παροχής επιδομάτων ανεργίας παίζει σημαντικό ρόλο στη σταθεροποίηση των εισοδημάτων των νοικοκυριών τόσο στην Ευρώπη όσο και στις ΗΠΑ. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα ευρήματά τους, τα επιδόματα ανεργίας μπορούν να αναιρέσουν στην Ευρώπη το 19% της πτώσης που προκαλείται στα εισοδήματα των νοικοκυριών από μια αύξηση της ανεργίας.[23] Το αντίστοιχο

23. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται μεταξύ των χωρών της Ευρώπης. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των Dolls et al. (2010), τα επιδόματα ανεργίας έχουν πολύ πιο σταθεροποιητικό ρόλο σε χώρες της βόρειας και της κεντρικής Ευρώπης παρά σε χώρες της νότιας και της ανατολικής Ευρώπης.

ποσοστό στις ΗΠΑ είναι 7%. Στο βαθμό που τα εισοδήματα των νοικοκυριών επηρεάζουν τη συναθροιστική ζήτηση στην οικονομία, τα ευρήματα αυτά αναδεικνύουν ότι το σύστημα παροχής επιδομάτων ανεργίας μπορεί να παίξει καθοριστικό ρόλο στην επίτευξη μακροοικονομικής σταθερότητας.

Συμπερασματικά, από την επισκόπηση της εμπειρικής αρθρογραφίας διαπιστώνεται ότι οι έρευνες που έχουν γίνει τις τελευταίες τρεις δεκαετίες για την επίδραση του συστήματος κοινωνικής προστασίας στην οικονομική μεγέθυνση δεν καταλήγουν σε κοινά συμπεράσματα. Αυτό σημαίνει ότι με βάση τα ευρήματα των μέχρι τώρα εμπειρικών μελετών δεν μπορεί κάποιος να αποφανθεί με ασφάλεια για το αν τελικά το σύστημα κοινωνικής προστασίας ενισχύει ή όχι τη διαδικασία της οικονομικής μεγέθυνσης. Όπως, για παράδειγμα, έχει επισημάνει ο Atkinson (1995), η απόκλιση στα συμπεράσματα των εν λόγω μελετών μπορεί να οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις διαφορετικές επιλογές που κάνουν οι εκάστοτε συγγραφείς για διάφορα μεθοδολογικά ζητήματα, όπως το εύρος των χωρών που θα περιληφθεί στις οικονομετρικές τους εκτιμήσεις, οι ακριβείς δείκτες που θα χρησιμοποιηθούν για να αντικατοπτρίσουν τις δαπάνες του συστήματος κοινωνικής προστασίας ή το ποιες θα είναι οι υπόλοιπες ερμηνευτικές μεταβλητές οι οποίες θα περιληφθούν στα οικονομετρικά υποδείγματα εκτός από εκείνες που αφορούν το σύστημα κοινωνικής προστασίας.

Ωστόσο, δύο διαπιστώσεις έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον: Πρώτον, οι μελέτες που εντοπίζουν μια θετική επίδραση του συστήματος κοινωνικής προστασίας φαίνεται ότι είναι περισσότερες από εκείνες που διαπιστώνουν την ύπαρξη μιας αρνητικής επίδρασης. Δεύτερον, και πιο σημαντικό, όλες οι μελέτες οι οποίες εξετάζουν τον σταθεροποιητικό ρόλο των δαπανών για κοινωνική προστασία συνηγορούν υπέρ του ότι οι δαπάνες αυτές έχουν σημαντική συμβολή στην εξομάλυνση του οικονομικού κύκλου. Αυτό σημαίνει ότι ο θετικός μακροοικονομικός τους ρόλος σε περιόδους οικονομικής συρρίκνωσης, όπως η τρέχουσα, μπορεί να είναι ιδιαίτερα σημαντικός.

3. Οι κοινωνικές μεταβιβάσεις της γενικής κυβέρνησης και οι επιδράσεις τους στο ΑΕΠ: Η Ελλάδα σε σύγκριση με την ΕΕ

Στην ενότητα αυτή εξετάζουμε τη διαχρονική εξέλιξη των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε χρήμα και σε είδος που παρέχονται από τη γενική κυβέρνηση στην Ελλάδα και στις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ-15. Επιπλέον, γίνονται ορισμένες προσεγγιστικές εκτιμήσεις για τους πολλαπλασιαστές των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε χώρες της ΕΕ-15, έχοντας ως αναφορά το υπόδειγμα του δημοσιονομικού πολλαπλασιαστή που παρουσιάστηκε στην Ενότητα 2.

Στον Πίνακα 2 παρουσιάζονται οι κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα της γενικής κυβέρνησης στις χώρες της ΕΕ-15 την περίοδο 1995-2012. Όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε, από το 1995 μέχρι και το 2006 το ύψος των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε χρήμα ως ποσοστό (%) του ΑΕΠ στην Ελλάδα ήταν τις περισσότερες φορές χαμηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό που καταγράφεται για την ΕΕ-15. Από το 2007 και μετά οι κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα στην Ελλάδα ξεπέρασαν ως ποσοστό του ΑΕΠ τον μέσο όρο στην ΕΕ-15, καταγράφοντας μια σχεδόν συνεχή αύξηση. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι, ενώ το διάστημα 2007-2009 η αύξηση αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο σε εκείνη των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε απόλυτους όρους, την περίοδο 2010-2012 η συγκεκριμένη αύξηση οφείλεται αποκλειστικά στη ραγδαία πτώση του ΑΕΠ (σε απόλυτους όρους οι μεταβιβάσεις μειώθηκαν την εν λόγω περίοδο). Σε ό,τι αφορά τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ-15, αξιοπρόσεκτη είναι η σημαντική μείωση των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε χρήμα τις τελευταίες δύο δεκαετίες στα κράτη που έχουν αναπτύξει το σοσιαλδημοκρατικό σύστημα κοινωνικής προστασίας (Δανία, Ολλανδία, Φινλανδία, Σουηδία).[24]

24. Για την ταξινόμηση των χωρών της ΕΕ-15 με βάση τα συστήματα κοινωνικής προ-

Πίνακας 2: Κοινωνικές μεταβιβάσεις που παρέχονται σε χρήμα από τη γενική κυβέρνηση ως ποσοστό (%) του ΑΕΠ, ΕΕ-15, 1995-2012

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ΕΕ-15	16,7	16,7	16,5	16,1	15,9	15,4	15,4	15,7	15,9	15,8	15,6	15,3	15,0	15,4	17,2	17,1	16,9	17,2
Βέλγιο	16,3	16,4	16,1	15,9	15,6	15,2	15,4	15,8	16,1	15,8	15,7	15,5	15,4	15,8	17,3	17,0	17,1	17,7
Δανία	19,5	18,9	17,9	17,4	16,8	16,2	16,3	16,4	17,1	16,9	16,3	15,4	14,9	14,7	16,7	16,9	17,1	17,3
Γερμανία	17,7	18,4	18,5	18,2	18,5	18,0	18,2	18,7	19,0	18,7	18,5	17,7	16,5	16,3	18,0	17,2	16,3	16,1
Ιρλανδία	10,8	10,5	10,5	9,7	8,5	7,7	8,3	8,8	8,8	9,1	9,5	9,7	10,3	12,3	15,1	15,3	15,2	15,0
Ελλάδα	15,1	15,4	15,6	15,7	15,8	14,8	15,4	15,4	15,9	15,6	14,1	14,7	15,3	16,7	18,1	18,1	19,2	19,9
Ισπανία	13,6	13,5	13,0	12,5	12,1	12,0	11,7	11,8	11,7	11,7	11,6	11,4	11,6	12,5	14,7	15,5	15,6	16,3
Γαλλία	18,0	18,1	18,2	17,8	17,7	17,2	17,1	17,5	17,7	17,7	17,8	17,8	17,7	17,8	19,4	19,5	19,4	19,9
Ιταλία	16,2	16,4	16,9	16,6	16,8	16,3	16,1	16,5	16,7	16,8	16,9	16,9	17,0	17,6	19,2	19,2	19,3	19,9
Λουξεμβούργο	14,3	14,2	14,5	14,3	13,5	13,1	13,9	14,5	15,0	14,7	14,4	13,5	12,9	14,4	16,8	15,9	15,4	16,0
Ολλανδία	15,2	14,6	13,5	12,7	12,1	11,3	11,1	11,2	11,5	11,4	10,9	10,8	10,3	10,3	11,4	11,7	11,8	12,2
Αυστρία	19,7	19,7	19,3	18,9	19,0	18,9	18,9	19,2	19,4	19,1	18,8	18,4	17,8	18,1	19,7	19,8	19,1	19,3
Πορτογαλία	10,8	11,0	10,7	10,9	10,8	11,2	11,5	12,1	13,3	13,8	14,4	14,5	14,6	15,1	17,0	17,1	17,4	18,0
Φινλανδία	21,9	21,4	19,7	18,3	17,7	16,2	15,9	16,3	16,8	16,6	16,5	16,0	15,1	15,3	18,2	18,3	18,0	18,8
Σουηδία	17,9	17,1	16,6	16,4	16,1	15,6	15,7	15,9	16,4	16,0	15,7	15,2	14,4	14,4	15,7	14,7	14,1	14,5
Ην. Βασίλειο	14,7	14,3	13,8	13,2	12,7	12,5	12,8	12,8	12,7	12,7	12,6	12,4	12,5	13,0	14,9	14,9	14,9	15,4

Πηγή: Eurostat (Government finance statistics, κωδικός: D62PAY)

Ωστόσο, τα στοιχεία για τις κοινωνικές μεταβιβάσεις σε είδος[25] δίνουν μια διαφορετική εικόνα (Πίνακας 3). Η Ελλάδα εμφανίζεται να υστερεί σημαντικά ολόκληρο το υπό μελέτη διάστημα στις κοινωνικές μεταβιβάσεις που παρέχονται με αυτό τον τρόπο. Το 1995 στην Ελλάδα οι μεταβιβάσεις σε είδος ήταν μόλις στο 5,9% του ΑΕΠ, όταν στην ΕΕ-15 ο μέσος όρος ήταν στο 12,1% του ΑΕΠ. Το 2005 παρατηρείται στη χώρα μια απότομη άνοδος στις εν λόγω μεταβιβάσεις, η οποία σχετίζεται με την υιοθέτηση μιας διαφορετικής μεθοδολογίας στον τρόπο καταγραφής των κοινωνικών δαπανών της γενικής κυβέρνησης. Με βάση τη συγκεκριμένη μεθοδολογία, ορισμένες μεταβιβάσεις σε χρήμα επαναταξινομήθηκαν ως μεταβιβάσεις σε είδος· αυτός είναι ο βασικός λόγος που το ίδιο έτος οι μεταβιβάσεις σε χρήμα μειώνονται (βλ. Πίνακα 2) παρά την αύξηση στο σύνολο των κοινωνικών μεταβιβάσεων (βλ. Πίνακα 4). Παρ' όλα αυτά, ακόμη και μετά τη συγκεκριμένη επαναταξινόμηση, οι κοινωνικές μεταβιβάσεις σε είδος ως ποσοστό του ΑΕΠ στην Ελλάδα συνέχισαν να υστερούν σημαντικά σε σύγκριση με την ΕΕ-15. Έτσι, ενώ οι κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα στην Ελλάδα συνέκλιναν στον ευρωπαικό μέσο όρο τις προηγούμενες δύο δεκαετίες, στο σύνολο των μεταβιβάσεων (που αφορούν τόσο τις μεταβιβάσεις σε χρήμα όσο και εκείνες σε είδος) η σύγκλιση ήταν ελλιπής (βλ. Πίνακα 4).

Επιπλέον, αξίζει να παρατηρήσουμε ότι το 2012 στη χώρα μας οι κοινωνικές μεταβιβάσεις σε είδος της γενικής κυβέρνησης ήταν –ως ποσοστό του συνόλου των κοινωνικών μεταβιβάσεων– οι χαμηλότερες στην ΕΕ-15 (34,1%). Το ίδιο έτος στην ΕΕ-15 το αντίστοιχο μερίδιο ήταν ίσο με 44,7%, ενώ στη Δανία, την Ολλανδία και τη Σουηδία ξεπερνούσε το 50% (βλ. Πίνακα 5). Αυτό αντανακλά τις εγγενείς αδυναμίες του συστήματος κοινωνικής προστασίας στην Ελλάδα, το οποίο δεν δίνει επαρκή έμφαση στο ρόλο των μεταβιβάσεων σε είδος. Όπως εξηγήσαμε στην Ενότητα 2, οι μεταβιβάσεις αυτές έχουν γενικά πολύ πιο ισχυρές επιδράσεις στην οικονομική μεγέθυνση σε σύγκριση με τις μεταβιβάσεις που παρέχονται σε χρήμα. Κατά συνέπεια, δίνοντας βαρύτητα στις κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα και όχι σε αυτές που παρέχονται σε είδος, οι θετικές επιδράσεις στο ΑΕΠ από την παροχή επιδομάτων είναι περισσότερο περιορισμένες στην Ελλάδα σε σύγκριση με άλλες χώρες της ΕΕ-15.

στασίας που έχουν αναπτύξει βλ. Παπαθεοδώρου και Πετμεζίδου (2005) και Παπαθεοδώρου και Δαφέρμος (2010).

25. Οι κοινωνικές μεταβιβάσεις σε είδος της γενικής κυβέρνησης ταυτίζονται με την τελική καταναλωτική δαπάνη των νοικοκυριών που χρηματοδοτείται από την κυβέρνηση.

Πίνακας 3: Κοινωνικές μεταβιβάσεις που παρέχονται σε είδος από τη γενική κυβέρνηση ως ποσοστό (%) του ΑΕΠ, ΕΕ-15, 1995-2012

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ΕΕ-15	12,1	12,2	11,9	11,8	11,8	11,8	12,0	12,4	12,7	12,6	12,8	12,9	12,8	13,1	14,2	14,1	13,8	13,9
Βέλγιο	12,9	13,4	13,0	13,0	13,0	12,9	13,3	13,5	14,0	14,0	14,1	14,0	13,9	14,6	15,6	15,4	15,6	16
Δανία	17,1	17,3	17,0	17,5	17,7	17,2	17,6	18,2	18,5	18,6	18,2	18,1	18,2	18,8	21,2	20,7	20,3	20,3
Γερμανία	11,8	12,1	11,9	11,8	11,8	11,7	11,7	11,9	12,1	11,7	11,8	11,6	11,4	11,6	12,8	12,5	12,2	12,3
Ιρλανδία	10,8	10,3	10,1	9,1	9,0	9,2	10,0	10,3	10,7	10,9	10,7	10,7	11,1	12,1	13,8	13,5	12,9	12,7
Ελλάδα	5,9	14,5	6,5	6,6	6,5	5,9	6,9	7,1	7,3	7,0	10,1	9,9	10,2	10,6	11,3	11,1	10,6	10,3
Ισπανία	10,2	10,3	10,00	9,9	9,9	9,9	9,7	9,9	10,0	10,3	10,5	10,5	10,7	11,4	12,7	12,5	12,3	11,8
Γαλλία	14,5	14,5	14,4	14,2	14,2	14,2	14,3	14,9	15,3	15,2	15,3	15,1	15,0	15,1	16,1	16,1	16,0	16,2
Ιταλία	10,1	10,3	10,5	10,4	10,5	10,7	11,1	11,3	11,3	11,4	11,8	11,8	11,6	11,8	12,5	12,4	11,9	11,9
Λουξεμβούργο	9,2	9,6	9,6	9,3	9,3	8,9	9,6	9,7	9,7	10,2	10,0	9,4	9,0	9,5	10,9	10,5	10,3	10,7
Ολλανδία	12,5	11,8	11,9	11,9	12,0	12,0	12,3	13,1	13,6	13,5	13,4	14,8	15,0	15,2	17,0	17,1	17,1	17,5
Αυστρία	11,6	11,5	10,9	10,9	11,0	10,8	10,5	10,6	10,8	10,6	10,6	10,6	10,6	10,9	11,5	11,4	11,2	11,2
Πορτογαλία	9,9	10,2	10,4	10,5	10,7	11,0	11,4	11,6	11,8	11,9	12,2	11,7	11,1	11,1	12,1	11,8	10,8	9,9
Φινλανδία	14,2	14,5	13,9	13,6	13,4	13,1	13,3	13,8	14,3	14,5	14,7	14,7	14,2	14,8	16,6	16,5	16,4	16,9
Σουηδία	18,3	18,8	18,4	18,7	18,4	17,7	18,7	19,4	19,6	19,1	19,0	18,9	18,6	19,0	20,1	19,2	19,1	19,4
Ην. Βασίλειο	11,0	11,0	10,1	10,1	10,4	10,5	10,8	11,5	11,9	12,3	12,6	12,8	12,7	13,3	14,6	14,3	13,8	13,8

Πηγή: Eurostat (Government finance statistics, κωδικός: P31)

Στον Πίνακα 6 έχουν γίνει ορισμένες προσεγγιστικές εμπειρικές εκτιμήσεις για τους πολλαπλασιαστές των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε είδος και σε χρήμα σε διάφορες χώρες της ΕΕ-15. Μέσω των εκτιμήσεων αυτών ο στόχος είναι να δώσουμε μια γενική εικόνα για το ρόλο που μπορούν να παίξουν οι μεταβιβάσεις σε χρήμα και σε είδος στην αύξηση του ΑΕΠ στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες της ΕΕ-15. Η ακριβέστερη εκτίμηση των συγκεκριμένων πολλαπλασιαστών απαιτεί αναλυτική χρήση οικονομετρικών και άλλων περισσότερο σύνθετων ποσοτικών μεθοδολογιών και είναι πέραν των στόχων της παρούσας μελέτης. Μια τέτοια εκτίμηση, ωστόσο, μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο μελλοντικής έρευνας.

Οι προσεγγιστικές εκτιμήσεις για τους πολλαπλασιαστές που παρουσιάζονται στον Πίνακα 6 βασίζονται στις Εξισώσεις (18) και (19). Για τις παραμέτρους που έχουν χρησιμοποιηθεί ισχύουν τα ακόλουθα:

- Η ροπή προς ιδιωτική κατανάλωση (c_1) έχει εκτιμηθεί προσεγγιστικά από το λόγο της ιδιωτικής κατανάλωσης προς το ακαθάριστο διαθέσιμο εισόδημα του ιδιωτικού τομέα (νοικοκυριά, χρηματοπιστωτικές και μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις). Τα στοιχεία που έχουν χρησιμοποιηθεί για τον συγκεκριμένο υπολογισμό προέρχονται από τη βάση δεδομένων της Eurostat (European Sector Accounts).
- Οι εκτιμήσεις για τις ροπές προς εισαγωγές (m_1 και m_3) προέρχονται από τον Pusch (2012: Table 5), ο οποίος έχει αξιοποιήσει στους υπολογισμούς του τη μεθοδολογία που βασίζεται στην επεξεργασία πινάκων εισροών-εκροών.[26] Ο Pusch έχει υπολογίσει για διάφορες χώρες της ΕΕ τη ροπή προς εισαγωγές της ιδιωτικής κατανάλωσης καθώς και τη ροπή προς εισαγωγές της δημόσιας κατανάλωσης. Η πρώτη ταυτίζεται με την παράμετρο m_1 στο δικό μας υπόδειγμα. Η ροπή προς εισαγωγές της δημόσιας κατανάλωσης μπορεί να χρησιμοποιηθεί προσεγγιστικά για τη δική μας παράμετρο m_3. Υπενθυμίζεται ότι στο υπόδειγμά μας η συγκεκριμένη παράμετρος αφορά τη ροπή προς εισαγωγές των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε είδος, οι οποίες ταυτίζονται με τη δημόσια ατομική κατανάλωση, δηλαδή την τελική καταναλωτική δαπάνη των νοικοκυριών που χρηματοδοτείται από το κράτος. Η συνολική δημόσια κατανάλωση περιλαμβάνει τόσο τη συλλογική κατα-

26. Για μια αναλυτική περιγραφή των βασικών χαρακτηριστικών της συγκεκριμένης μεθοδολογίας βλ. Miller and Blair (2009).

Πίνακας 4: Σύνολο κοινωνικών μεταβιβάσεων σε χρήμα και σε είδος που παρέχονται από τη γενική κυβέρνηση ως ποσοστό (%) του ΑΕΠ, ΕΕ-15, 1995-2012

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ΕΕ-15	28,8	28,9	28,4	27,9	27,7	27,2	27,4	28,1	28,6	28,4	28,4	28,2	27,8	28,5	31,4	31,2	30,7	31,1
Βέλγιο	29,2	29,8	29,1	28,9	28,6	28,1	28,7	29,3	30,1	29,8	29,8	29,5	29,3	30,4	32,9	32,4	32,7	33,7
Δανία	36,6	36,2	34,9	34,9	34,5	33,4	33,9	34,6	35,6	35,5	34,5	33,5	33,1	33,5	37,9	37,6	37,4	37,6
Γερμανία	29,5	30,5	30,4	30,0	30,3	29,7	29,9	30,6	31,1	30,4	30,3	29,3	27,9	27,9	30,8	29,7	28,5	28,4
Ιρλανδία	21,6	20,8	20,6	18,8	17,5	16,9	18,3	19,1	19,5	20,0	20,2	20,4	21,4	24,4	28,9	28,8	28,1	27,7
Ελλάδα	21,0	21,5	22,1	22,3	22,3	20,7	22,3	22,5	23,2	22,6	24,2	24,6	25,5	27,3	29,4	29,2	29,8	30,2
Ισπανία	23,8	23,8	23,0	22,4	22,0	21,9	21,4	21,7	21,7	22,0	22,1	21,9	22,3	23,9	27,4	28,0	27,9	28,1
Γαλλία	32,5	32,6	32,6	32,0	31,9	31,4	31,4	32,4	33,0	32,9	33,1	32,9	32,7	32,9	35,5	35,6	35,4	36,1
Ιταλία	26,3	26,7	27,4	27,0	27,3	27,0	27,2	27,8	28,0	28,2	28,7	28,7	28,6	29,4	31,7	31,6	31,2	31,8
Λουξεμβούργο	23,5	23,8	24,1	23,6	22,8	22,0	23,5	24,2	24,7	24,9	24,4	22,9	21,9	23,9	27,7	26,4	25,7	26,7
Ολλανδία	27,7	26,4	25,4	24,6	24,1	23,3	23,4	24,3	25,1	24,9	24,3	25,6	25,3	25,5	28,4	28,8	28,9	29,7
Αυστρία	31,3	31,2	30,2	29,8	30,0	29,7	29,4	29,8	30,2	29,7	29,4	29,0	28,4	29,0	31,2	31,2	30,3	30,5
Πορτογαλία	20,7	21,2	21,1	21,4	21,5	22,2	22,9	23,7	25,1	25,7	26,6	26,2	25,7	26,2	29,1	28,9	28,2	27,9
Φινλανδία	36,1	35,9	33,6	31,9	31,1	29,3	29,2	30,1	31,1	31,1	31,2	30,7	29,3	30,1	34,8	34,8	34,4	35,7
Σουηδία	36,2	35,9	35,0	35,1	34,5	33,3	34,4	35,3	36,0	35,1	34,7	34,1	33,0	33,4	35,8	33,9	33,2	33,9
Ην. Βασίλειο	25,7	25,3	23,9	23,3	23,1	23,0	23,6	24,3	24,6	25,0	25,2	25,2	25,2	26,3	29,5	29,2	28,7	29,2

Πηγή: Eurostat (Government finance statistics) και υπολογισμοί συγγραφέων

νάλωση, η οποία αφορά τα αγαθά και τις υπηρεσίες που καταναλώνονται συλλογικά (π.χ. εθνική άμυνα, δημόσια πάρκα, συντήρηση δρόμων κ.λπ.), όσο και την ατομική. Σε γενικές γραμμές δεν αναμένεται η ροπή προς εισαγωγές της συλλογικής κατανάλωσης να διαφοροποιείται σε σημαντικό βαθμό από την αντίστοιχη ροπή της ατομικής, καθώς η φύση των σχετικών αγαθών και υπηρεσιών είναι παρόμοια. Για αυτόν το λόγο οι τιμές για την παράμετρο m_3 μπορούν να προσεγγιστούν από τις εκτιμήσεις του Pusch (2012).

- Οι εκτιμήσεις για την ευαισθησία των κυβερνητικών εσόδων και των κοινωνικών μεταβιβάσεων στο ΑΕΠ (g_R, g_K, g_C) προέρχονται από τη μελέτη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (European Commission, 2005: Table 2). Στη συγκεκριμένη μελέτη έχει εκτιμηθεί για διάφορες χώρες της ΕΕ η μερική παράγωγος των κυβερνητικών εσόδων και δαπανών ως προς το ΑΕΠ. Μολονότι η παράγωγος των δαπανών στη μελέτη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής δεν αφορά αποκλειστικά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, μπορεί γενικά να υποστηριχθεί ότι η αντικυκλική μεταβολή των δαπανών της κυβέρνησης κυρίως έχει να κάνει με τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, καθώς αυτές είναι κατά κύριο λόγο οι δαπάνες που παρουσιάζουν μεγαλύτερη ευαισθησία στις μεταβολές της οικονομικής δραστηριότητας (χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι τα επιδόματα ανεργίας). Κατά συνέπεια, οι εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής μπορούν προσεγγιστικά να χρησιμοποιηθούν για τους σκοπούς της ανάλυσής μας. Επιπλέον, δεδομένου ότι στο υπόδειγμά μας οι κοινωνικές μεταβιβάσεις χωρίζονται σε αυτές που παρέχονται σε είδος και σε αυτές που παρέχονται σε χρήμα υιοθετούμε για λόγους απλούστευσης την υπόθεση ότι η μεταβολή στις κοινωνικές μεταβιβάσεις που προκαλείται από μια μεταβολή στο ΑΕΠ μοιράζεται ισόποσα μεταξύ των μεταβιβάσεων σε χρήμα και των μεταβιβάσεων σε είδος (συνεπώς, $g_K = g_C$).

Στον Πίνακα 6 περιλαμβάνονται εκτιμήσεις μόνο για 10 χώρες της ΕΕ-15, καθώς στη μελέτη του Pusch (2012) δεν υπάρχουν εκτιμήσεις των ροπών προς εισαγωγές για τις υπόλοιπες 5 χώρες. Επιπροσθέτως, επειδή οι εκτιμήσεις του Pusch αφορούν το 2005 έχουμε επιλέξει και οι δικές μας εκτιμήσεις για τη ροπή προς κατανάλωση να αναφέρονται στο ίδιο έτος. Χρειάζεται να σημειωθεί ότι η ροπή προς κατανάλωση δεν μεταβάλλεται σημαντικά στις περισσότερες υπό εξέταση χώρες τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Συνεπώς, τα αποτελέσματά μας δεν θα

Πίνακας 5: Μερίδιο (%) κοινωνικών μεταβιβάσεων σε είδος στο σύνολο των κοινωνικών μεταβιβάσεων που παρέχονται από τη γενική κυβέρνηση, ΕΕ-15, 1995-2012

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ΕΕ-15	42,0	42,2	41,9	42,3	42,6	43,4	43,8	44,1	44,4	44,4	45,1	45,7	46,0	46,0	45,2	45,2	45,0	44,7
Βέλγιο	44,2	45,0	44,7	45,0	45,5	45,9	46,3	46,1	46,5	47,0	47,3	47,5	47,4	48,0	47,4	47,5	47,7	47,5
Δανία	46,7	47,8	48,7	50,1	51,3	51,5	51,9	52,6	52,0	52,4	52,8	54,0	55,0	56,1	55,9	55,1	54,3	54,0
Γερμανία	40,0	39,7	39,1	39,3	38,9	39,4	39,1	38,9	38,9	38,5	38,9	39,6	40,9	41,6	41,6	42,1	42,8	43,3
Ιρλανδία	50,0	49,5	49,0	48,4	51,4	54,4	54,6	53,9	54,9	54,5	53,0	52,5	51,9	49,6	47,8	46,9	45,9	45,8
Ελλάδα	28,1	28,4	29,4	29,6	29,1	28,5	30,9	31,6	31,5	31,0	41,7	40,2	40,0	38,8	38,4	38,0	35,6	34,1
Ισπανία	42,9	43,3	43,5	44,2	45,0	45,2	45,3	45,6	46,1	46,8	47,5	47,9	48,0	47,7	46,4	44,6	44,1	42,0
Γαλλία	44,6	44,5	44,2	44,4	44,5	45,2	45,5	46,0	46,4	46,2	46,2	45,9	45,9	45,9	45,4	45,2	45,2	44,9
Ιταλία	38,4	38,6	38,3	38,5	38,5	39,6	40,8	40,6	40,4	40,4	41,1	41,1	40,6	40,1	39,4	39,2	38,1	37,4
Λουξεμβούργο	39,1	40,3	39,8	39,4	40,8	40,5	40,9	40,1	39,3	41,0	41,0	41,0	41,1	39,7	39,4	39,8	40,1	40,1
Ολλανδία	45,1	44,7	46,9	48,4	49,8	51,5	52,6	53,9	54,2	54,2	55,1	57,8	59,3	59,6	59,9	59,4	59,2	58,9
Αυστρία	37,1	36,9	36,1	36,6	36,7	36,4	35,7	35,6	35,8	35,7	36,1	36,6	37,3	37,6	36,9	36,5	37,0	36,7
Πορτογαλία	47,8	48,1	49,3	49,1	49,8	49,5	49,8	48,9	47,0	46,3	45,9	44,7	43,2	42,4	41,6	40,8	38,3	35,5
Φινλανδία	39,3	40,4	41,4	42,6	43,1	44,7	45,5	45,8	46,0	46,6	47,1	47,9	48,5	49,2	47,7	47,4	47,7	47,3
Σουηδία	50,6	52,4	52,6	53,3	53,3	53,2	54,4	55,0	54,4	54,4	54,8	55,4	56,4	56,9	56,1	56,6	57,5	57,2
Ην. Βασίλειο	42,8	43,5	42,3	43,3	45,0	45,7	45,8	47,3	48,4	49,2	50,0	50,8	50,4	50,6	49,5	49,0	48,1	47,3

Πηγή: Eurostat (Government finance statistics) και υπολογισμοί συγγραφέων

Πίνακας 6: Εμπειρικές προσεγγιστικές εκτιμήσεις για τους πολλαπλασιαστές των κοινωνικών μεταβιβάσεων και τις επιμέρους παραμέτρους τους, επιλεγμένες χώρες της ΕΕ-15

	c_1	m_1	m_3	g_R	g_K=g_C	M_K	M_C	M_K/M_C
Βέλγιο	0,69	0,29	0,12	0,47	0,035	1,11	0,62	1,80
Γερμανία	0,72	0,19	0,08	0,40	0,055	1,25	0,79	1,58
Ιρλανδία	0,72	0,30	0,14	0,36	0,025	1,21	0,70	1,72
Ελλάδα	0,83	0,22	0,09	0,42	0,005	1,44	1,03	1,40
Ισπανία	0,78	0,21	0,11	0,38	0,025	1,35	0,93	1,45
Γαλλία	0,75	0,20	0,09	0,44	0,030	1,28	0,84	1,52
Ιταλία	0,74	0,19	0,07	0,49	0,010	1,31	0,84	1,55
Αυστρία	0,70	0,24	0,12	0,43	0,020	1,21	0,73	1,65
Πορτογαλία	0,80	0,25	0,09	0,41	0,020	1,34	0,88	1,52
Σουηδία	0,71	0,23	0,11	0,48	0,050	1,13	0,69	1,63

Πηγή: Eurostat (European Sector Accounts), European Commission (2005: Table 2), Pusch (2012: Table 5) και υπολογισμοί συγγραφέων

Σημείωση: Υπενθυμίζεται ότι c_1*: ροπή προς κατανάλωση,* m_1*: ροπή προς εισαγωγές της ιδιωτικής κατανάλωσης,* m_3*: ροπή προς εισαγωγές των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε είδος,* g_R*: ευαισθησία των κυβερνητικών εσόδων στο ΑΕΠ,* g_K*: ευαισθησία των μεταβιβάσεων σε είδος στο ΑΕΠ,* g_C*: ευαισθησία των μεταβιβάσεων σε χρήμα στο ΑΕΠ,* M_K*: πολλαπλασιαστής των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε είδος,* M_C*: πολλαπλασιαστής των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε χρήμα. Ο υπολογισμός των πολλαπλασιαστών βασίζεται στις Εξισώσεις (18) και (19). Οι παράμετροι* c_1, m_1 *και* m_3 *αναφέρονται στο 2005, ενώ οι παράμετροι* g_R, g_K *και* g_C *αναφέρονται στην περίοδο 1995-2004.*

τροποποιούνταν σημαντικά ακόμη και αν γινόταν χρήση στοιχείων για άλλα έτη. Σε ό,τι αφορά τις εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (European Commission, 2005), αυτές έχουν ως περίοδο αναφοράς το διάστημα 1995-2004.

Με βάση τις προσεγγιστικές εκτιμήσεις που παρουσιάζονται στον Πίνακα 6, συμπεραίνουμε τα εξής: Πρώτον, στην Ελλάδα οι πολλαπλασιαστές των κοινωνικών μεταβιβάσεων είναι ιδιαίτερα υψηλοί. Αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην υψηλή ροπή προς κατανάλωση που παρουσιάζει η Ελλάδα σε σύγκριση με άλλες χώρες της ΕΕ-15.[27] Με βάση τις εκτιμήσεις που έχουν γίνει, μια αύξηση των

27. Οι λόγοι για τους οποίους η Ελλάδα παρουσιάζει ιδιαίτερα υψηλή ροπή προς κατανάλωση συγκριτικά με άλλες χώρες της ΕΕ-15 χρήζουν ξεχωριστής εξέτασης, η οποία είναι πέραν των στόχων της παρούσας μελέτης. Εκτός από τις ερμηνείες που σχετίζονται

κοινωνικών μεταβιβάσεων κατά 1 ευρώ αυξάνει το ΑΕΠ κατά 1,03-1,44 ευρώ. Αντίστοιχα, μια μείωση των μεταβιβάσεων κατά 1 ευρώ μειώνει το ΑΕΠ κατά 1,03-1,44 ευρώ. Συνεπώς, οι μεταβιβάσεις της γενικής κυβέρνησης φαίνεται να έχουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του ΑΕΠ της χώρας.

Δεύτερον, σε όλες τις υπό εξέταση χώρες της ΕΕ-15 ο πολλαπλασιαστής των μεταβιβάσεων σε είδος είναι, όπως αναμενόταν, υψηλότερος από τον πολλαπλασιαστή των μεταβιβάσεων σε χρήμα. Αυτό σημαίνει ότι μια ανακατανομή των δημόσιων πόρων από τις μεταβιβάσεις σε χρήμα προς τις μεταβιβάσεις σε είδος θα ωφελούσε την οικονομική μεγέθυνση. Επίσης, το ΑΕΠ των χωρών αυτών θα αυξανόταν περισσότερο αν οι όποιες επιπρόσθετες δαπάνες για κοινωνική προστασία αφορούσαν μεταβιβάσεις σε είδος αντί για μεταβιβάσεις σε χρήμα. Στην Ελλάδα ο λόγος των δύο αντίστοιχων πολλαπλασιαστών, δηλαδή αυτού που αφορά τις μεταβιβάσεις σε είδος και αυτού που αφορά τις μεταβιβάσεις σε χρήμα, είναι χαμηλότερος συγκριτικά με εκείνον των υπόλοιπων χωρών, κυρίως λόγω της υψηλής ροπής προς κατανάλωση στη χώρα. Ωστόσο, η διαφορά μεταξύ των δύο πολλαπλασιαστών εξακολουθεί να είναι σημαντική. Με βάση τις προσεγγιστικές εκτιμήσεις που έχουμε κάνει, για κάθε 1 ευρώ που ανακατανέμεται από τις μεταβιβάσεις σε χρήμα προς τις μεταβιβάσεις σε είδος το ΑΕΠ της Ελλάδας ευνοείται κατά 0,41 ευρώ περίπου.[28]

Τρίτον, μια αύξηση είτε των μεταβιβάσεων σε χρήμα είτε των μεταβιβάσεων σε είδος φαίνεται ότι θα μπορούσε να επιφέρει στην Ελλάδα μείωση του δημόσιου χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ. Αυτό προκύπτει χρησιμοποιώντας τις Εξισώσεις (25) και (26). Δεδομένου ότι ο λόγος του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ της Ελλάδας το 2013 υπολογίζεται κοντά στο 1,75 και υιοθετώντας την υπόθεση ότι οι παράμετροι που παρουσιάζονται στον Πίνακα 6 για την ευαισθησία των εσό-

---

με τα καταναλωτικά πρότυπα και το ρόλο του ιδιωτικού δανεισμού, η υψηλή αυτή ροπή ενδεχομένως να οφείλεται και στο γεγονός ότι ένα σημαντικό μέρος του εισοδήματος των νοικοκυριών στην Ελλάδα χρησιμοποιείται για την κάλυψη αναγκών που σε άλλες χώρες καλύπτονται μέσω των μεταβιβάσεων σε είδος. Για παράδειγμα, συγκριτικά με την ΕΕ-15, στην Ελλάδα οι χαμηλές δημόσιες δαπάνες για υγεία ως ποσοστό του ΑΕΠ συνδυάζονται με υψηλές άμεσες ιδιωτικές δαπάνες των νοικοκυριών για περίθαλψη (βλ. Παπαθεοδώρου και Μωυσίδου, 2011).

28. Η τιμή αυτή προκύπτει αφαιρώντας τον πολλαπλασιαστή των μεταβιβάσεων σε χρήμα από τον πολλαπλασιαστή των μεταβιβάσεων σε είδος.

δων και των δαπανών στο ΑΕΠ δεν έχουν τροποποιηθεί ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, έχουμε ότι:

$$M_K^T = M_C^T = \frac{1}{\frac{D}{Y} + (g_K + g_C + g_R)} = \frac{1}{1{,}75 + (0{,}005 + 0{,}005 + 0{,}42)} = 0{,}46 \qquad (27)$$

Συνεπώς, αναγκαία και ικανή συνθήκη ώστε να υπάρχει στην Ελλάδα μείωση του δημόσιου χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ από μια αύξηση των κοινωνικών μεταβιβάσεων είναι οι πολλαπλασιαστές των αντίστοιχων δαπανών να είναι υψηλότεροι από 0,46. Όπως μπορούμε να δούμε από τον Πίνακα 6, αυτό ισχύει τόσο για τον πολλαπλασιαστή των μεταβιβάσεων σε χρήμα όσο και για τον πολλαπλασιαστή των μεταβιβάσεων σε είδος. Μάλιστα, η διαφορά στις εκτιμώμενες τιμές των πολλαπλασιαστών από το 0,46 είναι ιδιαίτερα υψηλή, τόσο ώστε να μπορεί να υποστηριχθεί ότι οι ανισότητες $M_K > M_K^T$ και $M_C > M_C^T$ δύσκολα θα άλλαζαν φορά ακόμη και αν αποδεικνυόταν ότι οι προσεγγιστικές εκτιμήσεις που έχουν γίνει στη μελέτη δεν είναι επαρκώς κοντά στην πραγματικότητα.

Τα συμπεράσματα από την παραπάνω ανάλυση είναι ιδιαίτερα σημαντικά για την αξιολόγηση των προγραμμάτων λιτότητας που εφαρμόζονται τα τελευταία χρόνια στη χώρα. Στο πλαίσιο των συγκεκριμένων προγραμμάτων έχει υποστηριχθεί ότι η μείωση των δαπανών για κοινωνική προστασία είναι αναγκαία προκειμένου να επιτευχθεί η βιωσιμότητα του δημόσιου χρέους της χώρας. Ωστόσο, η συγκεκριμένη άποψη δεν λαμβάνει επαρκώς υπόψη ότι η μείωση των δαπανών για κοινωνική προστασία έχει δυσμενείς επιδράσεις στο ΑΕΠ, γεγονός που επηρεάζει αρνητικά τόσο τον παρονομαστή του λόγου του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ όσο και τα έσοδα της κυβέρνησης, τα οποία έχουν επιδράσεις στον αριθμητή του λόγου. Εφόσον οι συγκεκριμένες επιδράσεις ληφθούν υπόψη, από την παραπάνω ανάλυση προκύπτει το φαινομενικά παράδοξο συμπέρασμα πως μια αύξηση των δαπανών για κοινωνική προστασία στην Ελλάδα μειώνει αντί να αυξάνει το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ.

4. Αναλύοντας τις κοινωνικές μεταβιβάσεις στην Ελλάδα: Συγκρίσεις με την ΕΕ και προτάσεις για την ενίσχυση της οικονομικής μεγέθυνσης

Στην ενότητα αυτή εξετάζουμε πιο διεξοδικά τις δυνατότητες που υπάρχουν στην Ελλάδα για την αντιμετώπιση της ύφεσης μέσω της ενίσχυσης και της αναδιάρθρωσης του συστήματος κοινωνικής προστασίας. Για αυτόν το σκοπό αξιοποιούμε τα αναλυτικά στοιχεία που παρέχονται από την Eurostat για το σύστημα ESSPROS (Εναρμονισμένο Ευρωπαϊκό Σύστημα Στατιστικών Κοινωνικής Προστασίας). Τα στοιχεία του συστήματος ESSPROS δεν αφορούν μόνο τις δαπάνες της γενικής κυβέρνησης για κοινωνική προστασία. Περιλαμβάνουν και τις μεταβιβάσεις που γίνονται από μη δημόσιους φορείς, όπως οι Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί (ΜΚΟ) και οι διάφοροι ιδιωτικοί θεσμοί. Ωστόσο, παρ' ότι δεν μας επιτρέπει να επικεντρωθούμε αποκλειστικά στις δαπάνες του δημόσιου τομέα, το σύστημα ESSPROS κάνει λεπτομερή ταξινόμηση των μεταβιβάσεων, γεγονός που μας δίνει τη δυνατότητα να εντοπίσουμε τους επιμέρους τομείς στους οποίους φαίνεται να υστερεί η Ελλάδα σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ-15.[29]

Στον Πίνακα 7 καταγράφονται τα ποσά που δαπανήθηκαν στην Ελλάδα το 2010 και το 2011[30] για κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα και σε είδος σε καθε-

29. Λόγω υιοθέτησης διαφορετικών μεθοδολογιών συλλογής, καταγραφής και ταξινόμησης, τα στοιχεία του συστήματος ESSPROS δεν είναι απολύτως συγκρίσιμα με τα στοιχεία που αφορούν τις δαπάνες της γενικής κυβέρνησης για κοινωνική προστασία, τα οποία παρουσιάστηκαν στην προηγούμενη ενότητα.

30. Το 2010 και το 2011 είναι τα τελευταία έτη για τα οποία υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία.

Πίνακας 7: Ποσά που δαπανήθηκαν για κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα και σε είδος, Ελλάδα, 2010 και 2011, δισ. ευρώ

	2010		2011	
Κατηγορία	**Σε χρήμα**	**Σε είδος**	**Σε χρήμα**	**Σε είδος**
Ασθένεια (υγεία)	1,2	17,1	1,1	14,4
Αναπηρία	2,6	0,3	2,6	0,3
Γήρας	26,2	0,2	26,2	0,2
Επιζώντες (χηρεία)	4,8	0,1	4,8	0,1
Οικογένεια/παιδιά	2,7	1,2	2,7	1,0
Ανεργία	2,1	1,7	2,4	2,0
Στέγαση	-	0,9	-	0,8
Κοινωνικός αποκλεισμός	0,0	1,4	0,0	1,4
Σύνολο	**39,7**	**22,9**	**40,0**	**20,2**

Πηγή: Eurostat (Social protection)

Σημείωση: Στην κατηγορία «κοινωνικός αποκλεισμός» κατατάσσονται οι μεταβιβάσεις οι οποίες παρέχονται με στόχο την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και δεν περιλαμβάνονται στις υπόλοιπες κατηγορίες (όπως, για παράδειγμα, η θεραπεία της εξάρτησης από αλκοόλ και ναρκωτικά).

μία από τις οχτώ επιμέρους κατηγορίες μεταβιβάσεων.[31] Όπως διαπιστώνουμε, σχεδόν το 80% από τα περίπου 40 δισ. ευρώ που δαπανήθηκαν ανά έτος για μεταβιβάσεις σε χρήμα το 2010 και το 2011 αφορούσαν συντάξεις (επιδόματα γήρατος και χηρείας). Επίσης, τα περισσότερα από τα χρήματα που δαπανήθηκαν για μεταβιβάσεις σε είδος αφορούσαν παροχές υγείας, δηλαδή ιατρική περίθαλψη και παροχή φαρμάκων. Ως προς τα τελευταία, είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι ένα μεγάλο μέρος των φαρμάκων που παρέχονται μέσω του συστήματος κοινωνικής προστασίας είναι εισαγόμενα, γεγονός το οποίο επιδρά αρνητικά στην οικονομική μεγέθυνση της χώρας.

Συγκρίνοντας τις δαπάνες το 2010 και το 2011, αξιοπρόσεκτη είναι η μείωση των μεταβιβάσεων σε είδος που αφορούν την υγεία. Οι μεταβιβάσεις αυτές συρρικνώθηκαν το 2011 κατά 2,7 δισ. ευρώ. Ακόμη, το 2011 καταγράφεται αύξηση των επιδομάτων ανεργίας τόσο σε είδος όσο και σε χρήμα. Η αύξηση αυτή συνδέεται με τη ραγδαία άνοδο της ανεργίας το υπό εξέταση διάστημα.

31. Στους Πίνακες Π-1 και Π-2 του Παραρτήματος γίνεται αναλυτική περιγραφή των μεταβιβάσεων που περιλαμβάνει καθεμία από τις επιμέρους κατηγορίες.

Ο Πίνακας 8 παρουσιάζει ανά κατηγορίες τις κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα ως ποσοστό του ΑΕΠ στην ΕΕ-15 το 2011. Σε σύγκριση με τον μέσο όρο στην ΕΕ-15 η Ελλάδα φαίνεται να υστερεί σε ό,τι αφορά τις μεταβιβάσεις σε χρήμα στις κατηγορίες της υγείας, της αναπηρίας, της οικογένειας/παιδιών και της ανεργίας. Τα στοιχεία αυτά επιβεβαιώνουν τα ευρήματα άλλων ερευνών, που αναδεικνύουν ότι η Ελλάδα είναι αναγκαίο να προχωρήσει σταδιακά σε αύξηση των εκτός συντάξεων κοινωνικών μεταβιβάσεων οι οποίες παρέχονται σε χρήμα. Πέρα από τις θετικές επδράσεις που θα επέφερε κάτι τέτοιο στην άμβλυνση της φτώχειας και της ανισότητας (βλ. Παπαθεοδώρου και Δαφέρμος, 2010, καθώς επίσης Δαφέρμος και Παπαθεοδώρου, 2011), θα μπορούσαν, με βάση αυτά που αναφέρθηκαν στις Ενότητες 2 και 3, να υπάρξουν και ιδιαίτερα θετικές επιδράσεις στην οικονομική μεγέθυνση.

Στις συντάξεις (επιδόματα γήρατος και χηρείας) η Ελλάδα βρίσκεται πιο πάνω από τον μέσο όρο στην ΕΕ-15. Βέβαια, στη συγκριτική αξιολόγηση των χρημάτων που ξοδεύονται για τις συντάξεις χρειάζεται να λαμβάνει κανείς υπόψη την ηλικιακή διάρθρωση του πληθυσμού, και ειδικότερα το ποσοστό των ηλικιωμένων ατόμων. Δεν είναι τυχαίο ότι η Ιρλανδία, που παρουσιάζει τις χαμηλότερες δαπάνες για συντάξεις, εμφάνιζε το 2011 το χαμηλότερο ποσοστό πληθυσμού ηλικίας άνω των 64 ετών (11,5%). Αντίθετα, στην Ιταλία, που κατέγραψε το 2011 τις υψηλότερες δαπάνες σε συντάξεις ως ποσοστό του ΑΕΠ, το αντίστοιχο μερίδιο του πληθυσμού ήταν 20,5%. Στην Ελλάδα το ποσοστό των ατόμων άνω των 64 ετών ήταν 19,3% το 2011.[32]

Στον Πίνακα 9 η σύγκριση των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε χρήμα στις χώρες της ΕΕ-15 γίνεται με βάση τις κατά κεφαλήν μονάδες ισοδύναμης αγοραστικής δύναμης (PPS). Διαπιστώνεται ότι και με αυτό τον τρόπο αποτύπωσης των κοινωνικών μεταβιβάσεων τα εκτός συντάξεων επιδόματα σε χρήμα στην Ελλάδα υστερούν σημαντικά σε σχέση με την ΕΕ-15. Ωστόσο, είναι ενδιαφέρον πως όταν η αποτύπωση γίνεται σε μονάδες ισοδύναμης αγοραστικής δύναμης η Ελλάδα φαίνεται να υστερεί και στα επιδόματα γήρανσης.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους σκοπούς της ανάλυσής μας παρουσιάζουν τα στοιχεία που παρατίθενται για τις χώρες της ΕΕ-15 στους Πίνακες 10, 11 και 12. Ο Πίνακας 10 παρουσιάζει τις δαπάνες για τις κοινωνικές μεταβιβάσεις σε είδος

32. Τα στοιχεία για το ποσοστό του πληθυσμού άνω των 64 ετών προέρχονται από τον ιστότοπο της Eurostat (κατηγορία «Population»).

Πίνακας 8: Κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα ανά κατηγορία ως ποσοστό (%) του ΑΕΠ, ΕΕ-15, 2011

	Ασθένεια (υγεία)	Αναπηρία	Γήρας	Επιζώντες (χηρεία)	Οικογένεια/ παιδιά	Ανεργία	Στέγαση	Κοινωνικός αποκλεισμός	**Σύνολο**
ΕΕ-15	1,0	1,6	10,8	1,7	1,4	1,5	0,0	0,3	**18,4**
Βέλγιο	1,1	1,7	9,3	2,1	1,8	3,7	0,0	0,6	**20,1**
Δανία	1,1	2,7	12,0	0,0	1,6	1,3	0,0	0,8	**19,4**
Γερμανία	1,5	1,5	9,4	2,0	2,1	1,3	0,0	0,1	**17,8**
Ιρλανδία	1,0	1,1	5,0	1,1	2,9	3,1	0,0	0,4	**14,6**
Ελλάδα	0,5	1,3	12,6	2,3	1,3	1,2	0,0	0,0	**19,2**
Ισπανία	0,9	1,6	8,2	2,3	0,5	3,5	0,0	0,1	**17,1**
Γαλλία	0,8	1,4	12,2	1,9	1,7	1,9	0,0	0,6	**20,5**
Ιταλία	0,5	1,5	14,6	2,6	0,7	0,8	0,0	0,0	**20,9**
Λουξεμβούργο	1,1	1,5	6,3	2,0	3,0	1,2	0,0	0,4	**15,5**
Ολλανδία	2,0	2,0	9,8	1,2	0,7	1,5	0,0	1,4	**18,6**
Αυστρία	1,1	1,7	12,0	1,9	2,1	1,1	0,0	0,2	**20,1**
Πορτογαλία	0,3	2,0	11,5	1,8	0,8	1,4	0,0	0,2	**18,1**
Φινλανδία	1,3	2,3	9,6	0,9	1,6	1,8	0,0	0,4	**17,9**
Σουηδία	1,1	1,7	9,5	0,5	1,5	0,9	0,0	0,3	**15,5**
Ην. Βασίλειο	0,6	1,9	10,8	0,1	1,1	0,5	0,0	0,2	**15,3**

Πηγή: Eurostat (Social protection)

Σημείωση: Στην κατηγορία «κοινωνικός αποκλεισμός» κατατάσσονται οι μεταβιβάσεις οι οποίες παρέχονται με στόχο την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και δεν περιλαμβάνονται στις υπόλοιπες κατηγορίες.

ως ποσοστό (%) του ΑΕΠ. Στον Πίνακα 11 οι ίδιες μεταβιβάσεις αποτυπώνονται σε κατά κεφαλήν μονάδες ισοδύναμης αγοραστικής δύναμης. Τέλος, ο Πίνακας 12 δείχνει ανά κατηγορία το μερίδιο των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε είδος στο σύνολο των κοινωνικών μεταβιβάσεων.

Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε, η Ελλάδα υστερεί σε σχέση με την ΕΕ-15 στα επιδόματα αναπηρίας, γήρατος και οικογένειας/παδιών που παρέχει σε είδος. Η υστέρηση σε αυτές τις κατηγορίες επιδομάτων αφορά τα ποσά που δα-

Πίνακας 9: Κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα ανά κατηγορία σε κατά κεφαλήν μονάδες ισοδύναμης αγοραστικής δύναμης (PPS), ΕΕ-15, 2011

	Ασθένεια (υγεία)	Αναπηρία	Γήρας	Επιζώντες (χηρεία)	Οικογένεια/ παιδιά	Ανεργία	Στέγαση	Κοινωνικός αποκλεισμός	**Σύνολο**
ΕΕ-15	271,7	442,1	2965,6	452,1	391,2	412,6	0,0	83,8	**5019,0**
Βέλγιο	310,2	495,4	2738,6	611,5	529,1	1076,9	0,0	175,5	**5937,0**
Δανία	309,3	788,6	3530,6	0,0	478,2	370,2	0,0	225,0	**5701,8**
Γερμανία	476,3	462,8	2956,0	637,7	667,5	397,0	0,0	37,0	**5634,2**
Ιρλανδία	297,8	319,3	1464,6	313,7	856,3	900,7	0,0	120,2	**4272,5**
Ελλάδα	109,5	257,3	2570,2	472,8	265,9	237,9	0,0	1,2	**3914,8**
Ισπανία	213,8	360,2	1894,9	529,1	125,4	804,5	0,0	27,6	**3955,4**
Γαλλία	215,7	381,9	3382,3	525,1	475,1	537,8	0,0	162,4	**5680,1**
Ιταλία	133,4	389,9	3693,2	662,0	186,4	203,2	0,0	1,1	**5269,2**
Λουξεμβούργο	670,4	863,5	3723,4	1155,4	1769,3	691,1	0,0	254,1	**9127,1**
Ολλανδία	636,4	628,4	3158,3	392,4	237,2	470,0	0,0	452,1	**5974,8**
Αυστρία	351,7	543,9	3890,1	613,4	680,8	364,1	0,0	56,7	**6500,8**
Πορτογαλία	62,4	367,8	2163,3	345,4	151,4	257,5	0,0	45,8	**3393,5**
Φινλανδία	362,0	658,0	2741,9	255,7	459,9	503,3	0,0	119,7	**5100,4**
Σουηδία	341,9	521,8	2923,1	144,9	459,9	275,8	0,0	105,6	**4773,1**
Ην. Βασίλειο	159,2	484,5	2757,3	32,9	289,0	139,8	0,0	47,8	**3910,5**

Πηγή: Eurostat (Social protection)

Σημείωση: Στην κατηγορία «κοινωνικός αποκλεισμός» κατατάσσονται οι μεταβιβάσεις οι οποίες παρέχονται με στόχο την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και δεν περιλαμβάνονται στις υπόλοιπες κατηγορίες.

πανώνται τόσο ως ποσοστό του ΑΕΠ όσο και σε κατά κεφαλήν μονάδες ισοδύναμης αγοραστικής δύναμης (βλ. Πίνακες 10 και 11). Η υστέρηση αποτυπώνεται επίσης στο μερίδιο που αντιπροσωπεύουν οι μεταβιβάσεις σε είδος στο σύνολο των κοινωνικών μεταβιβάσεων (βλ. Πίνακα 12). Η Ελλάδα φαίνεται επιπλέον να υπολείπεται και στα επιδόματα υγείας που παρέχονται σε είδος, γεγονός που συνδέεται με τη μείωση των συγκεκριμένων επιδομάτων το 2011 σε σχέση με το 2010. Εντούτοις, πρέπει να σημειωθεί ότι το 2011 στην κατηγορία της υγείας το

Πίνακας 10: Κοινωνικές μεταβιβάσεις σε είδος ανά κατηγορία ως ποσοστό (%) του ΑΕΠ, ΕΕ-15, 2011

	Ασθένεια (υγεία)	Αναπηρία	Γήρας	Επιζώντες (χηρεία)	Οικογένεια/ παιδιά	Ανεργία	Στέγαση	Κοινωνικός αποκλεισμός	**Σύνολο**
ΕΕ-15	7,5	0,6	0,5	0,0	0,8	0,1	0,6	0,1	**10,2**
Βέλγιο	7,3	0,5	0,2	0,0	0,5	0,1	0,2	0,1	**8,9**
Δανία	5,8	1,4	2,2	0,0	2,5	0,5	0,7	0,3	**13,4**
Γερμανία	7,9	0,8	0,0	0,0	1,0	0,1	0,6	0,0	**10,4**
Ιρλανδία	11,7	0,2	0,5	0,0	0,5	0,2	0,4	0,2	**13,7**
Ελλάδα	6,9	0,1	0,1	0,0	0,5	1,0	0,4	0,6	**9,7**
Ισπανία	6,1	0,2	0,7	0,0	0,8	0,3	0,2	0,1	**8,5**
Γαλλία	8,3	0,6	0,4	0,0	0,9	0,2	0,8	0,2	**11,4**
Ιταλία	6,5	0,1	0,2	0,0	0,6	0,0	0,0	0,1	**7,5**
Λουξεμβούργο	4,5	1,1	0,0	0,0	0,6	0,0	0,3	0,1	**6,7**
Ολλανδία	8,9	0,4	1,0	0,0	0,5	0,0	0,4	0,8	**11,9**
Αυστρία	6,2	0,5	0,6	0,0	0,7	0,4	0,1	0,2	**8,6**
Πορτογαλία	5,9	0,1	0,4	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	**6,9**
Φινλανδία	6,2	1,2	1,2	0,0	1,6	0,3	0,5	0,3	**11,3**
Σουηδία	6,4	2,1	2,5	0,0	1,6	0,3	0,4	0,3	**13,6**
Ην. Βασίλειο	7,7	0,5	0,5	0,0	0,6	0,1	1,5	0,0	**11,0**

Πηγή: Eurostat (Social protection)

Σημείωση: Στην κατηγορία «κοινωνικός αποκλεισμός» κατατάσσονται οι μεταβιβάσεις οι οποίες παρέχονται με στόχο την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και δεν περιλαμβάνονται στις υπόλοιπες κατηγορίες.

μερίδιο των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε είδος στο σύνολο των μεταβιβάσεων ήταν υψηλότερο από το αντίστοιχο στην ΕΕ-15.

Ορισμένα επιπρόσθετα στοιχεία που αντανακλούν την υστέρηση της Ελλάδας ως προς τις κοινωνικές μεταβιβάσεις σε είδος παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 1. Στο διάγραμμα αυτό απεικονίζεται για επιλεγμένες χώρες της ΕΕ-15 η απασχόληση στον ευρύτερο δημόσιο τομέα στις δραστηριότητες της υγείας και της κοινωνικής μέριμνας (ως ποσοστό της συνολικής απασχόλησης στην οικονομία).

Πίνακας 11: Κοινωνικές μεταβιβάσεις σε είδος ανά κατηγορία σε κατά κεφαλήν μονάδες ισοδύναμης αγοραστικής δύναμης (PPS), ΕΕ-15, 2011

	Ασθένεια (υγεία)	Αναπηρία	Γήρας	Επιζώντες (χηρεία)	Οικογένεια/ παιδιά	Ανεργία	Στέγαση	Κοινωνικός αποκλεισμός	**Σύνολο**
ΕΕ-15	2038,9	152,7	129,7	1,3	230,0	38,4	169,3	39,8	**2800,0**
Βέλγιο	2151,4	145,7	53,7	2,0	136,1	16,0	67,8	42,9	**2615,6**
Δανία	1714,5	403,3	656,8	2,2	726,1	157,6	208,6	77,6	**3946,7**
Γερμανία	2493,6	237,7	5,1	2,0	323,7	17,7	199,4	10,2	**3289,6**
Ιρλανδία	3424,2	45,2	159,3	0,0	136,7	50,5	126,3	48,5	**3990,6**
Ελλάδα	1414,9	29,6	23,8	6,6	99,2	200,3	73,7	132,4	**1980,4**
Ισπανία	1407,6	57,1	172,2	0,6	193,5	60,5	53,8	21,3	**1966,6**
Γαλλία	2309,3	169,1	113,6	2,4	251,5	46,0	229,1	52,4	**3173,5**
Ιταλία	1648,3	24,0	39,4	0,5	160,5	1,5	5,7	17,4	**1897,3**
Λουξεμβούργο	2649,0	658,0	0,0	7,8	379,4	3,6	170,4	62,4	**3930,7**
Ολλανδία	2856,5	131,7	307,7	0,0	151,2	0,0	124,5	247,5	**3819,2**
Αυστρία	1993,2	159,8	195,3	3,0	235,7	124,0	31,2	50,4	**2792,6**
Πορτογαλία	1112,9	19,2	78,4	1,4	76,6	0,5	0,5	8,7	**1298,1**
Φινλανδία	1763,0	331,0	331,3	0,7	468,7	82,0	146,7	98,1	**3221,5**
Σουηδία	1959,0	641,8	761,1	0,0	495,7	79,1	137,7	104,4	**4178,7**
Ην. Βασίλειο	1968,1	126,9	134,8	0,0	141,5	32,9	389,8	5,2	**2799,2**

Πηγή: Eurostat (Social protection)

Σημείωση: Στην κατηγορία «κοινωνικός αποκλεισμός» κατατάσσονται οι μεταβιβάσεις οι οποίες παρέχονται με στόχο την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και δεν περιλαμβάνονται στις υπόλοιπες κατηγορίες.

Τα στοιχεία αφορούν το 2007, καθώς δεν υπάρχουν συγκρίσιμα δεδομένα για πιο πρόσφατα έτη. Μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι η Ελλάδα, όπως επίσης η Ιταλία και η Ισπανία, υπολείπονται σημαντικά σε ό,τι αφορά την απασχόληση στις δραστηριότητες της υγείας και της κοινωνικής μέριμνας. Συγκεκριμένα, μόλις το 3,4% των εργαζομένων στην Ελλάδα απασχολείται στις εν λόγω δραστηριότητες στον δημόσιο τομέα, όταν το αντίστοιχο ποσοστό στη Δανία και τη Σουηδία ξεπερνά το 13%. Στην Ιταλία και στην Ισπανία τα συγκεκριμένα ποσοστά

Πίνακας 12: Μερίδιο (%) των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε είδος στο σύνολο των κοινωνικών μεταβιβάσεων ανά κατηγορία, ΕΕ-15, 2011

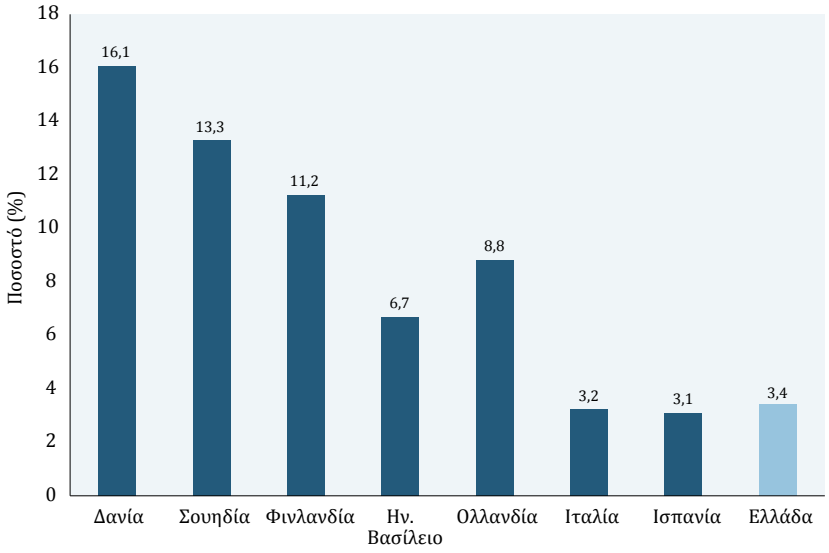
	Ασθένεια (υγεία)	Αναπηρία	Γήρας	Επιζώντες (χηρεία)	Οικογένεια/ παιδιά	Ανεργία	Στέγαση	Κοινωνικός αποκλεισμός	**Σύνολο**
ΕΕ-15	88,2	25,7	4,2	0,3	37,0	8,5	100,0	32,2	**35,8**
Βέλγιο	87,4	22,7	1,9	0,3	20,5	1,5	100,0	19,6	**30,6**
Δανία	84,7	33,8	15,7	98,7	60,3	29,9	100,0	25,6	**40,9**
Γερμανία	84,0	33,9	0,2	0,3	32,7	4,3	100,0	21,6	**36,9**
Ιρλανδία	92,0	12,4	9,8	0,0	13,8	5,3	100,0	28,8	**48,3**
Ελλάδα	92,8	10,3	0,9	1,4	27,2	45,7	100,0	99,1	**33,6**
Ισπανία	86,8	13,7	8,3	0,1	60,7	7,0	100,0	43,6	**33,2**
Γαλλία	91,5	30,7	3,3	0,5	34,6	7,9	100,0	24,4	**35,8**
Ιταλία	92,5	5,8	1,1	0,1	46,3	0,7	100,0	94,2	**26,5**
Λουξεμβούργο	79,8	43,2	0,0	0,7	17,7	0,5	100,0	19,7	**30,1**
Ολλανδία	81,8	17,3	8,9	0,0	38,9	0,0	100,0	35,4	**39,0**
Αυστρία	85,0	22,7	4,8	0,5	25,7	25,4	100,0	47,1	**30,0**
Πορτογαλία	94,7	5,0	3,5	0,4	33,6	0,2	100,0	16,0	**27,7**
Φινλανδία	83,0	33,5	10,8	0,3	50,5	14,0	100,0	45,0	**38,7**
Σουηδία	85,1	55,2	20,7	0,0	51,9	22,3	100,0	49,7	**46,7**
Ην. Βασίλειο	92,5	20,8	4,7	0,0	32,9	19,0	100,0	9,8	**41,7**

Πηγή: Eurostat (Social protection)

Σημείωση: Στην κατηγορία «κοινωνικός αποκλεισμός» κατατάσσονται οι μεταβιβάσεις οι οποίες παρέχονται με στόχο την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και δεν περιλαμβάνονται στις υπόλοιπες κατηγορίες.

είναι 3,2% και 3,1% αντίστοιχα. Αυτό το γεγονός αντανακλά την έλλειψη ανεπτυγμένων κοινωνικών υπηρεσιών στις χώρες της νότιας Ευρώπης, σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει στις σκανδιναβικές χώρες, όπου οι μεταβιβάσεις σε είδος που παρέχονται από τον δημόσιο τομέα είναι υψηλές και, κατά συνέπεια, και η απασχόληση του εργατικού δυναμικού στις σχετικές δραστηριότητες είναι ιδιαίτερα αυξημένη.

Διάγραμμα 1: Απασχόληση στον δημόσιο τομέα στις δραστηριότητες της υγείας και της κοινωνικής μέριμνας ως ποσοστό (%) της συνολικής απασχόλησης στην οικονομία, επιλεγμένες χώρες της ΕΕ-15, 2007

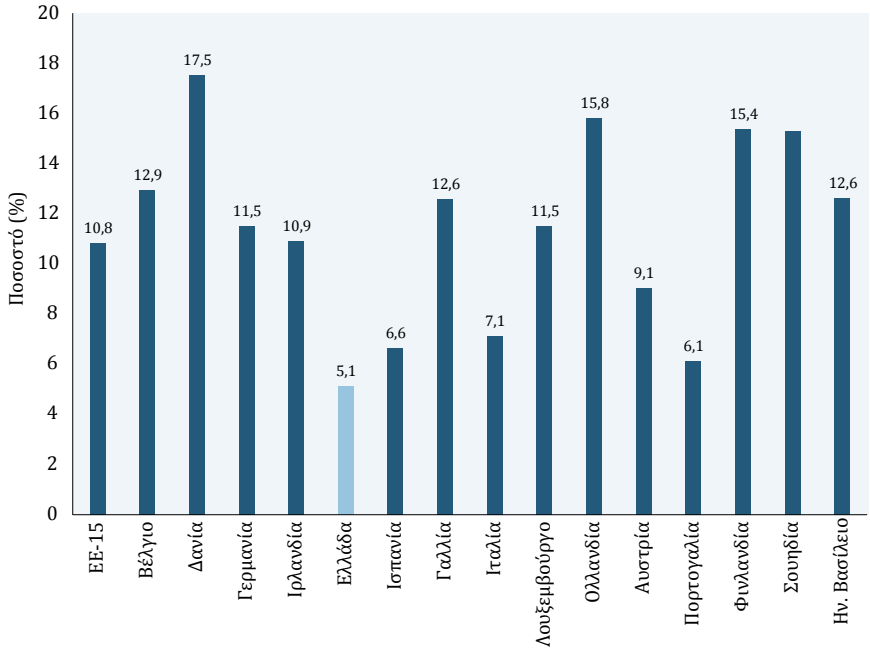
Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων από ILO (http://laborsta.ilo.org/, Employment)

Σημείωση: *Τα στοιχεία για το Ηνωμένο Βασίλειο αφορούν το 2006.*

Η χαμηλή απασχόληση στις υπηρεσίες υγείας και κοινωνικής μέριμνας στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες της νότιας Ευρώπης δεν φαίνεται να αντισταθμίζεται από την εμπλοκή του ιδιωτικού τομέα στην παροχή αντίστοιχων υπηρεσιών. Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 2, το 4ο τρίμηνο του 2008 το μερίδιο της απασχόλησης (τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο τομέα) στις δραστηριότητες της ανθρώπινης υγείας και της κοινωνικής μέριμνας στο σύνολο της απασχόλησης ήταν στην Ελλάδα το χαμηλότερο στην ΕΕ-15 (5,1%). Εξίσου χαμηλά ήταν τα ποσοστά και στις υπόλοιπες χώρες της νότιας Ευρώπης. Αντίθετα, στις σκανδιναβικές χώρες τα αντίστοιχα ποσοστά ξεπερνούν το 15%. Το γεγονός αυτό φανερώνει ότι ο ιδιωτικός τομέας στις χώρες της νότιας Ευρώπης δεν φαίνεται ικανός να καλύπτει τα κενά που υπάρχουν στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών ως απόρροια της μικρής συμμετοχής του δημόσιου τομέα.

Αξιοσημείωτο είναι επίσης ότι η Ελλάδα είναι μαζί με τη Δανία οι μόνες χώρες της ΕΕ-15 στις οποίες το χρονικό διάστημα μετά την εκδήλωση της κρίσης η

Διάγραμμα 2: Απασχόληση στις δραστηριότητες της ανθρώπινης υγείας και της κοινωνικής μέριμνας ως ποσοστό (%) της συνολικής απασχόλησης στην οικονομία, ΕΕ-15, 4ο τρίμηνο του 2008

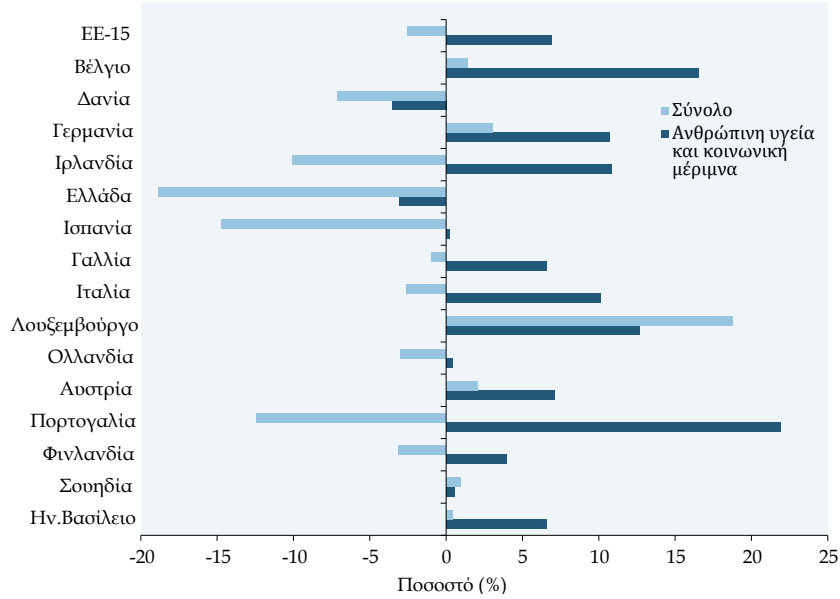

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων από Eurostat (Labour market)

απασχόληση στις δραστηριότητες της ανθρώπινης υγείας και της κοινωνικής μέριμνας μειώθηκε (βλ. Διάγραμμα 3). Αυτό σημαίνει ότι σε μια περίοδο αυξημένης ζήτησης για παροχές κοινωνικής φροντίδας, εξαιτίας των επιπτώσεων της κρίσης, οι υπηρεσίες υγείας και κοινωνικής μέριμνας συρρικνώνονται. Η συγκεκριμένη εξέλιξη δεν μπορεί να αιτιολογηθεί εξολοκλήρου από τη συνολική μείωση της απασχόλησης στην Ελλάδα, δεδομένου ότι υπάρχουν χώρες της ΕΕ-15, όπως η Ιρλανδία και η Πορτογαλία, στις οποίες η απασχόληση στις δραστηριότητες της ανθρώπινης υγείας και της κοινωνικής μέριμνας αυξήθηκε σημαντικά παρά τη δραματική μείωση στη συνολική απασχόληση.

Συνολικά, τα προαναφερθέντα στοιχεία καταδεικνύουν την ανάγκη ενίσχυσης των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε είδος στην Ελλάδα. Η ενίσχυση αυτή θα μπορούσε να επιτευχθεί με δύο τρόπους: είτε με μια ανακατανομή πόρων από ορισμένες μεταβιβάσεις που δίνονται σε χρήμα (εξετάζοντας αν κάποιες μεταβι-

Διάγραμμα 3: Ποσοστιαία (%) μεταβολή στον αριθμό των απασχολουμένων στο σύνολο της οικονομίας και στις δραστηριότητες της ανθρώπινης υγείας και της κοινωνικής μέριμνας, ΕΕ-15, 4ο τρίμηνο του 2008-4ο τρίμηνο του 2012

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων από Eurostat (Labour market)

βάσεις σε χρήμα θα μπορούσαν να παρέχονται σε είδος) είτε, κατά κύριο λόγο, με την αξιοποίηση πόρων που παρέχονται από τα διαρθρωτικά ταμεία της ΕΕ-15 για την ενίσχυση του συστήματος κοινωνικής προστασίας. Όπως εξηγήσαμε στις Ενότητες 2 και 3, μια τέτοια πολιτική αναμένεται να έχει σημαντικά θετικές επιδράσεις στο ΑΕΠ της Ελλάδας, ενώ ταυτόχρονα προσδοκάται ότι θα επηρεάσει ευνοϊκά και την απασχόληση.

Ως προς τα ειδικότερα χαρακτηριστικά της ενίσχυσης των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε είδος, οι φορείς χάραξης πολιτικής στην Ελλάδα θα μπορούσαν να αξιοποιήσουν την εμπειρία χωρών όπως η Σουηδία, η οποία είναι η πλέον αντιπροσωπευτική χώρα μεταξύ αυτών που έχουν αναπτύξει σοσιαλδημοκρατικό σύστημα κοινωνικής προστασίας. Στη συγκεκριμένη χώρα υπάρχει ένα ιδιαίτερα ανεπτυγμένο και καλά οργανωμένο σύστημα καθολικών κοινωνικών παροχών σε είδος που προσφέρονται από το Δημόσιο (κυρίως από την τοπική αυτοδιοίκηση). Επίσης, για την παροχή των υπηρεσιών αυτών απασχολείται ένα σημαντικό μέρος του εργατικού δυναμικού.

Όπως καταδεικνύεται από τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν παραπάνω, η Ελλάδα φαίνεται να υστερεί περισσότερο στις κοινωνικές μεταβιβάσεις σε είδος που αφορούν τα άτομα με αναπηρίες, τους ηλικιωμένους και τις οικογένειες. Λαμβάνοντας υπόψη την εμπειρία χωρών όπως η Σουηδία, στην περίπτωση των επιδομάτων αναπηρίας σε είδος θα μπορούσαν να ενισχυθούν τα προγράμματα που αφορούν τη βοήθεια των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην εκτέλεση των καθημερινών τους δραστηριοτήτων, όπως επίσης τα προγράμματα που αφορούν την επανένταξή τους μέσω συμμετοχής σε πολιτιστικές και κοινωνικές δραστηριότητες. Για τους ηλικιωμένους ανθρώπους θα μπορούσαν να αυξηθούν οι παροχές και οι υπηρεσίες σε είδος, όπως είναι οι διάφορες δομές φροντίδας, οι υπηρεσίες μεταφοράς και τα προγράμματα βοήθειας στο σπίτι. Οι οικογένειες θα μπορούσαν να βοηθηθούν με μεταβιβάσεις σε είδος, όπως αυτές που αφορούν τη φροντίδα των παιδιών (ιδιαίτερα στην προσχολική ηλικία) είτε στο σπίτι είτε με την ενίσχυση των μονάδων προσχολικής φροντίδας (π.χ. βρεφονηπιακοί σταθμοί). Με αυτό τον τρόπο το ΑΕΠ της οικονομίας θα ενισχυόταν τόσο άμεσα λόγω των παρεχόμενων υπηρεσιών όσο και έμμεσα λόγω της κατανάλωσης των ατόμων που παρέχουν τις σχετικές υπηρεσίες.[33] Επίσης, στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερα χρήσιμη θα ήταν και η αύξηση των παροχών σε είδος, όπως τα εκπτωτικά κουπόνια για τη συμμετοχή σε κοινωνικές, πολιτιστικές και καθημερινές δραστηριότητες τμημάτων του πληθυσμού (λ.χ. νέοι, ηλικιωμένοι και άτομα με αναπηρίες).

Στη συνολική επαναξιολόγηση που χρειάζεται να γίνει στο σύστημα παροχής επιδομάτων σε είδος είναι σημαντικό να ληφθεί υπόψη η ανάγκη μείωσης της σχετικής ροπής προς εισαγωγές. Όπως έχει αναφερθεί παραπάνω, οι μεταβιβάσεις σε είδος παρέχονται σε μεγάλο βαθμό από ημεδαπούς παραγωγούς ή παρόχους υπηρεσιών. Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένα αγαθά (π.χ. τα φάρμακα ή ο εξοπλισμός και τα αναλώσιμα στο χώρο της υγείας) στα οποία πιθανότατα γίνεται εκτεταμένη χρήση εισαγωγών. Στις περιπτώσεις αυτές θα πρέπει να αναζητηθούν τρόποι –πάντα εντός του θεσμικού πλαισίου της ΕΕ και χωρίς εκπτώσεις στην ποιότητα– για τη χρησιμοποίηση περισσότερων αγαθών με μεγαλύτερη εγχώρια προστιθέμενη αξία. Επίσης, η ανάγκη για μείωση της ροπής προς εισαγωγές θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και στο σχεδιασμό παροχής των εκπτωτικών κουπονιών.

33. Παράλληλα θα αυξάνονταν το εργατικό δυναμικό και η απασχόληση εφόσον θα απελευθερώνονταν άτομα (κυρίως γυναίκες) από την υποχρέωση να μένουν εκτός αγοράς εργασίας προκειμένου να φροντίζουν μέλη της οικογένειας, όπως παιδιά, ηλικιωμένους, άτομα με αναπηρία κ.λπ.

5. Συμπεράσματα

Στόχος της μελέτης αυτής ήταν να εξετάσει σε θεωρητικό και εμπειρικό επίπεδο τη σημασία του συστήματος κοινωνικής προστασίας για την προώθηση της οικονομικής μεγέθυνσης. Αρχικά παρουσιάστηκε η επικρατούσα αντίληψη στο θέμα αυτό, σύμφωνα με την οποία οι κοινωνικές μεταβιβάσεις δεν έχουν άμεση και ξεκάθαρη επίδραση στο ΑΕΠ. Αν και –με βάση την αντίληψη αυτή– αναγνωρίζεται πως υπάρχουν ορισμένες έμμεσες τόσο θετικές όσο και αρνητικές επιδράσεις, στην πράξη θεωρείται ότι αυτές σχεδόν αλληλοαναιρούνται, με το τελικό αποτέλεσμα να είναι ουσιαστικά ουδέτερο. Στη συνέχεια παρουσιάστηκε η κεϊνσιανή προσέγγιση, η οποία επικεντρώνεται στις μακροοικονομικές επιδράσεις των κοινωνικών μεταβιβάσεων. Κάνοντας χρήση του απλού υποδείγματος του δημοσιονομικού πολλαπλασιαστή –το οποίο παρουσιάστηκε έτσι ώστε να ενσωματώνει το ρόλο των εισαγωγών–, επισημάνθηκε η σημαντική επίδραση που με βάση την κεϊνσιανή αντίληψη μπορεί να έχουν οι κοινωνικές μεταβιβάσεις στο ΑΕΠ, ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικής συρρίκνωσης, όπως η τρέχουσα. Παράλληλα, αναλύθηκαν οι λόγοι για τους οποίους οι θετικές επιδράσεις των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε είδος στο ΑΕΠ αναμένεται να είναι τις περισσότερες φορές πιο σημαντικές από τις αντίστοιχες επιδράσεις των μεταβιβάσεων σε χρήμα.

Έχοντας ως βάση το κεϊνσιανό θεωρητικό πλαίσιο, στην Ενότητα 3 παρουσιάστηκαν ορισμένες εκτιμήσεις για τους πολλαπλασιαστές των κοινωνικών μεταβιβάσεων στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες της ΕΕ-15. Με βάση τις εκτιμήσεις αυτές, οι πολλαπλασιαστές των κοινωνικών μεταβιβάσεων στην Ελλάδα εμφανίζονται ιδιαίτερα υψηλοί. Αυτό είναι σημαντικό για τρεις κυρίως λόγους: Πρώτον, μπορεί να ερμηνεύσει εν μέρει γιατί η ύφεση της ελληνικής οικονομίας ήταν τόσο έντονη τα τελευταία τρία χρόνια, ξεπερνώντας κατά πολύ τις αρχικές εκτιμήσεις. Τα συγκεκριμένα έτη έγιναν σημαντικές περικοπές στις δαπάνες για κοινωνική προστασία, οι οποίες εξαιτίας των πολλαπλασιαστικών τους επιδράσεων ενδέ-

χεται να συνέτειναν σε μεγάλο βαθμό στην ύπαρξη υψηλών αρνητικών ρυθμών μεγέθυνσης. Δεύτερον, οι πολλαπλασιαστές που παρουσιάστηκαν στη μελέτη αυτή, σε συνδυασμό με τις εκτιμήσεις άλλων ερευνών για την ευαισθησία των κυβερνητικών δαπανών και εσόδων στο ΑΕΠ, φανερώνουν ότι οι περικοπές των κοινωνικών μεταβιβάσεων που έγιναν τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα επηρέασαν μάλλον αρνητικά τη βιωσιμότητα του δημόσιου χρέους. Συγκεκριμένα, η αρνητική επίδραση που είχαν στο ΑΕΠ και στα φορολογικά έσοδα δημιούργησε τάσεις αύξησης του λόγου του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ. Οι αυξητικές αυτές τάσεις φαίνεται ότι ήταν πιο ισχυρές από τις τάσεις μείωσης του συγκεκριμένου λόγου ως αποτέλεσμα της συρρίκνωσης των δαπανών. Τρίτον, μια ενίσχυση των κοινωνικών μεταβιβάσεων, ενταγμένη στο πλαίσιο ενός ευρύτερου μεσομακροπρόθεσμου σχεδιασμού, θα μπορούσε –πέρα από τις θετικές επιδράσεις που θα είχε στην κοινωνική συνοχή– να συνεισφέρει παράλληλα στην αύξηση του ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης στη χώρα. Η χρηματοδότηση των συγκεκριμένων μεταβιβάσεων θα ήταν εφικτό να γίνει σε σημαντικό βαθμό και από τα διαρθρωτικά ταμεία της ΕΕ μέσω των νέων πόρων που θα λάβει η Ελλάδα το διάστημα 2014-2020.

Επιπλέον, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις μας για τους δημοσιονομικούς πολλαπλασιαστές, προκύπτει ότι στην Ελλάδα (όσο και σε άλλες χώρες της ΕΕ-15) ο πολλαπλασιαστής που αφορά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις σε είδος είναι υψηλότερος από τον πολλαπλασιαστή που αντιστοιχεί στις μεταβιβάσεις σε χρήμα. Αυτό σημαίνει ότι το ΑΕΠ της χώρας θα μπορούσε να ενισχυθεί αφενός με μια ανακατανομή πόρων από τις μεταβιβάσεις σε χρήμα προς τις μεταβιβάσεις σε είδος και αφετέρου με ένα πακέτο ευρύτερης ενίσχυσης της κοινωνικής προστασίας που θα εστιαζόταν στις μεταβιβάσεις σε είδος. Με βάση την ανάλυση των στοιχείων του ESSPROS, που έγινε στην Ενότητα 4, διαπιστώθηκε ότι στην Ελλάδα υπάρχουν περιθώρια να ενισχυθούν οι μεταβιβάσεις σε είδος μέσω πληθώρας υπηρεσιών που προσφέρονται σε ηλικιωμένους, άτομα με αναπηρία, νέους και παιδιά. Η συγκεκριμένη ενίσχυση θα έχει θετικά αποτελέσματα και στην απασχόληση στον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών, όπου η Ελλάδα φαίνεται να υστερεί σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία. Επιπλέον, επισημάνθηκε η ανάγκη να μειωθεί ακόμη περισσότερο η ροπή προς εισαγωγές που συνδέεται με τις κοινωνικές μεταβιβάσεις σε είδος, δίνοντας έμφαση στην ενίσχυση των σχετικών αγαθών και των υπηρεσιών που έχουν μεγάλη εγχώρια προστιθέμενη αξία.

Οι αναλύσεις που έγιναν στη μελέτη αυτή θέτουν υπό αμφισβήτηση την αντίληψη που συνήθως επικρατεί στον δημόσιο και τον ακαδημαϊκό διάλογο, σύμφωνα με την οποία η σχέση του συστήματος κοινωνικής προστασίας με την οικονομική μεγέθυνση είναι μονόδρομη, με κατεύθυνση από το ΑΕΠ προς τις κοινωνικές μεταβιβάσεις. Η εν λόγω αντίληψη βασίζεται στο επιχείρημα ότι η αύξηση του ΑΕΠ δημιουργεί περισσότερους πόρους, οι οποίοι στη συνέχεια μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να δοθούν κοινωνικά επιδόματα, υποστηρίζοντας ταυτόχρονα ότι οι κοινωνικές μεταβιβάσεις δεν έχουν από μόνες τους κάποια ξεκάθαρη και άμεση επίδραση στην οικονομική δραστηριότητα. Με βάση την αντίληψη αυτή, οι φορείς χάραξης πολιτικής στην Ελλάδα θα πρέπει να υιοθετήσουν μέτρα συρρίκνωσης των κοινωνικών μεταβιβάσεων την παρούσα περίοδο εξαιτίας της μείωσης των οικονομικών πόρων.

Σε αντιδιαστολή με την παραπάνω αντίληψη, στην παρούσα μελέτη αναδείχθηκε ότι το σύστημα κοινωνικής προστασίας είναι αναγκαίο να αντιμετωπίζεται ως δομικό στοιχείο του συνολικότερου μακροοικονομικού συστήματος. Μέσα από τη συγκεκριμένη οπτική γίνεται αντιληπτό ότι οι δαπάνες για κοινωνικές μεταβιβάσεις μπορούν να παίξουν καθοριστικό ρόλο στην ενίσχυση της οικονομικής μεγέθυνσης. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τις αποφάσεις που λαμβάνονται στην Ελλάδα από τους φορείς χάραξης πολιτικής για το ύψος και τη σύνθεση των κοινωνικών μεταβιβάσεων. Οι αποφάσεις αυτές δεν πρέπει να κρίνονται μόνο βάσει της επίδρασής τους στη φτώχεια και την ανισότητα, αλλά να αντιμετωπίζονται και ως εργαλείο πολιτικής για την επίτευξη αναπτυξιακών στόχων. Κάτι τέτοιο θα οδηγούσε σε σημαντική αναμόρφωση της ασκούμενης πολιτικής προς μια κατεύθυνση που θα βοηθούσε να αντιμετωπιστεί με μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα το πρόβλημα της παρατεταμένης ύφεσης στην ελληνική οικονομία, όπως επίσης και η βιωσιμότητα του δημόσιου χρέους της χώρας.

Βιβλιογραφία

Afonso, A. and Furceri, D. (2008). "EMU enlargement, stabilization costs and insurance mechanisms", *Journal of International Money and Finance*, 27 (2), pp. 169-187.

Arestis, P. (1996). "Post-Keynesian economics: Towards coherence", *Cambridge Journal of Economics*, 20 (1), pp. 111-135.

Arestis, P. (2012). "Fiscal policy: A strong macroeconomic role", *Review of Keynesian Economics*, 1 (1), pp. 93-108, Autumn.

Arestis, P. and Sawyer, M. (2004). *Re-examining Monetary and Fiscal Policy for the 21st Century*, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar.

Arestis, P. and Sawyer, M. (2010). "The return of fiscal policy", *Journal of Post Keynesian Economics*, 32 (3), pp. 327-346.

Arjona, R., Ladaique, M. and Pearson, M. (2002). *"Social protection and growth", OECD Economic Studies*, 35 (2), pp. 8-58.

Arreaza, A., Sørensen, B. E. and Yosha, O. (1998). "Consumption smoothing through fiscal policy in OECD and EU countries", Working Paper 6372, National Bureau of Economic Research.

Atkinson, A. B. (1995). "The welfare state and economic performance", *National Tax Journal*, 48 (2), pp. 171-198.

Auerbach, A. J. and Gorodnichenko, Y. (2013). "Fiscal multipliers in recession and expansion", in Alesina, A. and Giavazzi, F. (eds), *Fiscal Policy After the Financial Crisis*, Chicago: University of Chicago Press.

Ball, L. and Mankiw, N. G. (1996). "What do budget deficits do?", Working Paper 5263, National Bureau of Economic Research.

Baum, A., Poplawaski-Ribeiro, M. and Weber, A. (2012). "Fiscal multipliers and the state of the economy", Working Paper 12/286, IMF.

Benos, N. (2009). "Fiscal policy and economic growth: Empirical evidence from EU countries", Discussion Paper 107, Centre for Planning and Economic Research.

Blanchard, O. and Leigh, D. (2013). "Growth forecast errors and fiscal multipliers", Working Paper 13/1, IMF.

Buiter, W. H. (2010). "The limits to fiscal stimulus", *Oxford Review of Economic Policy*, 26 (1), pp. 48-70.

Cashin, P. (1994). "Government spending, taxes, and economic growth", Working Paper 94/92, IMF.

Castles, F. G. and Dowrick, S. (1990). "The impact of government spending levels on medium-term economic growth in the OECD, 1960-85", *Journal of Theoretical Politics*, 2 (2), pp. 173-204.

Corsetti, G., Meier, A. and Müller, G. J. (2012). "What determines government spending multipliers?", Working Paper 12/150, IMF.

Darby, J. and Melitz, J. (2008). "Social spending and automatic stabilizers in the OECD", *Economic Policy*, 23 (56), pp. 715-756.

Davidson, P. (2009). *The Keynes Solution: The Path to Global Economic Prosperity*, New York: Palgrave Macmillan.

DeLong, J. B. and Summers, L. H. (2012). "Fiscal policy in a depressed economy", *Brookings Papers on Economic Activity*, 44 (1), pp. 233-297.

Dolls, M., Fuest, C. and Peichl, A. (2010). "Social protection as an automatic stabilizer", Policy Paper 18, IZA.

Elmendorf, D. W. and Mankiw, N. G. (1999). "Government debt", in Taylor, J. B. and Woodford, M. (eds), *Handbook of Macroeconomics: Volume 1*, Amsterdam: Elsevier.

Esping-Andersen, G. (2005). "Social inheritance and equal opportunities policies", in Delorenzi, S., Reed, J. and Robinson, P. (eds), *Maintaining Momentum: Promoting Social Mobility and Life Chances from Early Years to Adulthood*, London: Institute for Public Policy Research.

European Commission (2005). "New and updated budgetary sensitivities for the EU budgetary surveillance", Brussels.

Eurostat (2012). *ESSPROS Manual and User Guidelines*, Brussels: European Commission.

Eurostat (2013). "Stock-flow adjustment (SFA) for the member states, the Euro area and the EU28 for the period 2009-2012, as reported in the October 2013 EDP notification", Brussels: European Commission.

Eyraud, L. and Weber, A. (2013). "The challenge of debt reduction during fiscal consolidation", Working Paper 13/67, IMF.

Ezcurra, R. and Rodríguez-Pose, A. (2011). "Decentralization of social protection expenditure and economic growth in the OECD", *Publius. The Journal of Federalism*, 41 (1), pp. 146-157.

Fazzari, S. (1994-1995). "Why doubt the effectiveness of Keynesian fiscal policy?", *Journal of Post Keynesian Economics*, 17 (2), pp. 231-248.

Furceri, D. (2010). "Stabilization effects of social spending: Empirical evidence from a panel of OECD countries", *The North American Journal of Economics and Finance*, 21 (1), pp. 34-48.

Furceri, D. and Zdzienicka, A. (2012). "The effects of social spending on economic activity: Empirical evidence from a panel of OECD countries", *Fiscal Studies*, 33 (1), pp. 129-152.

Gale, W. G. and Orszag, P. R. (2004). "Budget deficits, national saving, and interest rates", *Brooking Papers on Economic Activity*, 35 (2), pp. 101-210.

Godley, W. and Lavoie, M. (2007). *Monetary Economics: An Integrated Approach to Credit, Money, Income, Production and Wealth*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Hansson, P. and Henrekson, M. (1994). "A new framework for testing the effect of government spending on growth and productivity", *Public Choice*, 81 (3-4), pp. 381-401.

Hemerijck, A. (2012). *Changing Welfare States*, Oxford: Oxford University Press.

Hemming, R., Kell, M. and Mahfouz, S. (2002). "The effectiveness of fiscal policy in stimulating economic activity: A review of the literature", Working Paper 02/208, IMF.

Herce, J., Sosvilla-Rivero, S. and de Lucio, J. J. (2000). "Social protection benefits and growth: Evidence from the European Union", *Applied Economics Letters*, 7 (6), pp. 397-400.

Herce, J., Sosvilla-Rivero, S. and de Lucio, J. J. (2001). "Growth and the welfare state in the EU: A causality analysis", Public Choice, 109 (1-2), pp. 55-68.

IMF (2012). *World Economic Outlook: Copying with High Debt and Sluggish Growth*, October.

Korpi, W. (1985). "Economic growth and the welfare state: Leaky bucket or irrigation system?", *European Sociological Review*, 1 (2), pp. 97-118.

Kregel, J. (2010). "Fiscal responsibility: What exactly does it mean?", Working Paper 602, Levy Economics Institute of Bard College.

Landau, D. L. (1985). "Government expenditure and economic growth in the developed countries: 1952-76", *Public Choice*, 47 (3), pp. 459-477.

Laski, K., Osiatynski, J. and Zieba, J. (2010). "The government expenditure multiplier and its estimates for Poland in 2006-2009", Working Paper 63, wiiw.

Leão, P. (2013). "The effect of government spending on the debt-to-GDP ratio: Some Keynesian arithmetic", *Metroeconomica*, 64 (3), pp. 448-465.

McCallum, J. and Blais, A. (1987). "Government, special interest groups, and economic growth", *Public Choice*, 54 (1), pp. 3-18.

Miller, R. E. and Blair, P. D. (2009). *Input-Output Analysis: Foundations and Extensions*, 2nd edition, Cambridge: Cambridge University Press.

Minsky, H. P. (1986). *Stabilizing an Unstable Economy*, New Haven: Yale University Press.

Morel, N., Palier, B. and Palme, J. (eds) (2012). *Towards a Social Investment Welfare State?*, Bristol: Policy Press.

Palley, T. I. (2009-2010). "Imports and the income-expenditure model: Implications for fiscal policy and recession fighting", *Journal of Post Keynesian Economics*, 32 (2), pp. 311-322.

Persson, T. and Tabellini, G. (1994). "Is inequality harmful for growth?", *The American Economic Review*, 84 (3), pp. 600-621.

Pusch, T. (2012). "Fiscal spending multiplier calculations based on input-output tables: An application to EU member states", *Intervention. European Journal of Economics and Economic Policies*, 9 (1), pp. 129-144.

Weede, E. (1986). "Sectoral reallocation, distributional coalitions and the welfare state as determinants of economic growth in industrialized democracies", *European Journal of Political Research*, 14 (5-6), pp. 501-520.

Weede, E. (1991). "The impact of state power on economic growth rates in OECD countries", *Quality & Quantity*, 25 (4), pp. 421-438.

Αντωνοπούλου, Ρ., Παπαδημητρίου, Δ. και Taun, Τ. (2011). *Προγράμματα Άμεσης Δημιουργίας Θέσεων Εργασίας σε Συνθήκες Κρίσης στην Ελλάδα*, Μελέτη 15, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.

Αργείτης, Γ. και Νικολαΐδη, Μ. (2011). *Η Χρηματοπιστωτική Κατάσταση του Δημόσιου Τομέα της Ελλάδας: Είναι Βιώσιμη*;, Μελέτη 12, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.

Γράβαρης, Δ. (2003). «Η σχέση παθητικών και ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης στο εσωτερικό της συνολικής κρατικής παρέμβασης στην αγορά εργασίας: Θεωρητικό πλαίσιο και εμπειρικά παραδείγματα», στο Βενιέρης Δ. και Παπαθεοδώρου, Χ. (επιμ.), *Η Κοινωνική Πολιτική στην Ελλάδα: Προκλήσεις και Προοπτικές*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Δαφέρμος, Γ. και Παπαθεοδώρου, Χ. (2011). *Το Παράδοξο της Κοινωνικής Πολιτικής στην Ελλάδα: Γιατί η Αύξηση των Δαπανών για Κοινωνική Προστασία δεν Μείωσε τη Φτώχεια;*, Κείμενο Πολιτικής 1, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.

Παπαθεοδώρου, Χ. και Δαφέρμος, Γ. (2010). *Δομή και Τάσεις της Οικονομικής Ανισότητας και της Φτώχειας στην Ελλάδα και την ΕΕ: 1995-2008*, Επιστημονική Έκθεση 2, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.

Παπαθεοδώρου, Χ. και Μωυσίδου, Α. (2011). *Υγειονομική Περίθαλψη και Ανισότητα στην Ελλάδα: Η Διανεμητική Επίδραση του Συστήματος Υγείας*, Μελέτη 16, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.

Παπαθεοδώρου, Χ. και Πετμεζίδου, Μ. (2005). «Ανισότητα, φτώχεια, αναδιανομή και καθεστώτα ευημερίας: Η Ελλάδα σε σύγκριση με τις άλλες χώρες της ΕΕ», στο Αργείτης, Γ. (επιμ.), *Οικονομικές Αλλαγές και Κοινωνικές Αντιθέσεις στην Ελλάδα: Οι Προκλήσεις στις Αρχές του 21ου Αιώνα*, Αθήνα: Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός.

Παράρτημα: Ταξινόμηση και περιγραφή των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε χρήμα και σε είδος

Πίνακας Π-1: Ταξινόμηση και περιγραφή των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε χρήμα (σύστημα ESSPROS)

Κατηγορία επιδομάτων	Περιγραφή
Ασθένεια (υγεία)	
Επιδόματα σε περιπτώσεις ατυχήματος ή ασθένειας	Επιδόματα τα οποία δίνονται για να αποζημιώσουν μερικώς ή ολικώς άτομα που χάνουν απολαβές από την εργασία τους λόγω ασθένειας ή τραυματισμού που αφορά τα ίδια ή εξαρτώμενα μέλη της οικογένειάς τους. Τα επιδόματα αυτά είναι είτε σταθερού ποσού είτε συνδέονται με τις απολαβές που λαμβάνει το άτομο από την εργασία του. Συνήθως παρέχονται από το σύστημα κοινωνικής προστασίας. Ωστόσο, υπάρχουν και περιπτώσεις όπου τα επιδόματα αυτά παρέχονται από τον εργοδότη όταν αυτός συνεχίζει να παρέχει κανονικά το μισθό στον εργαζόμενο κατά τη διάρκεια της ασθένειας ή του τραυματισμού.
Άλλες παροχές σε χρήμα	Διάφορες παροχές που συνδέονται με ασθένεια ή τραυματισμό. Ορισμένα παραδείγματα είναι τα επιδόματα για εντατικές θεραπείες ή για ασθενείς με φυματίωση.
Αναπηρία	
Συντάξεις αναπηρίας	Περιοδικά επιδόματα τα οποία έχουν στόχο να υποστηρίξουν άτομα που δεν έχουν φτάσει στην προβλεπόμενη ηλικία συνταξιοδότησης και λόγω κάποιας αναπηρίας αδυνατούν να εργαστούν έτσι ώστε να αποκτήσουν ένα επαρκές εισόδημα.
Επιδόματα πρόωρης συνταξιοδότησης	Περιοδικά επιδόματα τα οποία δίνονται σε άτομα που δεν έχουν φτάσει στην προβλεπόμενη ηλικία συνταξιοδότησης εξαιτίας μειωμένης δυνατότητας να εργαστούν.
Επιδόματα περίθαλψης	Επιδόματα τα οποία δίνονται σε άτομα με αναπηρίες που χρειάζονται συχνή ή σταθερή βοήθεια (εκτός ιατρικής περίθαλψης). Στόχος των συγκεκριμένων επιδομάτων είναι να βοηθήσουν τα άτομα αυτά στην κάλυψη των σχετικών εξόδων.

(Συνέχεια στην επόμενη σελίδα)

(Συνέχεια από προηγούμενη σελίδα)

Κατηγορία επιδομάτων	**Περιγραφή**
Επιδόματα για την οικονομική ενσωμάτωση ατόμων με ειδικές ανάγκες	Επιδόματα που δίνονται σε άτομα με ειδικές ανάγκες όταν αναλαμβάνουν κάποια εργασία προσαρμοσμένη στην κατάστασή τους ή συμμετέχουν σε προγράμματα κατάρτισης.
Άλλες παροχές σε χρήμα	Επιδόματα σε χρήμα που δεν συγκαταλέγονται σε κάποια από τις παραπάνω κατηγορίες, όπως, για παράδειγμα, επιδόματα που προσφέρονται για περιστασιακή ενίσχυση εισοδημάτων.
Γήρας	
Συντάξεις γήρατος	Περιοδικά επιδόματα που παρέχονται με στόχο να ενισχύσουν τα εισόδηματα όσων έχουν ξεπεράσει τα όρια συνταξιοδότησης και έχουν θεμελιώσει συνταξιοδοτικά δικαιώματα με βάση την εργασίας τους ή γενικότερα για να ενισχύσουν τα εισοδήματα ηλικιωμένων ανθρώπων.
Πρόωρες συντάξεις	Περιοδικά επιδόματα τα οποία παρέχονται σε άτομα που συνταξιοδοτούνται πριν από την προβλεπόμενη ηλικία συνταξιοδότησης.
Συντάξεις μερικού χαρακτήρα	Περιοδικά επιδόματα το ύψος των οποίων είναι μικρότερο από αυτό της πλήρους σύνταξης και παρέχονται σε ηλικιωμένους εργαζομένους που εξακολουθούν να εργάζονται αλλά έχουν μειώσει τις ώρες εργασίας ή έχουν απολαβές οι οποίες βρίσκονται κάτω από ένα ελάχιστο όριο.
Επιδόματα περίθαλψης	Επιδόματα τα οποία δίνονται σε ηλικιωμένα άτομα που χρειάζονται συχνή ή σταθερή βοήθεια (εκτός ιατρικής περίθαλψης). Στόχος των επιδομάτων αυτών είναι να βοηθήσουν τα ηλικιωμένα άτομα στην κάλυψη των σχετικών εξόδων.
Άλλες παροχές σε χρήμα	Περιοδικά ή εφάπαξ επιδόματα που δίνονται στο πλαίσιο της συνταξιοδότησης και δεν περιλαμβάνονται σε κάποια από τις παραπάνω κατηγορίες.
Επιζώντες (χηρεία)	
Συντάξεις επιζώντων	Περιοδικά επιδόματα τα οποία δίνονται σε ανθρώπους που έχουν συγγενική σχέση με αποθανόντα άτομα (χήροι, χήρες, ορφανά κ.λπ.).
Επιδόματα λόγω θανάτου	Εφάπαξ επιδόματα τα οποία δίνονται σε ανθρώπους που έχουν συγγενική σχέση με αποθανόντα άτομα (χήροι, χήρες, ορφανά κ.λπ.).
Άλλες παροχές σε χρήμα	Λοιπά περιοδικά ή εφάπαξ επιδόματα που δεν περιλαμβάνονται σε κάποια από τις παραπάνω κατηγορίες.

Κατηγορία επιδομάτων	Περιγραφή
Οικογένεια/παιδιά	
Επιδόματα που συνδέονται με τη γέννηση παιδιών	Επιδόματα τα οποία δίνονται για να αποζημιώσουν μερικώς ή ολικώς άτομα που χάνουν απολαβές από την εργασία για λόγους που συνδέονται με τη γέννηση παιδιών. Τα επιδόματα μπορεί να δίνονται και στον πατέρα. Τα επιδόματα αυτά είτε είναι σταθερού ποσού είτε συνδέονται με τις απολαβές του ατόμου από την εργασία του. Συνήθως παρέχονται από το σύστημα κοινωνικής προστασίας. Ωστόσο, υπάρχουν και περιπτώσεις όπου τα συγκεκριμένα επιδόματα παρέχονται από τον εργοδότη όταν αυτός συνεχίζει να παρέχει κανονικά το μισθό στον εργαζόμενο όσο καιρό ο τελευταίος απουσιάζει από την εργασία του.
Επιδόματα τοκετού	Περιοδικά ή εφάπαξ επιδόματα που παρέχονται λόγω τοκετού ή υιοθεσίας.
Γονεϊκά επιδόματα	Επιδόματα που δίνονται σε γονείς οι οποίοι διακόπτουν την εργασία τους ή μειώνουν τις ώρες που εργάζονται για να φροντίσουν τα παιδιά τους.
Οικογενειακά επιδόματα	Περιοδικά επιδόματα που προσφέρονται σε μέλη νοικοκυριών με εξαρτώμενα παιδιά με στόχο να βοηθηθούν σε έξοδα που αφορούν την ανατροφή των παιδιών.
Άλλες παροχές σε χρήμα	Επιδόματα που παρέχονται ανεξάρτητα από τα οικογενειακά βοηθήματα και έχουν στόχο να υποστηρίξουν τα νοικοκυριά στην κάλυψη συγκεκριμένων εξόδων. Συνήθως αφορούν περιπτώσεις μονογονεϊκών νοικοκυριών ή νοικοκυριών με παιδιά που έχουν ειδικές ανάγκες. Τα επιδόματα αυτά μπορεί να παρέχονται περιοδικά ή εφάπαξ.
Ανεργία	
Επιδόματα ανεργίας	Επιδόματα τα οποία έχουν στόχο να αποζημιώσουν άτομα που μπορούν και επιθυμούν να εργαστούν αλλά δεν δύνανται να βρουν εργασία. Τα επιδόματα αφορούν και άτομα που δεν έχουν εργαστεί ποτέ στο παρελθόν.
Επιδόματα ανεργίας μερικού χαρακτήρα	Επιδόματα τα οποία παρέχονται σε άτομα που εξακολουθούν να εργάζονται αλλά έχουν χάσει μέρος του μισθού τους εξαιτίας μείωσης των ωρών εργασίας που οφείλεται σε λόγους όπως μείωση του κύκλου εργασιών στην επιχείρηση που δουλεύουν, καταστροφή εξοπλισμού, κλιματολογικές συνθήκες κ.λπ.
Επιδόματα πρόωρης συνταξιοδότησης λόγω συνθηκών στην αγορά εργασίας	Περιοδικά επιδόματα τα οποία παρέχονται σε άτομα μεγάλης ηλικίας που δεν έχουν φτάσει στην προβλεπόμενη ηλικία συνταξιοδότησης αλλά έχουν μείνει άνεργα ή δουλεύουν λιγότερες ώρες εξαιτίας αναδιαρθρώσεων στον κλάδο που εργάζονται.
Επιδόματα επαγγελματικής κατάρτισης	Επιδόματα τα οποία δίνονται από ασφαλιστικά ταμεία ή δημόσιους φορείς σε άτομα που συμμετέχουν σε προγράμματα κατάρτισης ανέργων.

(Συνέχεια στην επόμενη σελίδα)

(Συνέχεια από προηγούμενη σελίδα)

Κατηγορία επιδομάτων	**Περιγραφή**
Αποζημιώσεις απόλυσης	Ποσά τα οποία δίνονται σε άτομα που απολύονται από την εργασία τους επειδή η επιχείρηση στην οποία εργάζονταν έπαψε να υφίσταται ή μείωσε τον κύκλο εργασιών της. Τα ποσά αυτά παρέχονται από τον εργοδότη ή από τον αρμόδιο φορέα.
Άλλες παροχές σε χρήμα	Άλλες χρηματικές βοήθειες, όπως, για παράδειγμα, επιδόματα σε μακροχρόνια ανέργους.
Κοινωνικός αποκλεισμός	
Ενίσχυση εισοδήματος	Περιοδικά επιδόματα σε άτομα με ανεπαρκείς πόρους. Οι προϋποθέσεις για την παροχή των επιδομάτων αυτών σχετίζονται όχι μόνο με τους πόρους σε προσωπικό επίπεδο αλλά και με παράγοντες όπως η εθνικότητα, η ηλικία, η κατάσταση της οικογένειας κ.λπ. Τα επιδόματα μπορεί να έχουν περιορισμένη ή απεριόριστη διάρκεια και να προσφέρονται σε άτομα ή στις οικογένειές τους από την κεντρική κυβέρνηση ή από τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης.
Άλλες παροχές σε χρήμα	Λοιπά επιδόματα που έχουν στόχο να ενισχύσουν άπορα ή ευπαθή άτομα. Αυτά τα επιδόματα μπορεί να παρέχονται και από ιδιωτικούς μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς.

Πηγή: Eurostat (2012)

Σημείωση: Στην κατηγορία «κοινωνικός αποκλεισμός» κατατάσσονται οι μεταβιβάσεις οι οποίες παρέχονται με στόχο την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και δεν περιλαμβάνονται στις υπόλοιπες κατηγορίες.

Πίνακας Π-2: Ταξινόμηση και περιγραφή των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε είδος (σύστημα ESSPROS)

Κατηγορία επιδομάτων	Περιγραφή
Ασθένεια (υγεία)	
Ενδονοσοκομειακή περίθαλψη	Ιατρική περίθαλψη που προσφέρεται κατά τη διάρκεια νοσηλείας σε νοσοκομείο, κλινική, σανατόριο ή άλλες εγκαταστάσεις νοσηλείας. Συνήθως οι ασθενείς θα πρέπει να έχουν διανυκτερεύσει τουλάχιστον μία φορά στις σχετικές εγκαταστάσεις.
Εξωνοσοκομειακή περίθαλψη	Ιατρική περίθαλψη που προσφέρεται κατ' οίκον σε ιδιωτικά ιατρεία ή στα εξωτερικά ιατρεία νοσοκομείων ή κλινικών.
Φαρμακευτικά προϊόντα	Φαρμακευτικά προϊόντα που συνταγογραφούνται, αγοράζονται ή προσφέρονται απευθείας για ιατρική περίθαλψη.
Άλλες παροχές σε είδος	Μη ιατρική φροντίδα που προσφέρεται σε αρρώστους ή τραυματισμένους η οποία συνήθως αφορά καθημερινές δραστηριότητες, όπως βοήθεια στο σπίτι ή στις μετακινήσεις.
Αναπηρία	
Στέγαση	Παροχή καταλύματος σε κατάλληλες εγκαταστάσεις σε άτομα με αναπηρίες.
Βοήθεια στις καθημερινές δραστηριότητες	Πρακτική βοήθεια σε άτομα με αναπηρίες για την εκτέλεση των καθημερινών τους δραστηριοτήτων.
Αποκατάσταση - επανένταξη	Παροχή εκπαίδευσης και συγκεκριμένων αγαθών και υπηρεσιών (εκτός της ιατρικής περίθαλψης) σε άτομα με αναπηρίες προκειμένου να διευκολυνθεί η εργασιακή και κοινωνική τους επανένταξη.
Άλλες παροχές σε είδος	Διάφορες υπηρεσίες και αγαθά που παρέχονται σε άτομα με αναπηρίες προκειμένου να διευκολυνθεί η συμμετοχή τους σε πολιτιστικές και κοινωνικές δραστηριότητες. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται εκπτωτικά κουπόνια που παρέχονται σε άτομα με αναπηρίες στο πλαίσιο της κοινωνικής προστασίας.
Γήρας	
Στέγαση	Παροχή καταλύματος σε ηλικιωμένους ανθρώπους είτε σε ειδικούς χώρους (όπως γηροκομεία) είτε σε σπίτια οικογενειών. Η παροχή μπορεί να είναι προσωρινού ή μόνιμου χαρακτήρα.
Βοήθεια στις καθημερινές δραστηριότητες	Πρακτική βοήθεια σε ηλικιωμένα άτομα στην εκτέλεση των καθημερινών τους δραστηριοτήτων.

(Συνέχεια στην επόμενη σελίδα)

(Συνέχεια από προηγούμενη σελίδα)

Κατηγορία επιδομάτων	Περιγραφή
Άλλες παροχές σε είδος	Διάφορες υπηρεσίες και αγαθά που παρέχονται σε ηλικιωμένα άτομα προκειμένου να διευκολυνθεί η συμμετοχή τους σε πολιτιστικές και κοινωνικές δραστηριότητες. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται εκπτωτικά κουπόνια που παρέχονται σε άτομα με αναπηρίες στο πλαίσιο της κοινωνικής προστασίας.
Επιζώντες (χηρεία)	
Έξοδα κηδείας	Παροχές για την κάλυψη των εξόδων κηδείας.
Άλλες παροχές σε είδος	Διάφορες υπηρεσίες και αγαθά που παρέχονται σε επιζώντες προκειμένου να διευκολυνθεί η συμμετοχή τους σε πολιτιστικές και κοινωνικές δραστηριότητες. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται εκπτωτικά κουπόνια.
Οικογένεια/παιδιά	
Βρεφονηπιακή φροντίδα	Φροντίδα παιδιών προσχολικής ηλικίας σε σταθμό για ολόκληρη την ημέρα ή για μερικές ώρες την ημέρα. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται και οι πληρωμές σε νοσοκόμους/νοσοκόμες για τη φροντίδα παιδιών.
Στέγαση	Παροχή καταλύματος σε παιδιά σε μόνιμη βάση (π.χ. σε σταθμούς περίθαλψης ή σε ανάδοχες οικογένειες).
Βοήθεια στο σπίτι	Αγαθά και υπηρεσίες που παρέχονται σε παιδιά στο σπίτι ή σε αυτούς που τα φροντίζουν.
Άλλες παροχές σε είδος	Διάφορα αγαθά και υπηρεσίες που παρέχονται σε οικογένειες, νεαρά άτομα ή παιδιά, συμπεριλαμβανομένων των εκπτωτικών κουπονιών τα οποία προσφέρονται στο πλαίσιο της κοινωνικής προστασίας.
Ανεργία	
Κινητικότητα και επανεγκατάσταση	Παροχές που δίνονται από ασφαλιστικά ταμεία ή δημόσιους φορείς σε ανέργους με στόχο να τους ενθαρρύνουν να αλλάξουν τόπο διαμονής ή επάγγελμα προκειμένου να αποκτήσουν ή να αναζητήσουν εργασία.
Επαγγελματική κατάρτιση	Πληρωμές που δίνονται από ασφαλιστικά ταμεία ή δημόσιους φορείς σε οργανισμούς οι οποίοι προσφέρουν κατάρτιση σε άτομα που είτε είναι άνεργα είτε διατρέχουν κίνδυνο να χάσουν την εργασία τους.
Βοήθεια στην εύρεση εργασίας	Υπηρεσίες που παρέχονται από φορείς εύρεσης εργασίας (όπως διαμεσολάβηση, πληροφόρηση και καθοδήγηση στη διαδικασία αναζήτησης εργασίας από ανέργους).
Άλλες παροχές σε είδος	Παροχές σε είδος που δεν περιλαμβάνονται σε κάποια από τις παραπάνω κατηγορίες, όπως παροχή καταλύματος, φαγητού ή ρούχων. Τα επιδόματα αυτά παρέχονται στους ίδιους τους ανέργους ή στις οικογένειές τους και περιλαμβάνουν τα εκπτωτικά κουπόνια που προσφέρονται στο πλαίσιο της κοινωνικής προστασίας.

Κατηγορία επιδομάτων	Περιγραφή
Στέγαση	
Επίδομα ενοικίου	Επίδομα που παρέχεται με έλεγχο των πόρων των δικαιούχων με στόχο τη βοήθεια στην κάλυψη του κόστους ενοικίασης.
Κοινωνική κατοικία	Παροχή κατοικίας από δημόσιους φορείς ή ιδιωτικούς μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς με ενοίκια χαμηλότερα από αυτά που επικρατούν στην αγορά.
Επιδόματα σε ιδιοκτήτες κατοικιών	Επιδόματα τα οποία παρέχονται με έλεγχο των πόρων των δικαιούχων με στόχο τη βοήθεια στην κάλυψη διαφόρων δαπανών που χρειάζεται να καλύψουν οι ιδιοκτήτες σπιτιών. Συνήθως οι δαπάνες αυτές αφορούν τοκοχρεολύσια.
Κοινωνικός αποκλεισμός	
Στέγαση	Παροχή καταλύματος σε διάφορες ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού που δεν περιλαμβάνονται στις παραπάνω κατηγορίες. Η παροχή αυτή μπορεί να έχει είτε βραχυπρόθεσμο είτε πιο τακτικό χαρακτήρα.
Επανένταξη έπειτα από χρήση απαγορευμένων ουσιών	Θεραπεία της εξάρτησης από αλκοόλ και ναρκωτικά με στόχο την αποκατάσταση της κοινωνικής ζωής των χρηστών. Η θεραπεία συνήθως παρέχεται σε εξειδικευμένα κέντρα και οργανισμούς.
Άλλες παροχές σε είδος	Βασικές υπηρεσίες και αγαθά που προσφέρονται με στόχο να βοηθήσουν με διάφορους τρόπους τη ζωή ευπαθών ομάδων του πληθυσμού. Σε αυτά περιλαμβάνονται η συμβουλευτική, το φαγητό, ο ρουχισμός, η βοήθεια στις καθημερινές δραστηριότητες κ.λπ.

Πηγή: Eurostat (2012)

Σημείωση: Στην κατηγορία «κοινωνικός αποκλεισμός» κατατάσσονται οι μεταβιβάσεις οι οποίες παρέχονται με στόχο την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και δεν περιλαμβάνονται στις υπόλοιπες κατηγορίες.

ISBN: 978-960-9571-53-1